

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 02699

ALE VERK

Mendele Mokher Sefarim

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

אלע ווערק פון מענדעלע מוכר-ספרים

(ש. י. אבראמאָוויץ)

פערטער באנד

נייע פערבעסערטע אויסגאבע

פערקויף: געזעלשאַפט „צענטראַל“, וואַרשא, נאָוואַליפקי 7

1

9

2

8

אלע ווערק פון מענדעלע מוכר-ספרים

(ש. י. אבראמאָוויץ)

ד י ט א ק ס ע

אָדער די באַנדע שטאַדט-בעלי-מוכות

טשור עניים
מאנקת אביונים
עתה אקים.

פערלאג	„מענדעלע“	ווארשא
8	2	1

Copyright by S. Sreberk NEW-YORK U. S. A. 1927

Printed in Poland

Zakł. Graf. „Stereotyp” Warszawa Nowolipki 7.

די טאקסע

די טאקסע אָרער די באַנדע שטאַדט בעלי-מובות" איז אַרױס צום ערשטען מָהל אין 1869 אין זשיטאמיר און דערנאָך איבערגע-דרוקט געוואָרען אין ווילנא אין 1872 א. א. וו.

די טאקסע" איז אַ שאַרפע, בייסענדיקע קריטיק אויף די יו-דישע שטאַדט-בעלי-מובות, די קאָבלעפעל און רעדעל-פיהרער, מענ-דעלע שרייבט אין זיין אַרױנפיהר צו דער „טאקסע" מיט זיין איי-גענמיטליכען מאָן: „געלויבט איז זיין ליבער נאָמען, וואָס האָט אונז יודען אויסגעוועהלט פון אלע אומות און האָט אונז געלייטזעליגט מיט אַ טאקסע, מיט אַ קעסמעלע, מיט פאַפעטשימעלעס, מיט גבאים, מיט קהלס-לייט, מיט פּאַווערענעס, מיט בוררים, ישרנים, שתדלנים און מיט זעהר פיעל במלנים". מענדעלע אַליין שרייבט אין דעם אַרױנפיהר: „ס'שרייט צו אייך אַ קול פון אַ סך צובראָכענע דיער-צער, פון אַ סך אומגליקליכע יודען, דאָס איז אַ קול פון אַריטע לייט, פון נויט-בעדערפטיגע, פון בעלי-מלאכות, און פון דערשלאָגענע מענשען, וואָס מען דישעט, ווי קען, און מען לאָזט זיי נישט קיין קאַפּ אויפהויבען א. א. וו."

שוין אין די נעמען פון די פאַרשוויגען ליגט זייער באַראַקטער: ד' איציק וואָלף ספּאַדיק, ד' שמעיה תב, ד' משה בעל תבלית, ד' יוסף מהיבא תתי—דאָס זענען די טובי העיר, פאפעטשימעלעס פון דער טאקסע, אַלע זענען זיי בעלי-צדקות, אָבער גאָר איבער אַ פּרעמדער קעשענע, אַלע זענען גאָמיס סמראפּטשעס, פרומע פּשריע יודען". דערנאָך געהט—ד' יאַסעלע שינדער, ד' ראובן פּיאַווקין, ד'

נתן פרעכמאן א. א. וו. און מענדעלע באַרגט נישט קיין רייד און
קיין פארבען צו שילדערען און צו מאַהלען די אַלע מיאוס'ע מעשים
פון די אונגעבעמענע, "טובי'העיר" און זייערע משרתים. און מען קאָ
זיך פאַרשטעלען, ווי אָס די סאַטירע האָט אויפגערוּדערט די שמאָרט
באַרדימשעוּן, אָדער גלופסק, ווי זי ווערט ביי מענדעלען אָנגערופען.
די מאַקסע' האָט אויפגעריהרט דאָס גאַנצע באַרדימשעוּר וועלטעל...
די שענע יודען האָבען אין שפיגעל אַליין דערקענט זייער שענע
צורה, און אַלע האָבען אָנגעהויבען מייטען אויף זיי מיט די פינגער און
בענוגען דערבוי זעהר אָפט שאַרפע ווערטער און ווערטלעך פון דער
"מאַקסע" (1). די באַרדימשעוּר, "טובי'העיר" זענען געווען זעהר געמאָרע
פען פון דעם ווערק, און דער מחבר ש. י. אַבראַמאָוויטש, האָט נע
מוזט עוקר זיין מיט זיין פאַמיליע פון באַרדימשעוּ קיין זשיטאָמיר.

אין מוניעיאַדעווקע-ברענגט ש. ניגער מענדעלעס אַ וואַרט-אין
דאָ אַ ווערטעל: פון וואָס מען זאָל נישט שמועסען. מוז אַרויסקומען
אויפ'ן שוידט, און פון וואָס מען זאָל נישט רעדען אויף אַנ'אסיפה,
מוז מען אויסלאָזען מיט דער מאַקסע פון פלייש". און אויך די פּאָלקס-
שרייבער, וואָס האָבען מוניעיאַדעווקע געוואָלט אויסבעסערען - פלעגען
אויסלאָזען שמענדיג מיט דער מאַקסע. זי איז געווען די "סיבה פון
אַלע סיבות"... די ליטעראַטור אין אַן איבערגאַנגס-צייט האָט שמענדיג
אַ הויך אַ גוטען, אַ געליבטען העלד, וואָס זי לויבט אין הימעל אַריין.
נאָך אַ העלד אַ בייזען, אַ רשע... דער בייזער פאַרשוין פון דער
השפּכה-ליטעראַטור אין העברעאיש איז געווען-די חומרא, אין
יודיש-די מאַקסע. מענדעלע האָט אָבער די מאַקסע פערשמאַנען
ברייטער, מיעפער, ווי אנדערע. אזוי ווי די טאַרבע איז ביי איהם
נישט גלאַט אַ מאַרבע, אַ לעבערדיגער, שמוציגער זאַק, מיט וועלכען
מען געהט איבער די הייזער, נאָר אַ סימבאָל פון דעם יידישען

(1) י. ה. ראָזניצקי-ש. י. אַבראַמאָוויטש, אַלא ווערק פון מענדעלע מור

דכות, פון דעם יודישען לעבען-פון-ווינד, פון די "יודישע פרנסות", אזוי
 איז אויך די מאַקסע ביי איהם אן אויסדרוק פון די אינעוועניגסטע
 סאָציאלע אווגערעכטיגקייטען, וואָס פערבימערען און פערפינסטערען דאָס
 יודישע לעבען, אן אויסדרוק פון די קהל'שע יודישע "פאָראַנדקעם",
 פון דער גאַנצער בנופיה בעלי-מובות, בעלי-עצות, כלל-פערזאָרגער,
 נבירים, שטרלנים, קאָבלעפעל, טעלערלעקער...

דער המון אליין ווערט נאָך אין דער "מאָקסע" נישט אַרויסגע-
 שמעלט פאַר אַ קעמפער (אייזיק זאָאיקע איז אַ קרבן פון נאַאיווער
 פאַנאַמישער עהרליבקיט, נישט פון קאַמף), דער המון איז נאָך דער-
 שלאָגען, אונטערטעניג, ער בעט זיך רחמים ביי דער בנופיה, ער קאָן
 מער נישט ווי זיפצען; אז אַך און וועה איז אינא, דערפאַר אָבער
 איז דער פאַרשמעהער פון דער אינמעליגענק, וועקער, אַ קעמפער,
 אַ היציגער קאָפּ און אַן עכטער פּאָלקס-פריינד, ער איז דער ערשטער
 סאָציאלער דרשן אין דער יודישער ליטעראַטור. איך קאָן נישט שוויי-
 גען!- זאָגט ער- איך מוז געהן אַרויסזאָגען דעם אמת גאַנץ פריי, זאָל
 כאָטש די וועלט וויסען! און ער געהט און האַלט דרשות פאַר'ן
 פּאָלק, אין לעבעדיגע בילדער שילדערט ער די נויט און די אַרימקייט
 פון דער יודישער מאַסע, אין זעהר העפטיגע, כאָטש זעהר אונקאַרע,
 אויסדרוקען פּראָמעטירט ער געגען די יודישע בעלי-מובות... (2)

מיט זיין מויל-זאָגט ש, ניגער-האַט גערעדט צו אונז דאָס יו-
 דישע לעבען, די יודישע נויט... וועקער געהערט צו אַ דור, וואָס האָט
 נאָך נישט קיין איינפאַל, נישט קיין סאָציאלען, נישט קיין נאַציאָנאַלען,
 זיינע פאַסירונגען זענען מעהר נעגאַטיווע, ווי פרימיטיווע. עס איז געווען
 דעמאָלט אַן איבערגאַנגס-צייט; אזוי ווי שמענדיג אין אַזאַ צייט, האָט
 מען געמוזט אַ סך צושטערען, איידער מען האָט אָנגעהויפּען צו בויען,
 וועקער איז, אזוי ווי זיין נאָמען, מאַקע מעהר נישט ווי אַ וועקער,
 ער איז אָבער דער ערשטער וועקער, דער אָנזאָגער פון דער סאָ-
 ציאַלער דיפערענצירונג, פון דעם סאָציאלען קאַמף, וועלכער האָט זיך

אָנגעהויבען שפּעטער און וועלכער האָט אַרײַנגעבראַכט אין דעם יוד־ישן לעבען גאָר נייע מענדענצען..."

דער צושטאַנד, אין וועלכען מענדעלע האָט געשריבען די מאַקס, גיבט ער איבער דורך די ווערטער פֿון וועקער. ס'קומט גדליה פֿיקהאַלץ און דערצעהלט אויס פֿאַר שלמה וועקער די אַלע שענע מעשׂים, וואָס ווערען אָבגעטאָן אין טונעלאַדעווקע, וואו ער, פֿיקהאַלץ, איז געווען רב: „ווער אונטער אַלע אומות—זיפּצט ער—קאָן נאָך אזוי פֿיעל לײדען און שוויגען ווי יודען? וועקער ווערט זעהר שמאַרק אויפגעבראַכט פֿון די מעשׂיות, ער כאַפט זיך אויף און פֿאַר גרויס ענטפֿונג פֿאַר צורײַסט ער דאָס ביכעל, וואָס ער האָט געהאַלטען פֿריהער אין לײענען. פֿיקהאַלץ פֿרעגט איהם פֿערוואַנדערט: וואָס טהוּסט דו, שלמה? און „מיט אַ ריהרענדע שטימע“ ענטפֿערט אים וועקער:

„איך טהוּ דאָס, וואָס אונזערע עלטערען האָבען געטאָן אַמאָל בשעת חורבן, דאָרטען אויף די מײַכען בבֿל'ס. אויף די ווערבעס דאָרטען האָבען די משוררים אויסגעהאַנגען זייערע פֿידלען, זיי האָבען מעהר נישט געוואָלט שפֿילען, נאָר קלאַגען, יאָמערען און טרויערען. זענונג זינגען, גדליה! גענוג שרײַבען שירים, מליצות, בשעת אונזער פֿאַלק, אונזער אַרים פֿאַלק, לײדט אויף דעם מײַך גילאָפּיאַמקע. איר רײַס אויך די סטרוגעס פֿון דער יודישער פֿידעל (ער רײַסט מיט אימפעט). יודען זענען נישט געבוירען געוואָרען צו זינגען, צו שפֿילען... מען מוז האָבען אין זינען ערנסטערע זאַבען... מיר וועלען פֿרובען בײַ דע עפעס שאַפען, עפעס ווירקען פֿאַר אונזערע אַרימע יודען.“ (3)

און „מערקווירדיג—באַמערקט נוח פֿרילוזקי (4)—אפילו אין דער אַונבֿרחהמנות־דיגער סאַמירע, וואָס האָט געדאַרפט זײַן אַן עפענטליכער פֿאַמטש אין פֿנים אַדע פֿני פֿון דער אַלמער יודישער קהילה; אפילו אין דעם פֿערינכטענדעם ווערק, אין דעם געוואָלדיגען קאַמפֿ'ס־פֿאַמפלעט האָט

(3) מענדעלע מו"ס—אַלע ווערק, די טאַקסע. באַנד IV, ז: 26—27.

(4) נוח פֿרילוזקי, —שלום יעקב אַבראַמאָויטש—וואַרשע 1920, ז: 11—14.

מענדעלע זיך אויפגעהויבען אויף א העכערען שטאנדפונקט, וואָס האָט דעם בוך צוגעגעבען אַ העכערע ווערט, און איז אַ בעווייז פון אַבראַ- מאַוויטש'עס אינמעלעקמעלישע רייסקייט און פון זיין מיעפער איינזיכט אין די פּערוויקעלמע פּערהעלמענישען פון סאַציאַלען לעבען... מענדעלע סוכר ספרים בעשולדיגט שוין נישט אין דער פינסטערער יודישער לאַ- גע בלוז דעם רעליגיעזען פּאַנאַמיזם, די טאַכט פון די בעלי-מופת, דאָס הסידות און דעם טאַנגעל אין בילדונג. ער לענקט די געזעל- שאַפטליכע אויפּמערקזאַמקייט אויף די פּאַליטישע און סאַציאַל- עקאָנאָמישע פּערהעלמענישען, וואָס האָבען גורם געווען דעם יודי- שען דלות און אַלע דערשיינונגען, זיין פּועל-יוצא. ער מוסר'ט נישט די פּאַלקס-מאַסען, זעצט זיי נישט אויס די הסרנות זייערע, זידעלט זיי נישט פאַר דער קולטורעלער אָבערשטאַנענקייט, פאַר די אַלמפּרענקישע אַבערנלויבענס..."

די „מאַקסע“ איז אָנגעשריבען אין אַ דראַמאַטישער פּאַרם מיט אַקטען און סצענעס, מיט דיאַלאָגען, „מענדעלע-שרייבט ד"ר א. מוק- דוני-האַט, ווי זיינע פּאַרגענגער אין דער יודישער ליטעראַטור, נישט געהאַט אין זינען אַ קאָנקרעטע ביהגע, שוישפּיעלער א. ד. ג. ער האָט גאַרנישט געמראַכט פון אַ יודיש טעאַטער. איהם אַליין איז זאָגער נישט געווען קלאַר, פאַרוואָס האָט ער געשריבען די „מאַקסע“ און דעם „פּרי- זיוו“ אין דער פּאַרם פון אַ דראַמע. מענדעלע פּרובירט צו ערקלערען אין זיין הקדמה צו „דער מאַקסע“, פאַרוואָס האָט ער אויסגעשטעלט צום אָנהויב פון זיין דראַמע אַ צעמעל פון פאַרשווינקען. ער וויל בע- ווייזען, אַז ער האָט עס נישט געמאָהן פון גאווה וועגען, הלילה. „איך האָב געמאַכט אַ בעזונדער צעמעל-זאָגט מענדעלע-פון די אַלע פּער- זאָנען, וואָס קומען פאַר אין דער מעשה, כדי זיי זאָלען אַלע שמעהן פאַר די אויגען און מען זאָל זיי תמיד געדענקען.“ אַ האַרבערע קישיה-פאַרוואָס האָט ער בכלל גענומען אַ דראַמאַטישע פּאַרם-דאָס איז אייגענטלעך פאַרזין זיידען אַליין נישט געווען קלאַר... די דראַמאַ- טישע פּאַרם האָט מענדעלען געבוירען די הענד, און ער האָט זיך נישט געקאַנט פּריי בעוועגען... די פּאַרם האָט געצוואונגען מענדעלען

אז פעררוקען זיך אין א ווינקעל און קאָוען אַנדערע רעדען. אין די דראַ-
מאַט איז ניטאָ מענדעלע אַליין. איהר זעהט ניט זיין קלוגען שטייכעלע,
זיין מיעפען בליק, איהר הערט ניט זיינע האַרציגע ווערטער, איהר
זעהט ניטט זיין ביידעל, זיין פעקעל ספרים און הערט ניט, ווי ער
שמעסט מיט'ן פאלק ישראל 5)...

די מאַקסע" איז אַ היסטאָרישע דאַמע אין מענדעלעס שאַפּונג,
אין דער געשיכטע פון דער יודישער ליטעראַטור און אין דער בראַ-
ניק פון אונזער געזעלשאַפטליך לעבען" (נ. פּרילוצקי). די מאַקסע"
האַט דעריבער אַ ווערט ניט נור פאַר דער יודישער ליטעראַטור-גע-
שיכטע, נאָר אויך פאַר דעם היסטאָריקער פון די געזעלשאַפטליכע
בעוועגונגען ביי יודען אין דער צווייטער העלפט פּונם פּאַריגען
יאָרהונדערט" (ש. ניגער).

נ. מ.

5) ד"ר אַ, מוקנודני—צוויי מענטשן, אַלע ווערק 50 מענדעלע מו"ס קריטיק

פּענר I,

VI

ד' י' ט' א' ק' ס' ע'

אדער די באנדע שטאָדט בעלי-טובות

אמר מענדעלי מוכר ספרים—זאָנט מענדעלי מוכר ספרים: געלויבט
איז דער בורא, וואָס האָט בעשאַפּען גרויסע ימים, זעהר פּיעל מייכען:
דעם נילוס, דעם טעמערעוון און דעם בעריהמטען מייך נגילאַפּיאַטקע,
האָס האָט בעשאַפּען די הרי חושך, די מדבריות, פּוסמינעס, אַ סך
חילדע מקומות און די גרויסע יודישע שטאָדט גלופּסק, געלויבט אין
זיין ליבער נאָמען, וואָס האָט אונז אידען אויסגעוועהלט פון אַלע אומות
און האָט אונז געלייטזעליגט מיט אַ טאַקסע, מיט אַ קעסטעלע, מיט
פאַפעטשיטעלעס, מיט גבאים, מיט קהלס-לייט, מיט פּאוויערענעס, מיט
בוררים, ישרנים, שתדלנים און מיט זעהר פּיעל בטלנים. געלויבט אין
דער בורא פאַר אַלצדינג, וואָס ער בעשאַפּען: געלויבט איז ער פאַר
די ווילדע חיות, לייכען, לעמפּערטען, וועלף, בערען, און פאַר די
בעלי-טאַקסעס, געלויבט איז ער פאַר די בהמות, פאַר די אַקסען,
פאַר די פּערד, פאַר די אייזלען, פאַר די גלופּסקער פּיינע בריות און
פאַר דער גאַנצער האַפּטע בעלי טיבות... נישט דאָס אָבער בין איך
אויסען, איך דאַנק און לויב גאָט, וואָס ער האָט מיר בעהאַרצט און
מיר געהאַלפּען אָבצורוקען די דאָזיגע שרעקליך-שייגע מעשה, איך
האָב נישט געוואַלעוועט קיין מיה, נישט קיין געלט און האָב נישט געקוקט

די טאקסע

דערויף, וואָס אַטייל וועלען אויף מיר שטאַרק ברוגז זיין. די מעשה
איז חלעבען אמת. אַיף האָב יאָ אָסור ניט אויסגעטראַכט פון דעם
קאַפּ, הערט נאָר, אידען, הערט נאָר, וואָס עס איז געשעהן:

מעשה שהיה כה היה. היינטיגען טאָג נאָך סכות האָב איה מקבל
געוועזען אַפּאָסילקעלע, וואָס איז אָנגעקומען דורך דער פּאַטשט גלייך
צו מיר אויף מיין נאָמען. אַיף האָב תּחלת געמיינט, אז דאָס מוז זיין
פּעקלעך ציצית אָדער קינדערשע וולוטשקענע יאַרמעלקעלעך וכדומה
אועלכע זאכען, נאָר אז אַיף האָב עס אויפגעעפּענט, האָב איה אַרויס-
גענומען אַ גאַנצען פּאַק פּאַפּירען, פּערשריבען פון אלע זייטען, און
צווישען זיי איז געלעגען אַ בריוועל, וואָס אין איהם איז געשטאַנען גע-
שריבען די דאָזיגע ווערטער.

להרבני הנגיד המפורסם מוהר"ר מענדעל נ"י. הנה אזוי ווי
איהר האָט אַ שם אין דעם היגען ווינקעל פאַר אַיין עהרליכען טאָג,
אזוי ווי מיר ווייסען, אז איהר פּאָהרט תּמיד אַרום אין אלע אַידישע
מקומות מיט ספרים און איהר זייט אַמאָל אַ בעלן אָפּצודרוקען מעשיות
אויף אַיערע הוצאות, בכּן שיקען מיר אַיף דאָ אַריין אַ שרעקליכע
מעשה, וואָס איז פּערלאָפּען אין אונזער שטאָדט און בעטען אַיף, אז
איהר זאָלט מוחל זיין אָבדריקען, וועט איהר אַיף פּשוט קונה זיין עולם
הבא. דאָ שטעהט בעשריבען די שטוטשקעס פון אונזערע גלופּסקער
בעלי טובות, וואָס האָבען זיך אַליין אָנגעוואָרפּען אויף דער אומגליק-
ליכער שטאָדט געבעך מיט זייערע טובות און פיהרען אַיטליכען ביי
דער נאָז. זיי האָבען שוין ביי אונז אַרויסגעצויגען די קליי פון די ביי-
נער, מיר ליידען, מיר ווערען פּערשוואַרצט, מיר עסען ניט קיין פלייש,
מיר האָבען שוין אַ פנים ווי די רוחות און קענען שוין מעהר ניט
אויסהאַלטען פון די טובות, מען האָט שוין אפילו געפּרובט שרייען,
שרייבען פּראשעניעס, נאָר וואָס הערען זיי אַוועלט? זיי זיינען רייך,
זיי זיינען גבאים, פּאַפּעטיטעלעס און די גאַנצע שטאָדט איז ביי זיי
אין די הענד, זיי האָבען פּאַווערענעס, זיי האָבען שתּרלנים, וואָס געה-

מען גרויסע זשאלאוואניעס פון אונוער בלוט, פון אונוער געלט, און בענגראבען אונו נאָך צעהן איילען אין דער ערד, הכלל דער מלאך המות שעכט און בלייבט גערעכט. מיר זעהען זעהר נומ אַרויס, אז מיט שרייען, מיט פראשעניעס וועלען מיר גאַרנישט מאַכען, די בעלי טובות וועלען זיך אומעטום קענען פערענטפערען, און זייער פערענטפערען זיך וועט נאָך אונו קאָסטען געלט, עס וועט אַלצדינג אויסגעהן צו אונוער קאָפּ... מיר ווילען נאָך פרובען איין מיטעל: אָב-דרוקען די דאָזיגע מעשה, וואָס איינער פון אונוערע שטאַרט-לייט האָט זי אָנגעשריבען, זיין נאמען וויל ער דערווייל ניט מנלה זיין, מחמת כמה מעמים, מיר פערזוכערען אייך, אז אַלצדינג, וואָס דאָ שטעהט, איז אמת, מיר קענען אפילו שווערען אין מלית און אין קיטעל, פערקעהרט, דאָ פעהלט נאָך זעהר פיעל זאכען, מיר בעטען אייך, ר' מענדעלע, שהוט א מצוה און דרוקט אָב די מעשה, אונוערע נעמען קענען מיר אייך איצט ניט אויסשרייבען, נאָר איהר זאָלט וויסען, אז אין אונוער בריעף שרייט צו אייך א קול פון א סך צובראכענע הערצער, פון א סך אומגליקליכע אידען, דאָס איז א קול פון אַרעמע לייט, פון נויט-בע-דערפטיגע, פון בעלי מלאכות, און פון דערשלאָגענע מענטשען, וואָס מען דושעט זיי ווי קעץ און מען לאָזט זיי ניט קיין קאָפּ אויפהויבען, דאָס איז א קול פון פערוויסטע ווייבער און קינדער, וואָס מען האָט זייערע מאַנען, זייערע מאַטעס געבעהן פערשיקט אין איינגעוועצט אין די מורמעס, דאס איז א קול פון א סך דערשלאָגענע, פערוואָגעלמע, אידישע קינדער, הערט, ר' מענדעלע, דאָס קול, פאָלגט און דרוקט אָב די מעשה, תאָמר וועט דורך דעם נצמח ווערען א טובה. אידען חלעבען וועלען די דאָזיגע מעשה לייפען, וואָרום עס קען זיין, אז זיי פערלויפט זיך ניט נאָר אין גלופסק אליין, אפשר טאָקע אויך אין אנדערע אידישע שטעט..."

אַט דאָס איז אין קורצען דער בריעף, וואָס אייך האָב מקבל געוועזען. אייך האָב איבערגעלייענט די מעשה און האָב מיר פאָרנע-

נומען זי אָבצורוקען. ניט אזוי ניד מהומ זיך אָבער ווי עם רעדט זיך, איך האָב גענוג געהאט צו זינגען און צו זאָגען ביו איך האָב דערלעבט צו זעהן אַגעדרוקטע בלעטעל. דער כתב יד איז ניט גע-
וועזן ריין געשריבען, ערטרעוויז פערפלעקט מיט טינט, פיעל סצענען זיינען געוועזן פערווענדט, ניט געשטאנען כסדר, היינט אין אַ פאָר ערטער האָט נאָר געפעלט עטליכע בלעטלעך, דער שרייבער האָט זיך אפנים געאַילט, הכלל, עם איז מיר גענוג די אויגען אַרויסגעקראָ-
כען ביו איך האָב אלצדינג צונויפגעשטעלט. איך האָב מיר ניט געקענט אַינגעאלטען און ערטרעוויז אַריינגעמישט מינע אַ פאָר ווערטער פון דעם, וואָס איך האָב געזעהען—געהערט אויף מינע נסיעות, אחוץ דעם האָב איך געמאַכט אַ בעזונדער צעטעל פון די אלע פערזאָגען, וואָס קומען פאָר אין דער מעשה, כדי זי זאָלען אלע שטעהן פאָר די אויגען און מען זאָל זיי תמיד געדריינגען. אָט קוקט זי, זייט מוחל, אָן, דאָס זיינען די פאַרשוינגען:

דאָס זענען די טובי העיר, פּאָיע-
טשיטעלעס פון דער מאַקסע, אלע
זענען בעלי-צדקות, אָבער נאָר
איבער אַ פרעמדער קעשענע, אלע
זענען נאָטס סטראַפּציעס, פרומע
בשר'ע יודען, חוץ שטאַנדהאַפּט
וואָס מען מורמעלט אויף איהם, און
ער איז געכאַפּט אין דער מעשה.

ר' איציק וואָלף ספּאָדיק
ר' שמעיה תם
ר' משה בעל-תכלית
ר' יוסף מהיבא תיתי
ר' יודעקע שטאַנדהאַפּט

געוועזענער נאמן אין פּראַיעקט,
היינט לפנים דער בעל מאַקסע.

ר' יוסילע שינדער...

אויך כלומר'שט אַ בעל מאַקסע,
א ווילדער בעל עצה און א שטאַדט-
בורר.

ר' נתן שיפּרה'ס...

מענדעלע מוכר ספרים

דער שטאָרט=פּאַווערענע, היינט
אויף גלאַסנע.

ר' ראובן פיאווקין...

גלאַט אַ שענער איד, אַ קאַבלעפעל,
וויל אלץ איינבריינגען דער שטאָרט,
מאַכט אַ מאָל אין דער שטיל עפעס
אַ חרס'על.

ר' אהרן קנעכטבארג...

האַלט זיך פאַר אַ בריה, האַלט היינט
שטאַנדהאַפטען אויף דער אַרענדע
און איז קהל'ס שתדלן.

ר' נתן פרעכמאן...

אַ שטאָרט=שייגעץ, אַ בילער, סלזשעס
ביי די בעלי טובות און פאַלט אָן
אויף וועמען מען הייסט.

ר' מענדיל דער געלער.

צוויי רעדעלפיהרער, מתנגדים פון
די בעלי טובות.

ר' בעריל לאקשעוויץ
ר' פרידיל דער קליינער

אַ נייער טאַרגאָוואַי דעפוטאַט.

ר' אברהמ'ל גרינפאן...

אייער פון דער היינטיגער וועלט.

ר' שלמה וועקער...

זיין ווייב.

בתיה

זיין פריינד.

ר' גדליה פיקהאלץ...

אַ קרבן פאַר זיין עהרליכקייט.

ר' אייזיק זאאיקע...

זיין ווייב.

טויבע לאה...

איין אַרימער איד, אַ אַרעמע אידענע, גלאַסנעס, דיינים,
שוחטים, ווייבער, גענו, היהנער, אינדיקעס, קאַטשקעס און
אַ נאַרד פון פּופּזיג טויענד צאן קדשים, וואָס מען
שערט זיי ווי די שאַף.

די טאקטע

דאכט זיך, אז אײַך האָב גענוג יוצא געוועזען און געטאָן מיין
זאָך פֿשלימות, דאָס ביכעל האָט מיר געקאָסט גענוג מיה און הוצאות.
נאָר אײַך בין דאָס אָבער ניט אויסען. הלואי מיין מיה זאָל ניט זיין
אומזיסט, גאָט זאָל נאָר וועלען רחמנות האַבען און ווייזען באַלד טאָקע
אין אונזערע טעג אַ נס בפועל, אז אירען געבעך זאָלען אין אלע
שטענדט זייערע בעלי־טובות פֿטור ווערען עד ביאת הנואל.

ערשמער אקט

דאָ ווערט פאָרגעשטעלט, ווי אזוי אין גלופסק שפּרינגען אַרויס פּיהרער, מיט אַ יאָהר זעכצעהן צוריק, פּאָפּעמשיי טעלעם פון דער טאַקסע.

ערשמע מצענע

ספּאָדיק אליין אין זיין דער, ויצט שטאַרק פּערטראַכט געבען דעם טיש, ווינער צעהן אין דער פּריה, און שאַקעלט זיך איבער אַ משניות, קייטשט דעם שטערן, קוקט אויף דער וואַנד, דערנאָך טהוט ער וועדער אַקוק אין משניות און לערענט מיט אַ ניגון.

אָמר ר' טרפּון... האָט רבי מאיר געזאָגט... האָט נאָך אַמאָל (ער פּערטראַכט זיך אויף דער וואַנד און רעדט צו זיך אליין) ער האָט געזאָגט, אז נאָך שבת איז דער טערמין, האָט ער געזאָגט... מען וועט דאַרפּען סיליקעין. דער קאַפּ חלעבען שפּאַלט זיך מיר, אַף שלעכט, שלעכט, נישטאָ קיין געלט! איך האָב מורא, מען זאָל חלילה באלד ניט אָנשטויסען. די קאַסע איז פּוסט, אויסגעטריקענט, די רעדער וועלען זיך אויפהערען צו דרעהען, באַס עס וועט חלילה ניט צו-קומען קיין וואַסער, געלט מין איך. אַף זעהר אַ שלעכטע צייט (ער שטעהט אויף און געהט אַרום איבער דעם דער) יא, זעהר אַ ביטערע צייט, עפעס ווי אויף צוועצעניג האָט מען נאָך היינט אופגעהערט חתונה צו האָבען, שוין אַ לאַנגע צייט

די טאקסע

איז מיר ניט אריינגעפאלען קיין שלישיית-געלט, ניט פון הי, ניט פון דער סביבה, א קאמפאזיט עפעס שלישיית-געלד, דאס פלעגט אויס-מאכען א יאהר זעהר פיעל... א נס, כלעבען, וואס דרעהט זיך נאך אביסעל חברה'ש געלט, אי וואס? ... עט נארישקייט, ווער איז דאס מחויב צווייסען? וועמען געהט עס אן? נאך עס איז מיט דעם אפילו אויף ניט גוט, בע, נאך ניט גוט! ... עס הערט זיך וויעדער נייע גזרות, נייע פינסטערע פארדאקעס מיט כל א צרות, וואס טויג עס? נאך דאס געהט אָב, מאכען נייע פארדאקעס! מיר טויג עס כלל ניט. מען דארף האַבען געלט, נאך פריש געלט... (א ביסעל מיט נאל) האַט חתונה, אידען און לייגט איין געלט! שטארבט, אידען, און זאגט אָב עולמות-געלד! קויפט זיך איין אין חברות און ניט געלט! הכלל מען דארף האַבען געלט, מען דארף האַבען געלט, געלט, געלט! טאקע פון אייער טובה וועגען, יודישע קינדער, מען דארף זיך פאר אייך סטארען, מען דארף פערזאָרגען אייער תכלית, איהר זאָלט זיין גוט און פרום און טאקע בלייבען דאָס וואָס איהר זייט... (ער הערט זיך צו צו דער טור) האָ דאָכט זיך אימגעזער געהט? אפשר א מחותן מיט געלט. ער צופט-צו געשווינד צו דעם מיט, ועצט זיך אַנדער און שאַקעלט זיך וויעדער איבער דעם משניות)

צווייטע סצענע

ספאָדיק אין פּיאַנאָן.

ספאָדיק (לייענט מיט א ניטן) אָמר ר' טרפון. ניין ווייטער, ווייטער אביסעל... יא, אַט-אַדאָ: סומכום אומר יחלוקו, מען דארף זיך מיט דעם געלט צומיילען, יא טאקע צומיילען, וואָס? ...

פּיאַנאָן (קומט אריין מיט דרף אריין) גוט מאָרגען, ר' איצע וואָלף?

ספאָדיק מאַכט זיך שטאַרק ניט הערענדיג אזוי ווי שטאַרק פערטיעפט אין לערנען) אי וואָס, אויב יחלוקו דארף מען דאָך מוראָ האַבען? ... גוט. עט... בע... בע...

פּיאָווקין (צו זיך אליין שטילערהייד) ער האַלט ביי יחלוקו. דאָס איז אַ גוטער סמן, עס וועט איה"ש זיין גוט... (ער געהט צו אַבימעל געהענטער) גוט מאַרגען, ר' איצע וואָלף אפּטער בין איך מבבל, וועל איך מיר אַוועקגען.

ספּאָדיק (צו זיך אליין מיט פּערדראַס, אַז ער דערזעהט פּיאָווקינען) נאָט אייך דעם שיינעם מחותן! דער רוח האָט איהם געפּראַכט צומראַגען. (צו פּיאָווקינען מיט אַ קרום פּנימ'ל) וואָס איז עפעס נייעס, ר' ראובן.

פּיאָווקין, בע... איך האָב אייך געוואָלט עפעס זאָגען, נאָר איך וויל איך איצט ניט שטערען פון דעם לערנען, אַחוץ דעם זייט איהר, דאַכט זיך, עפעס ניט געזונד, איהר זעהט אויס גרין און געל, דאָס פנים איז דער בעסטער שפיגעל.

ספּאָדיק (מיט אַ קרעכץ) איך האָב אַלץ לאַ עליכם צו טהאָן מיט מיינע מערידען. איך האָב געמוזט היינט דאוונען ביחידות און לערנען מיין שיעור משניות אין דער היים, נאָר פונדעסט-וועגען זעצט איך, ר' ראובן, אַז איהר זייט שוין דאָ. וואָס הערט זיך עפעס ביי אייך?

פּיאָווקין (זעצט זיך) מען האָרעוועט, מען ווערט פּערשוואַרצט, אַ קאַטאַוועס עפעס צו זיין אַ פּאַווערענע ביי אַזאַ עדה אידען, זאָלען זיך מעהרען.

ספּאָדיק, בזכות זה וועט אייך נאָט העלפען, יהי חלקי עמך.

פּיאָווקין (שטילערהייד צו זיך אליין) עס איז איהם קאַרג די וועלט, ער וואָלט געוואָלט ביי מיר אויך געהמען חלק. (צו ספּאָדיק) ווען נאָט זאָל מיר ניט העלפען, וואו וואָלט איך שוין ביו איצט געווען זען מיט מיין ווייב און מיט מיינע קינדער... .

ספּאָדיק. (מיט אַ שמיכעלע) זינדיגט ניט, ר' ראובן, און זייט טאַקע אַבעל בטחון, וועט איך איה"ש תמיד זיין גוט. נו, וואָס הערט זיך עפעס אין דער שטאָדט?

פּיאָווקין, בע. וואָס זאָל זיך הערען? דער בעל מאַקסע וויל אַרויפציהען אַ קאַפּיקע אויף דער אָקע פּלייש. אזוי וויל ער, דער זענער בעל-מאַקסע, זאָגט ער, עס איז היינט אַ שלעכטע צייט

די טאקסע

ספאָדריק (ראַפּט זיך ביי דעם קאַפּ) וואָס הייסט ער וויל? מען וועט עס איהם שווייגען, עפעס אַקאטאָועס נאָך אַקאָפיקע אויף דער אַקע! ער נעהמט שוין בה"ש אָהן דעם אויף גענוג — פּופּצעהן קאָפיקעס אָן אַקע! ס'טייטש, ס'טייטש נאָך אַקאָפיקע, אַ אַידישע קאָפיקע! וואָס וועט לען נעבעך טאָן די אַרימע לייט, די אַרימע יודען נעבעך? (ער קרעכצעט און זיפּצעט).

פּיאָווקין, עס וואָלט אַ מצוה געווען אָנצולערנען אזא בּחור, ער זאָל וויסען, ווער עלטער איז.

ספּאָדריק, איה זאָג אַיך, מען קען שוין מעהר ניט אויסשטעהן פון די בעלי טאקסעס, פון די גראַביטעלעס, מען איז צו זיי עפעס ווי פּערקויפּט, ס'טייטש, נאָך אַקאָפיקע אויף דער אַקע! דאָס וועט דאָך נאָר אויסמאַכען נאָר אַ גרויסע סומע! אַרחמנות חלעבען אויף די אַרעמע לייט, וואָס וועלען טאָן די אַרעמע יודען נעבעך? אדרבה ר' ראובן זאָגט, ווי אזוי לערנט מען אָן דעם שיינעם בעל טאקסע וואָס האָט ניט קיין נאָט אין האַרצען.

פּיאָווקין, איה וואָלט געזאָגט מיין עצה, מען זאָל אָפּנעהמען די טאקסע פאַר דער שטאָדט, פּערשטעהט איהר? איצט איז טאקע די צייט, און איהר ר' איצע וואָלף מיט ר' משה מיט ר' שמעיה'ן וכדומה זאָלט זיין פּאָפעטשיטעלעס, דאָס הייסט איהר נעבעך זאָלט זיך חלאַ פּאָטשען, אכטונג געבען און דאָס פּאַרדיענסט זאָל געהן אויף דער שטאָדט, דאכט זיך דאָס איז אַ גרויסע טובה, אַ גרויסע מצוה און ווייטער... פּאַרשטעהט איהר? חלעבען אזוי וועט זיין גוט, טאקע בכל האופנים גוט פּאַרשטעהט איהר? ראַזבעראיעט עס נאָך אַ ביסעל ר' איצע וואָלף מיט אַיער גמרא קעפעל.

ספּאָדריק, אודאי איז דאָס אַ גרויסע מצוה, אַ גרויסע טובעה נאָר ווי קען איה... ווי קען אזא צובראַכענער יוד ווי איה, אויף מיר נעהמען אזא טירחה.

פּיאָווקין, נישקשה, נאָט וועט אַיך העלפען, ס'טייטש, ווער דען זשע וועט זיך זאָרגען פאַר דער שטאָדט ווען ניט איהר? ווער דען וועט אָן זינען האָבען די אַרעמע לייט נעבעך, אז ניט פּריהער נאָט און דער נאָך איהר, בערעכענט זיך נאָר גוט ר' איצע וואָלף

וועט איהר זעהן, אז איהר מאָרט זיך נאָר ניט דערפון אָבזאָגען.
פערשמעהט איהר? ...

ספּאָדיק (מיט אַיראָט-שטיס פּיט'על) וועניג איז פאַר מיר די
חברות מיט נאָך אנדערע שטאָדט-זאָכען? סטייטש וואָס האָט מען
זיך אויף מיר אָנגעוועזט? וואָס וויל מען נעבעך האָבען פון מיר, אלץ
פון מיר? ווייניג פאַר מיר די אלע חברות...

פּיאָווקין (מיט אַשמיכעלע) וואָס מיינט איהר, ר' איצע וואָלף,
טאַקע וועניג, פאַר אזא יודען ווי איהר איז דאָס טאַקע וועניג... איה
זאָג אייך נאָך אַמאָל, ראַזבערייעט מיין פלאַן גאַנץ גוט, וועט איהר
זעהן, אז איהר קענט זיך בשום אופן ניט אָבזאָגען, און ווייטער ווי
איהר פערשמעהט...

ספּאָדיק (מיט אַדפּין) אַוודאי איז דאָס פאַר אזא צובראָכענעם
יודען ווי איה אַ גרויסע טירחה, טאַקע אַ טירחה גדולה, נאָר אַ טובה
פון אָרעמע לייטס וועגען נעבעך, פון אַשטאָט יודען וועגען...

פּיאָווקין (מיט אַגבה-שמיכעלע) מיט אייך, ר' איצע וואָלף, ווי
איה זעה, בין איה שוין אַפנים פאַרטיג. איצט מוז איה געהן צו דעם
איבעריגען עולם איבערשמועסען מכח דעם עסק, וואָס מען האָט דאָ
צו טאָן. עס איז נאָך דאָ גענוג אַרבייט. הכלל מיר איז שוין באַשערט
תמיד אַרבייטען, פראַצעווען און זאָרגען זיך פאַר דער שטאָדט, מסתמא
וועט מיר גאָט העלפּען... זייט געוונד, ר' איצע וואָלף, אייער געוונד
איז איצט נייטיג. איהר דאַרפט טובות טהאָן דער שטאָדט...

ספּאָדיק (פערפרומט מיט אויסגעגאַצטע אויגען) בזכות זה זאָל מיר
השי"ת טאַקע געבען כח, אַוודאי איז דאָס נעבעך פאַר מיר, פאַר
אזא צובראָכענעם יודען ווי איה, אַ גרויסע טירחה.

פּיאָווקין. לאַזט זיך נאָר ניט אָב, ר' איצע וואָלף, ניש'קשה
איהר וועט איה'ש קומען צו די קרעפטען... אַ גוטען מאָג (ער געהט אַרויס).

ספּאָדיק. (רייבט זיך די אויגען) אַ, עס איז מיר ליכטיג געוואָרען
אין די אויגען, געלויבט איז גאָט, עס איז מיר אַראָב אַשטיין פון
דעם האַרצען, עס וועט אַם ירצה השם זיין גוט, מיין מחשבה איז
זעלבען אַ גוטע. איה וויל: יודען זאָלען בלייבען טאַקע יודען. יודען

די טאקסע

זאלען טאקע בלייבען דאָס, וואָס זיי זיינען, און בעהיט ווערען פון גזרות דעות, איה וועל מיה אַוודאי סטאַרען מיט כל אַמעגליכקייטען, נו און דערפאַר מעג איה ביי זיי עפעס נעהמען אפילו על פי דין, גאָט אליין וועט מיר אויף ניט הייסען, איה וואָל זיין ביי זיינע יודעלעך אַ שומר חנם, איה בין דאָך אַ בשר ודם, איה דאַרף האָבען ברויט-און צום ברויט, פון וואַגען זשע וועל איה דאָס אַלסדינג נעהמען? .. ווי די מעשה וועט שוין זיין, צי וועל איה נעהמען עפעס מעהר אָדער עפעס וועניגער, דאָס איז קלייניגקייטען, אַרענדעל אַרויף, אַרענדעל אַראַב, יודען וועלען דורך דעם חלילה ניט ברלות ווערען, נאָר דער-פאַר אָבער וועלען זיי פון אַחשש טרפות שוין זיכער בעוואַרענט זיין, זיי מעגען גאַנץ רוהיג זיין, איה וועל זיי אָפהיטען און אליין אַכטונג געבען, עס זאלען זיין גוטע שוחטים. דער עיקר איז פאַר יודען גוטע שוחטים... וואָס מאַכט עס אויס אַ שטיקעל פלייש מעהר אָדער אַ שטיקעל פלייש וועניגער, איוד דאַרף ניט קוקען אויף אַזעלכע זאַכען, אַ שוחט אַ גוטען, אַ פרומען שוחט, אָט דאָס דאַרפען יודען האָבען, און מכח דעם מעגען זיי שוין זיך אויף מיר פאַרלאָזען, זיי וועלען שוין מיט גאָטס הילף האָבען גוטע שוחטים... (ער בלייבט שטעהן אַ ביסעל שטיל, ניט זיך דערנאָך אַפּאַטש אין שטערען) אַה, איה האָב גאָר פאַרגעסען, אז איה בין היינט מיט סנדקאות אויף צוויי ברית'ען. גוט חלעבען, וואָס היינט גאָר צוויי, איה וועל היינט האָבן וואָס צו טהאָן. איה וועל מיה געהן אָנטהאָן, מען מוז שוין אויף ביל וואַרטען, עס איז צייט צו גיין (ער געהט אַרײַן אין אַלדער דער וועג)

צו די טיף:

משה בעד תכרית (לויפט אַרײַן ווי אַ פּערסיססע מוז גאָר אַין אַין אַטעם) גוט מאַרגען, ר' איצע וואָלף! איה דאַרף מיט איה איבערשמו-עסען מכח אַיין ענין, מכח אַתכלית-זאך... (ער קוקט זיך אַרום) א, ער איז שוין ניטא? ער איז שוין ניטא! ער איז שוין אַפנים אליין אַזעק-

געגאנגען מכת דעם ענין, איך קען איהם, ער איז א זריו ווי פאלד
 ער שמעקט אן א תכלית=זאך. ע... עם איז דאך עפעס נאך קיין
 תכלית ניט. ער קאן דאך דערווייל מיט די איבריגע אפארבייטען
 דעם עסק און איך וועל הלילה בלייבען פון דרויסען. (ער קוקט זיך נאך
 אטאף ארום אין אלע זייטען און ווערט פרעהדיק) אך געלויבט איז נאָט, ער איז
 נאָך ניט אוועקגעגאנגען. זיין ספאָדיק ליגט אויף דעם טיש, ער האָט
 געמוזט נאָך אויף א מינוט ארויסגעהן, איך וועל ווארטען ביז ער וועט
 קומען. איך וועל איהם שוין היינט ניט אַבלאָזען, דער עיקר איז דאָך
 ער, איך וועל מיר היינט אָן איהם האלטען ווי א קינד אָן דער מאמעס
 פֿאַרטרוף (ער געהט צו צום טיש. האַפט פֿאַר שמחה דעם ספאָדיק און בעטראַכט איהם
 פון אלע זייטען) אַך, זעהר א גוטער, זעהר א פייגער ספאָדיק, טאַקע אין
 תכלית אריין א גוטער ספאָדיק! (ער קלאַפט אויף איהם מיט א פינגער) אַ ספאָ-
 דיק, א חימרע קעפעלע ליגט אין דיר, ספאָדיק! א גמרא=קעפעלע מיט
 אלע דריידעלעך. איך וועל דיר היינט פון דעם אויג ניט אַבלאָזען,
 מען זאָל הלילה ניט אַבמאַכען אָהן מיר די גאַנצע חתונה. חלעבען,
 מיר קומט עס באמת פֿאַר ווי א חתונה, פיאַוקין איז דער שרוב, ער
 רעדט אונז אַ שידוך, מיר זאָלען נעהמען די טאַקסע. זעהר אַ רייכע
 כלה! מיר זיינען— די מיוחסים און זי די רייכע, זי גיט אין נדן אריין
 אַ גאַנצע שטאַרט מענשען אַנטקעגען, א 60 טויענד פֿאַדאַנעס, השי"ת
 זאָל נאָר געבען כח— מען קען מיט איהר וויסען פון אַ לעבען. (ער ווערט
 נאָך פרעהליכער) אַך, קעכטעלע, קעכטעלע, הרי את מקודשת לי, הרי
 את מקודשת לי, קעכטעלע, כרת ר' איצע וואָלף ספאָדיק ושטאַנדהאַפט!
 זי ביידע פערשטעהען אַנ'עסק, קוקען אין תכלית אריין, טויג אונז
 שטאַנדהאַפט זעהר גוט אין שותפות, שטאַנדהאַפט איז אפילו אַ דייטש,
 געהאַפט אין דער מעשה, און קוקענדיג אויף אונז זיינען מיר אין פֿלוג
 איינער פון דעם אַנדערען פערשיידען, נאָר וואָס מאַכט עס אויס?
 אַבי אונזער כונה איז גלייך, אַבי מיר האָבען איין מחשבה. וואָס
 מיינט דען א יוד היינטיגע צייטען, אַ שטיקעלע פרנסה, און וואָס טהוט
 מען נעבעך ניט פֿאַר דער פרנסה? שטאַנדהאַפט נעבעך פֿרוכט זיך
 אין דער טומאה, מאַכט זיך פֿאַר אַ דייטש, תאָמר וועט דאָ אַרומ'ע
 געהן, ספאָדיק אַ שטייגער מוטשעט זיך נעבעך אין דער קדושה...
 ניש'קשה, מיר וועלען זיין חבר, מיר וועלען אלע איה'ש קוקען אין
 תכלית אריין און טהאָן מוכות, נאָר ווי דערלעב איך שוין דאָס אַבער!
 (ספאָדיק קומט אריין אַנטהאַן אין אַ מיזליני מיט אַ שטעקען איז דער האַנד משה בעל

תכלית לויט אדם אנטקענען) וואָס איז, ר' איצע וואָלף, איהר געהט שוין.
 ספאָדיק, א, יאָ, שוין צייט, מען מוז שוין אויף מיר וואַרטען.
 בעל-תכלית, איה בין געקומען געהן טאקע מיט צייה אינעם
 ציינעם.

ספאָדיק, וואָס איז, איהר האָט אויף אַ כבוד ?
 בעל-תכלית (מיט פייער) אַ שאלה אַ ביסעל, אויב אויף האָב
 אַ כבוד ? אויף האָב אין דער זאָך אַ גרויסען חלק.
 ספאָדיק (פערואוואנדערט) וואָס הייסט, איהר האָט דערינען אַ חלק ?
 בעל-תכלית (נאָך מיט מעהר פייער) ס'טייטש, אויף האָב דערינען
 געאַרבייט !

ספאָדיק, וואָס זאָגט איהר ! ר' משה, ס'טייטש, וואָס זאָגט
 איהר ?
 בעל-תכלית, ס'טייטש, וואָס זאָג אויף ? איהר ווייסט דען ניט,
 ר' איצע וואָלף, וואָס אויף זאָג ? !

ספאָדיק, גיין ! ביי מיין יודישקייט, אויף ווייס ניט ! זאָגט וואָס
 מיינט איהר ?

על תכלית, ס'טייטש, דאָס קעסטעלע מיין אויף, פיאַוקין
 האָט דאָך אויף ערשט געזאָגט, ער זאָגט, אז איהר זייט מסכים.

ספאָדיק (ווי פון שלאָף) א, די טאקסע מיינט איהר ! כילעבען, דאָס
 איז פאר מיר אַ טירחא, אויף בין לאַ עליכם אַ צובראָכענער יוד, ווי
 קען אויף מיר געהמען אזא טירחא ?

בעל-תכלית, מען מוז דאָך אָבער זאָרגען פאר דעם תכלית,
 מען מוז דאָך אַמאָל זאָרגען פאר קהלים תכלית, ס'טייטש, ווער דען
 זשע, ווער דען זשע, ר' איצע וואָלף ?

ספאָדיק, לאָס מיר דאָס אָבלעגען אויף איין אַנדער צייט, מיר
 וועלען זיך נאָך מיישב זיין, איצט איז מיר שוין צייט צו געהן אויף
 דעם ברית.

בעל-תכלית (שטילערהייד צו זיך) ייר וויל זיך פון מיר אויס-

דרעהען, איך קען נאָך חלילה בלייבען פון דרויסען, מען דארף איהם
ניט אַבלאָזען (צו ספּאַדיקען) איך וועל מיט אַיך אויף געהן, דער בעל
ברית איז מיינער אַ שטיקעל מחותן.

ספּאַדיק, נו גיט=זשע מיר, זייט מוחל מיין ספּאַדיק, וואָס איז,
ר' משה, וואָס קוקט איהר אזוי אויף מיין ספּאַדיק? ער געפעלט
אַיך אזוי?

בעל-תכלית (שאַקעלט מיט דעם קאַפּ) אויב ער געפעלט מיר?
ער איז טאַקע אין תכלית אַריין אַ גוטער ספּאַדיק, איך וועל מיר בלי
נדר אויך מאַכען אזא ספּאַדיק, (ר' איצע וואַלף געהט און טוט אַן דעם
ספּאַדיק און געהט צוועק מיט ר' משה בעל-תכלית).

פיערטע סצענע

(אַלין פּי ספּאַדיקען אין תּדר):

שלמה וועקער. דערנאָך גדליה פּיקהאַלין.

וועקער (אַריינגעהאנגען) ער איז וויעדער ניטאָ! נעכטען האָט ער
מיר בעשטעלט, איך זאָל היינט אין דער צייט קומען איהם שרייבען
די פּאַסט, און ער אַליין איז ניטאָ, ער איז אויף אַ ברית! אלע טאַג
איז ער אויף ברית'ען, אלע טאַג אויף שמחות! אַ שיינער סוחר,
כלעבען! אַט וואָס הייסט אַ סוחר, ניט קענען איבערלייענען אַ פּריעף!
ניט קענען אָנשרייבען אַנ'אַדרעס, און נישט אויסלאָזען ניט אַין
ברית, ניט אַיין בר מצוה, און נאָך אזעלכע שמחות! איך פּערשטעה
אַסור ניט, ווי אזא סוחר קען זיך האַלטען אפילו אַ טאַג! פּונדעסט-

(* אמר ר' מענדעלי, אין דעם כתבֿיד פּעהלען די עטליכע בלעטלעך און די
אייבערדיגע סצענע הייסט דאָרטען די ועקסטע, מען זעהט אַרויס, אז וי איז געשעהן מיט
עטליכע יאָהר שפּעטער, נאָך דער גוירח, אז יודען זאָלען מאַכען געשאַדירטע רבנים.
פאר די וואָס לייענען מאַכט דאָס אַבער נאָר ניט אים, ווי קענען לייענען גלייך און
זאָלען אפילו ניט וויסען, אויב עס געהט עפעס אָב.)

זענען איז ער דאָך רייף... מערקווירדיג! ניט אנדערש טאקע, אז רוחות ארבייטען פאר אַזעלכע סוחרים, אַז מלאָכים היטען זיי אָב, אַז אַ מלאַך וואַרפט זיי אַראָב אַ גראַשען... (ער זעצט זיך אַמיעדער אין געהאַט אַרײַם פון דער קעשענע אַ אַידיש ביכעל) וואָס זאָל איהָ טהאָן? איהָ מוז שוין אויף איהם וואַרטען, נאָך גוט וואָס איהָ האָב מיט זיך דאָס ביכעל, וועל איהָ מיר דערווייל אַרײַנקוקען, איהָ וועל טאקע אַיבערלייענען דאָס ביסעל שירים, נאָר פון אַ נייעם מחבר (ער קוקט אַרײַן אין דעם ביכעל, די מיר עפענט זיך שטילערהייט אויף און פיקהאַלץ געהט אַרײַן)

פיקהאַלץ (צוגעהענדיג צו וועקערין נאַני שטיל) וואָס האָסט-דו זיך צווי פערטיעפט אין לערנען, שלמה?

וועקער (ניט זיך אַכאַפּ נאַני אויסער זיך) וואָס זעה איהָ? דו ביזט עס גדליה, פון וואַנען האָסט דו זיך דאָ פלוצלים גענומען, מיין גוטער, ביין טייערער גדליה? ווען ביזט דו געקומען? (ער קישט אַהם).

פיקהאַלץ (נאַני רױט) איהָ בין געקומען טאקע היינט. וועקער, אַף, גדליה! ווי פאַלסט דו אויס צו קומען אַהער? פיקהאַלץ, שאַ, וואונדער זיך ניט צווי, שלמה! עס איז גאַנץ פראַסט, איהָ בין שוין געוועזען ביי דיר אין דער היים. האָט מיר דיין ווייב געזאָגט, אַז דו דאַרפסט זיין דאָ. (ער זעצט זיך אויף אַ ביינקעל)

וועקער (רוקט צו זיין ביינקעל צו פיקהאַלצען) נו, איצט דערצעהל ביר, וואָס מאַכסט דו? וואָס הערט זיך אין טונעיאַדעווקע?

פיקהאַלץ (ניט אַ טאַף מיט דער האַנד) אין דיין טונעיאַדעווקע? וועקער: נו זאָל זיין אין מיין טונעיאַדעווקע, וואָס מאַכט דאָרט אונזער גביר? איז ער נאָך, אוימשטעהנס געזאָגט, אַלץ מבולבל, אָהן אַ פיצעל האַראַקטער? מאַכט ער נאָך טאקע אַלץ פון זיין מויל אַ האַלעווע און בייט צעהן פריינד אַ טאַגזי יאָ, סטייטש, דער אַרעט דאַר, ווי הייסט ער צום טייפעל... איהָ האָב שוין פערנעסען, ווי ער הייסט, אָט דער הויכער אַרענדאַר מיט אַ געגאַלטען האַלו ווי ביי אַ סטאַרעסטע, וואָס מאַכט ער?

פיקהאַלץ, איהָ ווייס, וועמען דו מיינסט, ער איז היינט אַ קבצן און האַלט שוין מעהר ניט דעם גביר אויף דער אַרענדע.

וועקער. א רחמנות, כילעבען, וואָס טויג נעבעך אזא פראָסט מענשעל ווי ער זאָהן געלד? כילעבען, ארחמנות ווער דען-זשע, זאָג מיר, האלט היינט דאָרטען דעם גביר אויף דער אַרענדע?

פיקהאַלץ. דער גביר האָט זיך ניט לאַנג אָפגעגעבען אין דער אַרענדע מכמה מעמים צו ר' גרשון חייקעס, ער טראָגט איהם אַיין אָפּשר פיער טויווענד רובעל אַיאָהר, ער האָט צו זאָגען איבער דעם קהל-שטיבעל, איבער אלע משלענעס און איבער אימליכען אין דער שטאָדט, מען זאָגט, ער האט צו פערדאנקען די אַרענדע ר' נתן פויגעלס, דעם שטאָדט-בורר

וועקער. ר' נתן איז, כילעבען, אַקלוגעטשקער, וואָס מאַכט ער? איז ער טאַקע נעבעך נאָך אי היינט אַקבצן? ער האָט שוין אין זיין לעבען אַסך מאָל אָנגעזעצט און פאַרט נעבעך אַקבצי

פיקהאַלץ. וואָס קבצן, ער איז זיך היינט מפרנס גאַנץ שען פון אוראַקען, וואָס ער ניט אויף דער עלטער שפּאַגעל נייע אָנווע-צערס, ווי אזוי זיי זאָלען ענטפערען קוממיות, אַחוץ דעם קנעלט ער עפעס מיט דעם גביר, ער מוטשעט זיך נעבעך מיט איהם, ווי אזוי מע מאַכט פאַטשערקעס? ווי אזוי מען צאַפט פון דער וואַנט געלט? ווי אזוי מען ציהט אַרויס קליי פון די ביינער? ווי אזוי מען מאַכט פון שניי גאַמעלקעס? ווי אזוי מען מאַכט מיט דער רייף? ווי אזוי מען פערבלענדעט די אויגען? ווי אזוי מען כאַפט פיש פאַר דער נעץ וכדומה נאָך אזעלכע קונצען.

וועקער (טוט אַשפּיי) פפו זאָל עס ווערען! עס איז דאָך אַ שרעק, וואָס ביי אַיף אין טונעיאדעווקע געהט פאַר.

פיקהאַלץ (קוקט שאַרף אָן וועקער'ן) ביי אַיף אין טונעיאדעווקען זאָנסטו, און ביי אַיף אין גלופסק איז דען בעסערע פאַראַרקעס. אַיף מיין, כילעבען, ניט! קוק זיך נאָר גוט צו, וועסט דו זעהן, ווי ביי אַיף טאַקע און נאָך אין אַנדערע יודישע שטעט ליגענען די אַרעמע נעבעך צעהן אַיילען אין דער ערד, עס זיינען שוין דאָ אזעלכע גוטע און פרומע מענשעלעך, וואָס פאַר פרומקייט, פאַר גוטסקייט לעגען זיי אזעק אלע געשעפטען און גיבען זיך אָפּ נאָר מיט שטערמישע זאַכען און זאָרגען זיך נאָר למובת הכלל, אַיינער איז אַ בעל טאַקסע, אַיינער

איז א פאָווערענע, איינער איז אנארענדער, איינער איז אנבאי
איינער א בעל-עצה, איינער א תקיף, איינער דעם רביס קרוב, איינער
דעם גביר'ס בן-בית, איינער מאכט באָם, איינער איז א מיוחס, איינער
אניאייניקעל, איינער האָט אַפּאַבע אין אַרץ ישראל, איינער טאַנצט
אויף אלע חתונות, איינער איז אַ שטאַדט-פעטער, איינער קהלים יורש
און איינער גלאַט אַ שיינער יוד.—נו, געפינט זיך נאך ערגעץ אין דער
וועלט, אונטער אלע אומות, אזוי פיעל גוטע מענשען, וואָס זאָרגען
זיך פאַר דעם כלל ווי ביי אונז יודען, רחמנים בני רחמנים? ביי די
אומות, אַ שטייגער, איז אַ גביר אָדער אַ פּאַמיעשטישק, אָדער אַ סוחר,
אַ פאַבריקאַנט וכדומה, ביי אונז אַקעגען איז אַ מינדעסטער גביר'על און
אַ שטערטעל דאָס רוב אַ בעל טאַקסע, אַנבאי, אַנעסקן במצות, ער
איז נאָר אַ סוחר לפנים, באמת טראָגט ער אויף דעם קאַפּ די גאַנצע
שטאַדט יודען געבען, ובזכות זה האָט ער מיט אלע בעלי טובות די
ברכה, וואוהין זיי קעהרען זיך און ווענדען זיך ... זיי זאָרגען געבען,
זיי זאָרגען ביי זיי נעהמען אויף זיך לייב און ווערען אָהן עין הרע
דיק, פעט, לויטער, מיט שענע פייכלעך, און זיי זיינען זייערע שונאים
אויף צושפרינגעניש אומעטום נושא חן... די אַרעמע געהט עס אָבער
נישט אין נוצען, פון די פיעל טובות, וואָס מען טוט זיי, הערען זיי
אויף וואָס אַ טאָג ווייטער צו עסען, זיי קרענקען, זיי ווערען אויסגע-
דארט, אַקוראַט ווי אַן יחיד ביי אַ טאַטען אַ נגיד, וואָס מען דרשעט
איהם, מען היט איהם אָב פאַר גרויס ליעבע און געטריישאפט פון
עסען, און מען נישט איהם איבער אין די הענד פון אַ סוף ניאַנקעס,
זיי זאָלען איהם למען השם אָבדיטען, ער זאָל נישט חאַפען קיין איב-
ריגען ביסען, האָט זשע דען נישט באמת טאַקע אַיטליכער אַרעמער
יוד אין אַ שטערטעל אויף זיין חלק צוויי-דריי בעלי טובות, וואָס דורך
זייער השגחה קען ער שוין קיין איבעריגען ביסען נישט חאַפען? וואָס
עסט דען אַ יוד, אַניאַרעמאַן? קרענק, מכות מיט יסורים, אַ שטיקעל
טרוקען ברויט מיט פיסנעם קאליש, פון פלייש ווייס ער נישט, וואָס
צו זאָגען, חוץ אַ שבת אָפּשר מאכט ער זיך אַ ביסעל פליישונג מיט
אַ ביי, מיט אַ שטיקעל לונגען לעבער, דערפאַר פאַלט איהם אָב
אַ שטיק פלייש, און ווי מתים עסען, אזא פנים האָבען זיי.—נישט גוט,
שלמה! נישט גוט, כילעבען-וואָס מיר יודען זיינען אַזעלכע רחמנים,
נישט גוט, כילעבען, וואָס ביי אונז אין די שטערטלעך זענען זעהר פיעל
בעלי טובות נישט גוט, נישט גוט, כילעבען, וואָס אַ סוף מענשען ביי

אונז וואָרגען זיך ניט בעסער פאר זיך, זיך אויסלערנען עמוואָס אָדער זיך צו בעשעפטיגען מיט עפעס אַ מלאָכה און ווילען אלץ וואָרגען פאר אַנדערע! נישט גוט, כילעבען, וואָס אימליכער ליאדע לעדינגעהער, וואָס אימליכער דראַב, אימליכער עזות פנים, אימליכער צבועיק ווערט לוצים פון דער העלער הויט אַ שטאַט=מענש, אַ פיינע=בריה און אַ בעל טובה, נישט גוט, כילעבען, טאַקע זעהר נישט גוט!...

וועקער. עפעס ביזט דו היינט זעהר אין כעס, מיין ליעבער גרליה, עפעס רעדסט דו מיר זעהר שטאַרק מיט האַרץ! האַ?

פיקהאַלץ. יא, איך קען מיר שוין ניט איינהאַלטען, איך מוז שוין אויסרעדען דאָס האַרץ, צווישען אונז וואָל עס בלייבען, ניט מיט מיין מויל גערעדט, אָט דאָס זענען אונזערע שטאַדט=מענשען, אָט נעהם טאַקע, אַ שטייגער, ביי אונז אין טונעיאַדעווקע די גאַנצע חאַפטע פאַרשוויגען, וואָס דו האָסט זיך ערשט אויף זיי גאַכנעפרענט. דו מענסט צו זיי צורעכענען משה לאַפ, טרייטעל חאַפ, יוסעל צאַפ, ניט זיי מיין איך, די וואַנד מיין איך—ווער זיינען זיי? וואָס קענען זיי? דער האָט זיך אויסגעלערענט אין אַרעם אויפשרייבען, איז ער שוין קהלים פאַויערענע, יענער האָט זיך ערנעץ אין איין איינפאַהר=הויז אויסגעלערענט עמליכע ווערטער רוסיש מיט גרייזען, איז ער אַ שתדלן, אַ גאַנצער חאַדאַטאי. דער האָט מירידען, אַ בלייך אויסגעווייקט פנימעל—איז ער אין אַרץ=ישראל=גבאי, אַ כשר'ער יוד, אַ שַענער יוד. יענער איז אין עזות פנים, נעהמט ער אַ חלק אין דער טאַקע. דער אַזוי, יענער אַזוי. — מען שרייט אלץ אויף דעם גאַראַד יודען נעבעך, זיי זיינען פויל, זיי זיינען ניט געזונד, זיי זיינען עקשנים, זיי ווילען זיך ניט בילדען וכדומה גאָך אַזעלכע פערברעכען. געוואַלד! וועל איך שרייען. וואָס זיינען זיי נעבעך שול=דיג, וואָס זאָלען זיי נעבעך טאָן, אַז זיי זיינען אונטער אַזאַ פינס=טערע אָפּעקע? אַז מען ציהט ביי זיי אַרויס די קליי פון די ביינער. אַז איין יודעל נעבעך האָט איבער זיך אויף זיין חלק דריי בעלי טובות, וואָס גאַנען איהם אויס דעם מאַרץ, פערשלאַנגען איהם דעם קאַפ, האַלטען איהם אין דער מורא, דערטאַפען ביי איהם אַרויס דעם לעצטען גראַשען, פערבלענדען איהם די אויגען און פערמוטשען איהם מיט זייערע טובות! יודען זיינען, כילעבען, ניט שולדיג, זיי האַבען גוטע הערצער, זיי האַבען במבע שכל און געפיהל, זיי פער=

שטעהען איין עסק, זיי זענען נכנעים און קענען זעהר פיעל אראָב-
שלינגען, נאָר וואָס העלפט עס, אז זיי האָבען נעבעך ניט קיין מול,
אז זיי זענען נעבעך אומגליקליך, אז פון כמה שנים שטיקט מען זיי
צונויף אלע אינאיינעם אין איין אָרט ווי די שאַף, אז זיי זעהען
פאַר זיך ניט קיין וועלט און קענען ניט אַטהעמען קיין פרייע לופט.
אַ מענשט מוז דאָך אָבער עסען, מוז דאָך זיך דערגעהרען און אונ-
טערהאלטען זיין לעבען כל זמן ער זשיפעט, כל זמן עס שלאַגט זיך
אין איהם אַיין אָדער, דעריבער זוכען זיי שפע איינער פון דעם
אַנדערען, דער שטאַרקער וויל דערקוועטשען דעם שלאַפערען, מען
טראַכט אויס כל אַ מיני תּחבּולות, ווי אזוי צו דערטאַפען אַ שטיקעל
ברויט, ווי אזוי צו דערהאלטען די נשמה, די נאַטור איז שטאַרק, זי
פאָדערט איהרס, זי סטאַרעט זיך, זי זוכט כל אַ מיטעל זיך צו דער-
האַלטען. אַט דעריבער זענען דאָ ביי אונז אין טונעיאַדעווקע די גאַנצע
האַפטע פאַרשוינען, וואָס מיר האָבען פון זיי גערעדט, אַט דעריבער
זיינען דאָ ביי אונז אַזעלכע מיני מענשלעך, דערצו נאָך זעהר אַ סך
זיידענע יודען, גאַנצע פאָלקען שרכנים, מלמדים, גאָטס סטראַפּעס
וכדומה נאָך אַזעלכע טשינאָוניקעס, זיי אלע ווילען עסען, זיי אלע
האַבען אַ נשמה און סטאַרען זיך זי צו דערהאַלטען, זיי האָבען אלע
חוישים, אַ סכּע פון מענשען, זיי ווילען לעבען! אַקעגען דער סכּע
העלפט זיך ניט צו באַרען, אַקעגען איהר העלפט ניט קיין עצות,
קיין חכמות, זי איז אַלצדינג נוכר! אַך נישט גוט, שלמה! אַ רחמנות,
כילעבען, אויף אונזערע יודעלעך. עס וואָלט שוין צייט געוועזען, מען
זאָל זיי לאָזען אַביסעל אַטהעמען, אַביסעל דיכען! ...

וועקער, ניין, גדליה, עס איז עפעס ניט גלאַט, עס מוז
עפעס זיין, וואָס דו רעדסט אזוי פיעל מיט פייער. ס'מיינטש, דו קאל-
טער גדליה, דו שטילער, דו גוטער, דו ליעבער גדליה זאָלסט רעדען
אזוי פיעל מיט האַרץ! ניין, ניין! זאָג דיר וואָס דו ווילסט, עס איז
עפעס ניט גלאַט. (ער לעגט אַרויף זיין האַנט אויף פּיקראַליץ אַקסעל) איה
בעט דיך, גדליה, דו בלייבסט היע אויף לאַנג?
פּיקה אָלץ. ניין, איה וויל נאָך היינט אַוועקפאַהרען.
וועקער, וואָס אַיילסט דו זיך אזוי קיין דיין טונעיאַדעווקע?

פּיקה אָלץ. זאָג ניט מעהר, איה בעט דיך, דיין טונעיאַדעו-
קע, איה בין שוין ניט מעהר קיין טונעיאַדעווקער

וועקער (פערואאנדערט) וואָס הייסט? דו ביזט שוין ניט מעהר דאָרטען קיין רב. ס'מיינט, ווי קומט עס? פאר וואָס?

פיקהאַלץ. דו פרענסט, פאר וואָס? פאר דעם! פאר דעם, וואָס ביי אונז זיינען דאָ בעלי טובות, וואָס קיינער פון דער אַבשטאַטשעסטווע האָט ניט קיין דעה, וואָס מען הערט זי ווי דאָס מילכיגע קלינגעל, וואָס אימליכער ציטערט צו זאָגען אַ וואָרט, פאר דעם, וואָס ר' טרײַט מעל, זאָל לעבען, הייסט די שטאַדט, וואָס ער מיט זיין כנופּיא האַל מען אין זייערע הענד אַלצדינג: די טאַקסע, די אַרענדע, דאָס קהל־שטיבעל, אַלע צדקות און עולמות־געלד, וואָס זיי מאַכען טשלענעס, וועלכע זיי טויג, און נעהמען בלאַנקע וועקסלען ביי דעם גאַלאַוואַ, ביי דעם רב וכדומה, כדי אין פאַל, אַז זיי וועלען ניט וועלען טאָן דאָס, וואָס ר' טרײַטעל מיט זיין כנופּיא ווילען, וועט מען אויף זיי אויס־פילען די וועקסלען*). היינט פערשמעהסט דו, פאר וואָס איף בין שוין ניט מעהר דאָרטען קיין רב? איף קען מײַך ניט פערקויפּען, איף קען ניט האַלטען בלאַט מיט פאַלשע מענשען און בערייסען אַ שטאַרט אָרעמע לײַט נעבעך, איף קען ניט זיין געבונדען און טאָן נאָר דאָס, וואָס יענער וויל, וואָס יענער הייסט און וואָס יענעס טויג... איף בין נאָך פאר די וויבאַרעס אַוועקגעפאַהרען, זאָל זיך דאָרט אַיין אַנדערער זיין רב.

וועקער (מיט אַביטער האַרץ) וואָס הייסט, און מען שווייגט זי, אַטאָ=דער גאַנצער כנופּיא? עפעס הפקר אַ וועלט!

פיקהאַלץ (מיט אַ היפּץ) יודען זיינען נעבעך דערשלאָגען, זיי מיינען, אַז אַזוי דאַרף טאַקע זיין. ווער אונטער אַלע אומות קען נאָך אַזוי פיעל לידען און שווייגען ווי יודען? ... און, איבעריגענס, אַז מען שרייט אַמאָל יאָ אויף ר' טרײַטעלס שטושטקעס, אויף זיינע גנבות, הייסט עס נאָך, מען איז דאַנאָסטיקעס, אַ גאַנצע שטאַדט מענשען, טויזענדער בעלי־בתים און בעלי מלאַכות זיינען דאַנאָסטיש־

* אמר ר' מענדעלע, אויף מיין נסיעה אין בעסעראַביע האָב איך בענענט אַז מיין טרײַטעל אין אַ שטעטלעל אויף דעם דענסטער, עטליכע ווערסט פון יאַטפּעלע. איך האָב זיך דאָרטען איבער איהם אָנגעהערט זעהר שרעקליכע זאַכען, ער איז אַ מויק אין אַ לאַנגען מליח־קאַפּ, מען האָט פון איהם גענוג צרות אויסצושטעהן השי"ת זאָל שוּמַר וּמְצִיל וְיִין אַלע ייִדעלעך פון אַוועלכע ר' טרײַטעלעך.

די טאקסע

קעס, די שטאָדט, דאָס הייסט ר' טרייטעל מיט דער כנופּיא, אין ברוג, פאַר וואָס מען בעפּאָקאָיעט זיי. מען קען טאקע נאָך האַפּען אַ פּסק, ר' טרייטעל שרייבט וואוהין מען דאַרף אין דעם נאָמען פון דער שטאָדט... מיט חתימות האָט ער קיינמאָל ניט וואָס צו זאָר-גען. זיי לינגען ביי איהם תמיד פאַרטיג אָנגעגרייט, היינט האָט ער דאָך עפּעס נאָך וועקסלען אויף!...*)

וועקער (קנייטשט דאס ביכעל אין דער האנד זעהר שמארכ אויפנע-בראכט), גדליה! בלייב היע, גדליה!

פיקהאַלץ. דאָ איז ניט מיין אָרט.

וועקער (נאך שטאַרקער אויפגעבראכט) פאַרקעהרט, דאָ איז דיין אָרט (ער שטיהט אויף און רייסט דאָס ביכעל פאַר נרוים עמט נפש).

פיקהאַלץ (קומט אָן וועקערין פּערוואנדערט) וואָס טוסט דו, שלמה?

וועקער (מיט אַ ריהרענדען שטימע) איך טו דאָס, וואָס אונזערע עלטערען האָבען געטאָן אַמאָל בשעת חורבן דאָרטען אויף די

*) אמר ר' מענדעל: איך האָב נאָך אַ תּירוץ אויף וועקער'ס שאלה, ער פרעגט, פאַר וואָס מען שונעט ר' טרייטעלען וכדומה, ווי איך זע קען ער אַפּנים ניט, זאָל ער מיר מוחל זיין, די פּוילישע יודען, אפּוילישער איז אַלץ אַ ברית ביי ויך אין שטוב, אין בית מדרש אונזער דעם אויווען, דאָרט סמאליעט ער די וועלט, ער קען ניט צוהערן די עולות, דעם גראַבעניש, וואָס עס געהט פאַר אין דער שטאָדט, ער ליאַרעמט, ער פילדערט, ער ניט עצות, מען זאָל שרייבען פּראָשענעס, מען זאָל שרייבען אויף די נייע צייטונג, מען זאָל אַלע שטאַטשקעלאַך אַרויספיהרען ווי בוימעל אויף דעם וואַסער, מען זאָל טאקע אַיינמאָל אָנלעהרנען די פּאַלשע מענשען, מען זאָל אויסמאַכען דעם, מען זאָל אויסמאַכען יענעם, נאָכדעם זאָלט אַיהר ועהן, אַז עס קומט צו עפּעס, איז ניטאָ קיינער אין דער היים, ער בעהאַלט ויך אין אַ מיוזענלאַך פאַר אַ רויטען קאָלער, ער ווערט אַ קעצעלע, אַתם. ער ניט נאָך אַב אַ שיינעם נוט מאָרנען דעם דאָזיגען, וואָס ער האָט אויסגעמאַכט מיט דער צונג, פאַרקעהרט ער דרינגט אַיהם אַז אומערדם, אין אַלע שולען שרייט ער אין וועט שרייען, אַז קיין עהרליכער חוץ אַיהם איז טאקע ניטאָ, מאלע וואָס שונאים זאָגען, נאָר פּון דעסמווענען בּין אַיך טורח, אַז פיקהאַלץ'ס תּירוץ איז זעהר איין אַבאָ'ער, אונזערע יודען געבען זיינען זעהר דער-שלאָגען, אַ חוץ דעם האָבען זיי מראַ ויך צוקלאַגען אויף שלעכטע מענשען און אַרויס-שריבען וויער פּאַלשקעט נאָר סתּמא דעם מעם אויך, ווייל זיי ווייסען, אַז די אומות העולם בעשולדיגען דעם כלל ישראל פאַר אַ פרט און לעגען אַרויף דעם חטא פּון איינעם אויף אַלע יודען, דעריבער איז זיי בעסער ניהא צו ליידען שטילערעהיר, אַידער אַרויגען און עס זאָל חס ושלום אַרויסקומען אַחילול השם.

זייבען בבליס. אויף די ווערבעס דאָרטען האָבען די משוררים אויפֿגעהאנגען זייערע פידלען, זיי האָבען מעהר ניט געוואָלט זינגען, זייער לען, נאָר קלאַנגען, יאָמערען און טרויערען, גענוג זינגען, גדליהו גענוג שרייבען שירים, מליצות בשעת אונזער פאָלק, אונזער אָרעם פאָלק ליידיט אויף דער טייף גנילאַפּיאַטקע. צעררייס אויף די סטרוגעס פון דער יודישער פיעדעל (ער רייסט מיט אַמפּענד). יודען זייגען ניט געבאָרען געוואָרען צו זינגען, צו שפּיעלען... מען מוז האָבען אין זינגען ערענ־סטערע זאָכען. בלייב היע, גדליהו: מיר וועלען פּרובען ביידע היע עפעס טאָן עפעס ווירקען, פאַר אונזערע אָרעמע יודען. דאָ גדליהו, דאָ איז דער אָרט צו ווירקען.

פּיקה אַלץ (מיט אַביטערען לאַכען) אַי, שלמה, ביי יודען ווילסט דו ווירקען? פאַר די וואָס דו וועסט זיך אָננעמען, טאָקע די אַליין וועלען דיר זיין שונאים, דער וואָס טרינגט זיך וויל תמיד אַריינשלעפֿען פּען אין וואַסער דעם דאָזיגען, וואָס ראַטעוועט איהם, קראַנקע האָבען כמעט אַלע פּיינט דעם דאָקטאָר, דאָס ליעגט שוין אזוי אין דער גאַטור. — דו וועסט זיך כּטאַרען עפעס צו טאָן, עפעס צו פּערבע־סערען, פּלוצלים וועט קומען אַיינער און וועט אָפּזאָגען אַ סליחה, אז דו ביסט אַיין אַפּיקורוס, אז עס פּעהלט ביי דיר אַהאַר אין באָרד, נו דאָ הערט שוין אויף אַלצדינג, מען מאַכט דיך מיט דער בלאַטע גלייך און מען לאָזט זיך נאָך בעסער צו צו די בעלי טובות, אַקוראַט ווי דאָס אומגליקליכע חייהלע נעבעך לויפט צו אַליין צו דעם שרעק־ליכען שלאַנג, וואָס בעצויבערט און שלעפט דאָס מיט די אויגען... ניין, שלמה, דו ביסט צו הייס, ניין, זאָג אַנה דיר, שלמה, ניין, אַיף וויל ניט ווירקען.

וועקער (נאַראַטשעט זיך) דו בלייבסט גדליהו! דו וועסט היע זיין רב, אַיף בין גוט בעקאַנט מיט שטאַנדהאַפּטען, ער איז דאָ דער גביר, דער גאַנצער פּיהרער, אַיף וועל איהם בעמען, ער זאָל דיך מאַכען היע פאַר רב, ער לעבט מיט מיר זעהר גוט

פּיקה אַלץ, אַי, שלמה, דו ביסט נאָך ניט ערפּאַהרען, דו קענסט ניט קיין גביר, קיין היגען יודישען גביר, דו קענסט ניט שטאַנד־האַפּטען, ביי איהם איז ניטאָ קיין פּריינדשאַפּט, קיין געוויסען, ער ליעבט נאָר זיך, ער זוכט נאר זיין נוצען, אַי היט זיך, שלמה, היט זיך פאַר איהם.

די טאקסע

וועקער. נישקשה, דאָס איז מיין זאָך, שטאַנדהאַפּט, זאָגן אַיך, וועט דיר מאַכען פאַר אַר.ב.

פּיקהאַלץ. אַיך דאַנק דיר, שלמה, פאַר דער טובה! פע אַזאַ רבנות, וואָס שטאַנדהאַפּט גיט זי, פע אַזאַ רבנות, וואָס פאַר אַיהר דאַרף מען זיך פּערקויפּען דעם טייפּעל, וואָס פאַר אַיהר דאַרף מען זיין אַנכנע, אַניכד כנעני, וואָס פאַר אַיהר מוז מען הערען, זעהען און שווייגען! פע, פע, פע אַזאַ רבנות! דענסטמאַל וועל אַיך זיין אַר.ב, ווען דאָס פּאַלק וועט מיך וועלען, ווען אַלע אָרעם און רייך גלייך, וועלען מיך מאַכען און מיר שיינקען זייער צוטרויען, ווען אַיטליכער, אפילו דער אָרעמער נעבעך, וועט מיך געפינען פאַר ווערטה צו פּער-טרעמען די שטעלע, נאָר עס איז נאָך אָבער דערצו זעהר ווייט צו וואַרטען! זי מיר געזונד, שלמה! אַיך מוז פּאַהרען, לאָמיר אַיינער דעם אַנדערען גיט מעהר שטערען! (ער וויל געהן).

וועקער. אַך, גדליהו! וואַרט נאָך אַביסעל, גדליהו!

פּיקהאַלץ. ניין אַיך מוז פּאַהרען, זי געזונד, געניט און ער-פּאַהרען, היט זיך פאַר שטאַנדהאַפּטען און רעד זיך נישט אַיין צו ווירקען ביי יודען, אַדיע! (ער ציקוט זיך מיט וועקער'ן און געהט אַוועק).

וועקער (נאָך דעם, אַז ער איז אַביסעל געשטאַנען פּערטראַכט) אַך, גדליהו, דו האָסט מיר געעפענט די אויגען, אַיצט הויב אַיך אָן צו זעהען, ווי אַזאַ סוחר, ווי מיין ספּאַדיק, קען זיך האַלטען און זיין רייך, אַמלאַך, ווי אַיך זעה, וואַרפט גיט קיין גראַשען און אפנים, אַז מען געהמט גיט אַליין אויף דער וועלט, האָט מען טאַקע גיט ... נאָר נישט גיט אָבער צו האַבען אָפּענע אויגען, נישט גיט צו זעהען אַסך אויף דער וועלט, עס קאָכט אין מיר דאָס בלוט, עס קלאַפּט מיר דאָס האַרץ; אַיך פּיעל, אַז דאָס גאַנצע פנים פּלאַמט מיר. עס איז מיר דאָ דושנע, אַיך קען דאָ גיט אַטעמען די לופט, אַיך מוז פון דאַנען אַרויס-געהן און שוין טאַקע אַהער מעהר נישט קומען. אַך, גדליהו, דו האָסט מיר געעפענט די אויגען! (ער געהט געשווינד אַרויס און גיט אַקלאַפּ מיט דער מיר).

צווייטער אקט

דאָ ווערט פאָרגעשטעלט, ווי אזוי די פאפעטישטימעלעס פון דער טאקסע אַרבייטען מעשים און פיהרען אַ וועלט.

ערשטע סצענע

אַ מלכה-מלכה ביי ר' משה בעל תבלית, די כנופיה פאפעטישטימעלעס ויצען אַרום מיט. אויף איהם שטעהען פלעשלעך בראַנפּען און ווין. אַ גרויסער פאָלומעשיק מיט אַ געבראָמענע גאָנז און אַ טעלער מיט אייטערלעך.

ס פאָדיק (האַלט אַ כּוּם אין דער האַנד) לחיים, יודישע קינדער, גאַכ וואָל געבען עפעס ישועות ונחמות אויף יודען, און טאַקע דערביי אַ שנת פּרנסה (ער פּערגלאַצט די אויגען צו דעך, שטעליע) ישראל עמך צריכים פּרנסה! עס איז היינט זעהר אַ שלעכטע צייט! (ער קרעכצעט און טרינקט אים דעם פּוּס).

די כּנופּיאַ (קרעכצעט אויך מיט די כּוּסות אין די הענד) עס איז היינט זעהר אַ שלעכטע צייט, השׁוּת וואָל רחמנות האָבען! לחיים, ר' איצע וואָלף, לחיים! וואָל טאַקע זיין זרענו וּכּספּנו ירבה כּחול, (אַלע טרינקען און פּערבייסען).

ד י ס א ק ס ע

משה בעל תכלית (האלט אפאלקע אין דער האנד) עם איו, כילעבען, נאָר קיין תכלית ניט צו לייען 25 קאָפּיקעס פאַר איין אָקע פלייש אין אזא שלעכטער צייט, נענוג, וואָס מיר חלאַפּאָטשען זיך נעבעך מיט דער טאַקסע לטובת חכלל, פאַר וואָס נעבעך זאָלען מיר דערלעגען פון אונזער קעשענע?

ת.ס. פאַר וואָס נעבעך זאָלען מיר דערלעגען?

שטאַנדהאַפּט, דערלעגען זיינען מיר אַודאי ניט מחויב, יענער זאָל זיך עסען פלייש און מיר זאָלען פאַר איהם דערלעגען! פשוט איז פשוט, מען דאַרף פּערגרעסערן דעם מקח פון פלייש.

י' יוסף, מהיבא תיתי! הא, מען מעג טאַקע פּערגרעסערן.

ספּאָדיק (יפּצט) אַודאי איז אַרחמנות, כילעבען, אויף די אַרעמע לייט, אויף די אַרעמע יודען נעבעך, נאָר וואָס אָבער זאָל מען טאָן? נאָט קען אַודאי העלפען. דערווייל, מיין איה, וועט ניט קיין סך זיין אַרויפציהען אַפאַר קאָפּיקעס אויף דער אָקע.

י' יוסף, מהיבא תיתי, וואָכ קען עס שאַדען, הא?

ת.ס. פאַר וואָס ניט דריי?

שטאַנדהאַפּט, פאַר וואָס טאַקי ניט פיער, פיער איז דען אַסך? וואָס איז, די שטאַדט דאַרף דען וועניג האָבען? פון וואַנען וועט מען עס נעהמען אויף אלע הצטרכות?

ספּאָדיק, (פּערזאָנלעך די איגען און קרעכצעט) אַודאי איז צרכי עמנו מרובים, יודען נעבעך דאַרפען זעהר פיעל האָבען, נו, זאָל שוין זיין, אויב יאָ אזוי, טאַקע פינף, איין מאָל איז ניט רעכט קיין זוגות און צווייטענס צו אַגלייכען מספר דרייסיג.

י' יוסף, מהיבא תיתי: דרייסיג, זאָל זיין דרייסיג.

משה בעל תכלית, און איה זאָג איה, אז דאָס איז כילעבען, אויך קיין תכלית ניט, בערעכענט זיך נאָר גוט, וואָס איז דרייסיג קאָפּיקעס אין אזא צייט? פּאָלנט מיה, כילעבען, לאָזט מיה אויך עפעס פריבאווען.

י' יוסף, מהיבא-תיתי, כילעבען, זאָל ער עפעס אויך פריבאווען, ער איז דאָך אויך אַפּאָפּעטשיטעל.

שטאַנדהאַפּט. האַפּט זיך נישט אַזוי צו, מיין ליבער ר' משה? אמת טאַקע, איהר האָט רעכט, איהר האָט אויך אַדעה, מען זען אָבער נישט אַלץ אויף איין מאָל, לעת עתה דאַרפּט איהר האָבען אזא רעכנונג, אין גלופּסק געהט אַוועק לערף פון 17 ביז 18 מייזענר אָקעס פלייש אַוואָך, חוץ עופות, היינט אז מען ציהט אַרויף נאָך 5 קאָפּיקעס אויף דער אָקע, מאכט שוין דאָס ביסעל אַליין אויס לערף 900 רובעל אַ וואָך, אין אַיאָהר איז 52 וואָכען, קענט איהר אַיף שוין אַליין צו-נויפרעכענען די סומע, דערווייל מוזען מיר זיך בענוגענען מיט דער קליינער סומע און ווייטער וועלען מיר זעהן, מען קען נישט אַלץ אויף אַיזו מאָל.

ספּאָדריק, לאָמיר זיך, ר' משה, נוהג זיין ווי אונזערע הייליגע חכמים האָבען געזאָגט, תּפּסתּ מועט תּפּסתּ לַאָמיר זיך לעת עתה בע-נוגענען מיט דער קליינער סומע, אַרחמנות כּילעבען, אויף די אַרעמע לייט, זאָלען זיי לכל הפּחות נעבעך ביסלעכווייז געוועהנט ווערען.

תּ.ס. פּאַר וואָס זאָלען מיר נעבעך ליידען?

ספּאָדריק (טרייסט תּמען) שאַ, כּילעבען, ר' שמעיה, נו וואָס קען מען מאַכען, כּילעבען, נישטקשה, השי"ת וועט אונז דערפּאַר העלפען, בזכות זה טאַקע, וואָס מיר טוען פּאַר די אַרעמע לייט, וועט אונז השי"ת העלפען, לעת עתה זאָל אונזערע אַיבערגעהן, דערנאָך, ווי זאָגט שטאַנדהאַפּט, וועלען מיר זעהן, מען קען נישט אויף איין מאָל אַיבער-ציהען דעם פּויגען, געדיינקט איהר, ווי מען האָט זיך נוהג געוועזען תּחילת ביז מען האָט געשטעלט אויף 25 קאָפּיקעס, אַרחמנות, כּילעבען, אויף די אַרעמע לייט, מען קען נישט אַלץ אויף איין מאָל.

שטאַנדהאַפּט. דער עולם זאָגט, אַ נוי'איש שפּריכוואָרט איז להבדיל ווי אַ גמרא, מישע יעדעש—דאילשע בודעש, דאָס הייסט, ר' איצע וואָלף, אויף יודיש, אז מען פּאַהרט פּאַמעליך, פּאַהרט מען ווייטער אַיין.

ספּאָדריק, ווי קומט צו זיי אַזא גלייך ווערטעלע? זיי האָבען דאָס אַודאי נענאַשט ביי יודען... דער אמת איז טאַקע, מען טאַר

די טאקסע

זיך ניט איינען, מען דארף ניט אויף איין מאָל איבערציהען דעם
בויען, פֿערשטעהט איהר ?

די כנופּיאַ. מיר פֿערשטעהען, מיר פֿערשטעהען, פֿאַר וואָס
אַלען מיר עס ניט פֿערשטעהען ?

צווייטע סצענע

(די זעלבנע כנופּיאַ, פּיאַוקין קומט אריין שטאַרק פּרעהליך.)

פּיאַוקין, אַ גוטע וואָך! פֿאַדראַווליאַו אויף אַ פּולער וואָך!
זאָט האָט געהאַלבען, עס איז אָנגעקומען!... איצט, זעהט איהר,
קומט אַ גלעזעל ווײַן. (ער ניט זיך אן אַ גלעזעל ווײַן, טרינקט אויס און פּערבייסט
מיט איינערלעך.)

די כנופּיאַ (שטאַרק פּערוואַנדערט) וואָס אָנגעקומען ? האָ, וואָס
אָנגעקומען, וואָס ?

פּיאַוקין, דאָס געלד ! די אָבשטשעמטווענע הונדערט טויזענד
קערבלעך אָנגעקומען.

די כנופּיאַ (אין איין קיל) וואָס זאָגט איהר ?

פּיאַוקין, דאָס וואָס איהר הערט.

ס פּאַדריק (פּערגלאַצט די איינען) איהר דאַנק מיר און לויב מיר
זאָט (צו תּען) נו, ר' שמעיה, היינט זעהט איהר, ווי השי"ת העלפּט
פֿאַר עהרליכקייט, האָ, וואָס האָב איהר אײַך געזאָגט, ערשט ניט לאַנג
געזאָגט ? אָט האָט איהר אַ מופּת !

בעל-תּכּלית, היינט זעהט איהר, אַז אינגאַנצען איהר ! איהר טאקע
האָב אַלץ געזאָגט : וואָס וועט זײַן דער תּכּלית פּון אַזוי פּיעל געלד,
וואָס האָט זיך פּון דער טאקסע אָנגעזאַמעלט בײַ דער קאַזנאַ נאָך
פּון גאַנץ לאַנג ? טאקע סאַמע פּון דער הייסער מינוט, וואָס מיר
זײַנען געוואָרען פּאַפּעטשיטעלעס, כּמעט פּון דער ערשטער רגע האָב

מענדעלע מוכר מפרים

איך אלץ געשריען, וואָס וועט זיין דער תכלית פון אזוי פיעל געלד, פון אזא סומע געלד? לאָמיר אַרויסנעהמען דאָס געלד!

ספּאָדריק. זעהט איהר, איך האָב טאַקע גוט געראַטען, מען זאָל שרייבען, אז מען דאַרף דאָס געלד אויף אַ ביקור חולים, דאָס האָט אסאך געהאַלפּען.

פיאַווקין. (מיט הניפה) יאָ, זי טאַקע האָבען געזאָגט, אַ בקור חולים האָט ר' איצע וואָלף געזאָגט.

בעל-תכלית. אַ גרויסע חכמה, ער האָט געזאָגט? וואָס איז דאָס פאַר אַ תכלית? מען האָט געדאַרפט, פשוט איז פשוט, אַרויס-נעהמען דאָס געלד סתם, אזוי וואָלט געוועזען אסאך בעסער, פּכל האופנים בעסער!

ר' יוסף. מהיכא תיתי, אזוי וואָלט טאַקע געוועזען בעסער, סתם איז אונדאָי בעסער!....

ת.ס. ווער האָט עם געדאַרפט וויסען, וואָס מיר וועלען מיט דעם געלד טאָן? ווער האָט זיך צו מישען אין אונזערע עסקים? מיר זיינען דאָך פּאַפּעטשיטעלעס!

שמאַנדהאפט. מען האָט דאָך געמוזט וויזען דער קאַזנאָ, אויף וואָס מען פּערברויכט דאָס געלד. דעם חשבון מאַכען, דאָס איז שוין אונזער זאַך.

ספּאָדריק. (טרייטט תסען) כילעבען, זאָרנט ניט, ר' שמעיה, השו"ת וועט העלפּען. נישקשה, כילעבען, אזוי איז בעסער. פאַרשטעהט איהר?

די כנופּיאָ. מיר פּערשטעהען, מיר פּערשטעהען, פאַר וואָס זאָלען מיר עם ניט פּערשטעהן.

פיאַווקין (מיט אנגעהינגעלע צו ר' משה בעל תכלית) גלויבט מיר, ר' משה, איך פּערשטעה אױף אַ תכלית-זאַך, וואָס עם נוצט פאַר דער שטאַדט. עם וועט אויסקומען, אם ירצה השם, ווי מען זאָגט, אגיל ואשמח, קיילעכדיג און שפּיציג!....

שטאַנדהאפט. איצט, רבותים! דאַרף מען זיך בעטראַכטען, וואָס מיר האָבען מיט די איבעריגע געלד צו טאָן. פּערשטעהט איהר?

בעל-תכלית (מיי אים שטייכעלע), איה האב געוואלט בעמען דערפון אַגמילות חסד.

ר' יוסף. מהיכא תיתי, מיר אויף א גמילות חסד.

פיא ווקין (צו ר' משה בעל תכלית) נו, א גמילות חסד. דאָס איז דאָך א מצוה, אידישע זאך. דאָס איז דאָך איינס פון די דברים שאין להם שיעור. (צו זיך אליין אן דער זייט מיט אשמיכעלע) דערפאר וועט די שטאָרט האָבען עולם הבא!....

ספאָדיק. איך וואָלט געוואָלט בעמען א זעקס—זיבען טויזענד קערבלעך אויף קאכצינסקעס אטראמע.

שטאַנדהאפט. מײן דעה וואָלט געוועזען, אז מען זאָל דער-וויל די געלד איינלעגען.

ר' יוסף. מהיכא תיתי, לעגט עם איין ביי מיר.

בעל תכלית. ביי אייך, ר' יוסף, איז קיין תכלית ניט. איך קען בעסער פארטאן געלד, איך האָב גראד איצט א פלאן.

שטאַנדהאפט. א פלאן האָב איך אבעסערען, איך נעהם די געלד אויף מיר

די כנופיה. (אין איין קול) ניין, ניין, אזוי איז ניט נוס, זאָל בעסער זיין ווי פריהער.

תם. מיר קומט פון דער שטאָרט געלד, וואָס האָט מען גע-בעה צו מיר?

ספאָדיק. און מיר קומט אויף פון דער שטאָרט געלד, פער-שמעהט איהר?

די כנופיה. מיר פערשמעהען, פאר וואָס זאָלען מיר עם ניט פערשמעהן? אונז קומט אויף געלד פון דער שטאָרט...

פיא ווקין (דערווייז צו זיך אליין אן דער זייט) איך פערשמעה, איך פערשמעה, עם קומט זיי ניט פון אייך, א שטייגער פון דעם, יענעם, נאָר גלאַט סתם פון דער שטאָרט. דאָס איז א גרויסער חילוק (צו דער כנופיה מיט חניפה) עם פערשמעהט זיך, עם קומט אייך פון דער שטאָרט, איך בין אנערות, עם קומט אייך.

בעל תכלית. נו, וואָס וועט זיין דער תכלית פון דעם וויין.

בראנפען, גאנז, אייטערלעך? מען דארף עס אויסטרינקען, אויפעסען, איה בעט איה, טוט עפעס, לאזט זיך ניט בעטען.

ר' יוסף, מהיכא-תיתי, עם הלשט מיר טאקע דאָס האַרץ (ער נעמט אַ כּוּם אין דער האַרץ) לחיים מיט אַלע פּרוּשים! לחיים! מהיכא תיתי, אידען זאָלען נעבעך אויפגעריכט ווערען. מהיכא תיתי, ר' איצע זאָלף, זאָל זיין אזוי ווי איהר זאָגט, אידען זאָלען בלייבען דאָס וואָס זיי זיינען, מהיכא תיתי, אזוי איז אוודאי בעסער.

די כנופיא, לחיים, לחיים! אידען זאָלען טאקע בלייבען דאָס וואָס זיי זיינען, השׁוּי'ת זאָל אויף אונז רחמנות האָבען (מען טרינקט אין מען עסט).

דריטע סצענע

די כנופיא איז אביסל פּערלעקט, זיינען אליהו'ס נאָנץ פרעהליך, סטאַנדהאפט ויצט אין ווינקלעך, רויכערט אַ ציגאַר און סודיקט ויט מיט פּיאַווקינען. די גלאַסנעס קומען אַריין אין פּאַר-הדר.

די גלאַסנעס. (פּערוואַנדערט איינער פון איין זייט, דער אַנדערער פון דער אַנדערער זייט טיר) מען טרינקט, מען עסט, מען איז פרעהליך! איז דאָס גלאַט אַ מלוה מלכה אָדער אפשר עפעס טאָקי אַ שמחה!

איינ גלאַסנע. אָן איז פּיאַווקין! מען דארף איהם אַ וואַנג טאָן און איהם פּרענען.

צווייטער גלאַסנע. אַז איה ווייס שוין, עס איז אַ חתונה! עס איז אַ גוטע חתונה איה קען די כלה, זעהר אַ שענע!

ערשטער גלאַסנע. (נאָך מעהר פּערוואַנדערט) ווער חתונה? ווער כלה?

צווייטער גלאַסנע. (מיט אַ שמייכלעך) די קאָץ! מען מאַכט חתונה די קאָץ.

ערשטער גלאַסנע. די בינסט משוגע!

די טאקסע

צווייטער גלאסנע, דו בינסט חסר דעהו דו קענסט זיך ניט
אָנשטויסען, דו האָסט נישט קיין שכל פאַר אַ קאַץ, איה זאָג דיר
טאַקע נאָך אַ מאָל; מען מאַכט חתונה די קאַץ, די קאַץ, וואָס איז
היינט אָנגעקומען די פּאָפּעטשימעלעס, די שענע אָבשצעסטוויגע קאַץ,
היינט פּערשטעהסט דו שוין יא, אַ שענע כלה, זיי מענען זיך פּרעהען.

ערשטער גלאסנע, א-א!! אַט איצט פּערשטעה איה, די
קאַפּ איז מיר היינט אזוי פּערשלאָגען, אז איה ווייס אָסור ניט, אויף
וועלכער וועלט איה בין, אַ קאַטאָועס עפעס? מיר קענען חלילה
פּערפוילט ווערען אין אַסטראָג!

צווייטער גלאסנע, און דאָ מאָר מען נאָך ניט זאָגען די
פּאָפּעטשימעלעס אַ גראָב וואָרט! ווער האָט דען אונז געמאַכט און ווער
קען אונז וויערער אויסמאַכען, ווען ניט טאַקע זיי... בפרט נאָך איצט
אז עס איז די צייט פון די וויבאַרעס, גוט איז טאַקע נאָר פּיאַזיקינען,
ער ווייסט ניט דעם טעם פון וויבאַרעס, ער פּערלעכט קהל'ס געלד,
וויפּיעל ער וויל, און טאַנצט אויף אלע חתונות. ער וועט, ניש'קשה,
פון דער חתונה אויף אַראָבנעהמען אַ גוט רח"ש!

ערשטער גלאסנע, וואָס וועלען מיר דאָ שמעהן. דער
נאָלאָוואַ וואָרט אויף אונז אין איינע צרות, עס ציטערט נעבעך אויף
איהם די הויט. (זיי געהען אַרײַן אין חדר צו די פּאָפּעטשימעלעס).

די כנופּיאַ (צו די גלאסנעס) א! ברוכים הבאים! זיצט, מאַכט
ברכה, האַפט עפעס!

די גלאסנעס, אַ שענעם דאַנק, עס איז איצט אונז ניט אין קאַפּ,
דער רעוויזאָר איז געקומען!

שטאַנד האַפט (אביסעל דערשראַקען) וואָס, אַרעוויזאָר? אַרעווי-
זאָר איז געקומען!

פּיאַזיקין (ניט אַ מאָך מיט דער האַנד) אַ וואַזשנע זאָך! וואָס
איז דאָס אזוינס, אז ער איז געקומען?

ספּאַדיק (קרעכצעט) אַך, זעהר אַשווערער גלות! אַט האָט איהר
אַרעוויזאָר! מיר זיינען בעגונתינו הרבים אין גלות, השי"ת זאָל
רחמנות האָבען.

מענדעלע מוכר ספרים

ר' יוסף, מהיכא-תיתי, אונדזי וואָלט בעסער געוועזען, מיר
זאָלען ניט זיין אין גלות.

ת.ס. נאָט אייך אַרעווייזאַר אויף אונזער קאַפּ! פאַר וואָס זאָלש
מיר געבען מעהר פון אלעמען ליידען גלות!

בעל תכלית, אַשענער תכלית, כילעבען! נו מיילע, אז ער
איז געקומען, וועמען געהט עס אָן?

די גלאַסנעס, ס'מיינט, ער וועט מאַרנען רעוועדירען די
ביכער אין דומע! דאָרטען וועט ער געפינען די פראַביעלען, מחמת
איהר האָט שוין אזאָלאַנגע צייט ניט אַריינגעראַגען, ווי עס געהער
צו זיין, די ראַטע פון דער טאַקסע, און אין דער קאַסע פעהלט געלד.
האָט אויף אונז ניט קיין פאַריבעל, וואָס מיר זאָגען אייך. דער גאַלאַוואַ
געהט אַרום אָהן אַ קאַפּ, מיר ווערען אויך שיער ניט משוגע פאַר
פחד. איהר ווייסט, מיט וואָס דאָס שמעקט? דאָס שמעקט מיט סיביר,
שמעקט עס!

פיאָווקין, אז איהר האָט מורא, לייענט קריאת שמע, געהט,
זאָג אייך אייך, זאָגט דעם גאַלאַוואַ, ער זאָל, דער נאַר, קיין מורא
ניט האַבען.

ספּאָדיק, עס וועט מסתמא מיט גאטס הילף זיין רעכט,
פעשטעהט איהר?

די כנופּיא, מיר פערשטעהען, מיר פערשטעהען, פאַר וואָס
זאָלען מיר עס ניט פערשטעהן? מען דאַרף זיך נאָר מכח דעם אַביסעל
מישב זיין (זיי אַלע, ווי די גלאַסנעס, געהען אַרײַן אין איין אַנדער דער).

פיערטיע סצענע

די גלאַסנעס אַליין, דערנאָך די גאַצע פּטפּיא.

ערשטער גלאַסנע (קוקט אויף דעם טיש) זיי האַבען זיך דאָ, אַפּנים,
נוט משמח געוועזען! זעה נאַר, זעה, וואָס איז אַנגעשטעלט אויף
דעם טיש

די טאקסע

צווייטער גלאסנע. זיי מענען זיך פֿרעהען, זיי האָבען נומע יאָהרען, אַ קלייניגקייט, זיי האָבען אַניאַרענדע אָהן ראַטע! וואָס אַ טאָג פֿערגרעסערט מען דעם מקח פֿון פֿלייש, אָרעמע לייט ווערען פֿערשוואַרצט, עסען ביינער, קדחת רביעית, זיי האָבען ניש'קשה אין די עטליכע יאָהרען, וואָס זיי זיינען פֿאַפּעטשיטעלעס, אָנגעשאַטען פֿעסער מיט גאָלד!

ערשטער גלאסנע (מיט אַ ביטער שטייכעלע) זיי האָבען דאָך גענומען די טאקסע פֿאַר דער שטאָרט, זיי האָבען דאָך אַ טובה געטאָן דער שטאָרט.

צווייטער גלאסנע. אַ שענע טובה, כילעבען זיי ווערען נתעשר און אויף דער שטאָרט נעבעך וואַקסט ביסלעכווייז אַ נערציעס. מען קען שטאַרבען פֿון אַזעלכע טובות!

ערשטער גלאסנע. איה מיין, די בעלי טובות וועלען זיך מאַרנען אַבשאַקלען מיט אַ היבשען גראַשען!

צווייטער גלאסנע. זיי וועלען ניש'קשה ניט דערלעגען פֿון זייער קעשענע. איה מיין, מאַרנען וועט טייערער ווערען דער מקח פֿון פֿלייש, אַוודאי מעהר מיט עטליכע קאָפּיקעס אויף דער אָקעו פֿון זייער היינטיגער אַסיפה, מיין איה, וועט דער שטאָרט קיין נומס ניט אַרויסקומען.

ערשטער גלאסנע. וואָס זאָנסט דו? עס איז שוין אָהן דעם אויך זעהר טייער דער מקח פֿון פֿלייש, איה האָב מורא, מען וועט שרייען.

צווייטער גלאסנע. ווער וועט שרייען? אום שטיינס געזאָגט, ווער וועט זיך אַנרופען אַ וואָרט? דו קענסט ניט די היגע מענשען, זיי זיינען טרוסקען, האָבען מורא פֿאַר אַ פֿלייג, מען מעג זיי אפילו דעם קאָפּ אַראָבדרעהען, וועלען זיי ניט רעדען קיין וואָרט.

ערשטער גלאסנע. כילעבען, אַ רחמנות, וואָס זאָלען זיי נעבעך טאָן? מיר אַליין האָבען דען ניט מורא? צווישען אונז גערערט, פֿאַר וואָס זעהען מיר צו די עוולות און שווייגען? פֿאַר וואָס קוקען מיר אַוועק אין דער זייט און זאָגען אַמן אויף אַלצדינג, וואָס זיי טוען? וואָרום מיר האָבען טאקע פֿאַר זיי מורא, זיי קענען אונז אויס טאַכען.

וואָרום מיר ווילען ניט בלייבען אָהן ברויט, אונזערע ווייבער און קינדער זאָלען חלילה ליידען, פאָרלעצעס וועלען מיר זיין סײַ ווי סײַ. האַלטען מיר מיט זיי, האָט מען דאָך נישט צו רעדען, אז מיר זיינען פאָרלעצעס, און ווען מיר זאָלען אַרויכטרעטען אַקעגען זיי, וועלען זיי אזוי לאַנג דרעהען וואו מען דאַרף און אינו מאַכען פאַר פאָרלעצעס, זיי זיינען תקיפּים, זיי האָבען אַלע מיטעל, זיי וועלען בלייבען גערעכט און אינו וועט מען אָנעבען פאָדסוד, איז דאָך גלייכער טאַקע דער ערשטער פאַל, וועניגסטענס האָבען מיר ברויט און הייסען פאַר דער וועלט געהרליכע לייט. אין צווייטען פאַל וועלען מיר שטאַרבען פאַר הונגערי, ביר וועלען נאָך הייסען פאַר דער וועלט פאָרלע מענטשען און זיי, פאָדסוד. די אַבסטיאַעלסטעס זיינען אין דער וועלט אזוי פערדרעהט, אזוי, פערפלוטעט, אז מען קען ניט זיין קיין עהרליכע לייט, ווי שטאַרק אַבילו מען זאָל וועלען. אויב מען וויל העלפען די מענטשען און אַרויפפיהרען זיי אויף דעם רעכטען וועג, איז קיין אַנדער מיטעל נישט, נאָר אויפפלאַנטערן דאָס קניפעל און עוקר זיין דאָס שלעכטס מן השרש. דאָס קניפעל אָבער אויפפלאַנטערן קען נאָר דער, וואָס האָט אין זיין האַנד אַ גרויסען כח, דערצו נאָך אַ נוטע ראיה, אײַן ריכטיגען און אײַן אַמת'ען בליק...

צווייטער גלאַנצע. אי, עפעס רעדסט דו איצט ווי אַ נאַנצער פּילוכוף! איך האָב דו אַכור קיין מאָל ניט געהאַלטען פאַר אזא פּילוכוף.

ערשטער גלאַסנע. נאַרעלע, די אומשטענדען מאַכען דעם מענטשען פאַר אַלצדינג! איך רעד דאָס, וואָס איך פיהל ביי מיר, אז איך וויל מיט דעם נאַנצען האַרצען זיין אַנעהרליכער מאַן, נאָר איך קען נישט, מען ציהט מײַה מיט גוואַלד אַרײַן אין דער נעץ, דאָס קניפעל—דו ווייסט דאָך, וועמען איך מײַן—פערפוטעט מײַה מיט גוואַלד, איך וויל לעבען אויף דער וועלט, איך האָב ליעב מײַן ווייב און קינדער, און וויל ניט, זיי זאָלען ליידען דהקות, איך וויל זיי ניט פערשוואַרצען דאָס פנים און וויל הייסען פאַר דער וועלט אַ שטילער מענש, אַנעהרליכער מאַן, דעריבער מוז איך מיר האַלטען אין דעם שטאַרקען קניפעל און זיין אַפּאַדלעין... לאַך ניט פון מיר, משה, איך בין אַכור ניט קיין פּילוכוף, נאָר אַ פּראָסט מענשעל, איך זאָג דאָ ניט קיין גרויסע וזכמות, נאָר דאָס וואָס איך זעה און פיהל. אַדרבה, זיי זיך מודה, דו זאָגסט ניט דאָס זעלביגע וואָס איך?

די טאקסע

צווייטער גלאסנע. הערסט דו בעסער, וואָס איך וועל דיר זאָגען, אז ווייטער דארפֿען מיר שוין קיין נארען ניט זיין, מיר ווייסען דאָך יאָ אלע זייערע שטיצעשקעס, נו דארף מען זיי האַלטען פֿאַר דעם קאַפּ, אז וועניגסטענס פֿאַר גלאַסנעס מוזען זיי אונז וועלען.

ערשטער גלאַסנע. עפעס מאַכען זיי צו פיעל שיהות. עפעס זיינען זיי זיך דאָרטען צו פיעל מיטש, דער גאַלאָואַ נעבעך זיצט דערוויל אין געהאַקטע וואַנדען.

צווייטער גלאַסנע. שאַ, מען הערט שוין אַ קול. אָט, דאַכט זיך, געהען זיי! — (די כּוּפּיאַ קומט אַרײַן).

ספּאָדיק (צו די גלאַסנעס) נו, געהט רוהיג אַהײַם! פּיאַווקין פֿאַהרט היינט אַריבער צו דעם רעוויזאָר.

די גלאַסנעס. אויב אַזוי, געהען מיר אין האַט אײַך אַ נוטע נאַכט

פּיאַווקין. וואַרט, וואַרט, אָט געה איך אויך, איך וועל מײַך אויך זעצען פֿאַהרען טאַקע פֿאַר אײַערע אויגען ווער זענען זיך מיט דער כּוּפּיאַ אין געהט אַזעק מיט די גלאַסנעס).

פּינפּטע מצענע

די כּוּפּיאַ מלייבט זיך אַוועקצוגעהן, פּלוצלינג קומט אַרײַן אַ האַליאַסטער בעלי מלאכות אָרעמט לײַט.

די האַליאַסטער (אין אײַן קול) מיר בעטען אײַך מחילה, רבותים! וואָס מיר זיינען אײַך כּטריח, מיר זיינען דאָך נישט מעהר ווי פּראָ-סמע מענטשעלעך.

די כּוּפּיאַ (קוקט אָן די האַליאַסטער פּערוואַנדערט) זאָגט געשווינד, וואָס אײַהר ווילט, וואָס ווילט אײַהר!

די האריאסטערע. וואָס זאָלען מיר וועלען! עט, דערלעכט
משיחין, מה נאמר ומה נדבר, מיר זינען, כילעבען, פראָסטע מענט-
שעלעך, זייט אונז מוחל, רבותים. אָט האָט איהר! וואָס אויף דער
לונג — דאָס אויף דער צונג.

די כנופיא. מיר ווייסען ניט, וואָס איהר ווילט, זאָל איינער
רעדען!

אשניידערל. טאָקע וואו תורה. דאָרטען איז חכמה, לאָזט
מיה. איך וועל רעדען. לב יודע מרת גיטעל. ר' איצע וואָלף, נישט
קשה, קען מיה, איך האָב זיי אמאָל פערלאַטעט דעם הינטער-חלק...
פראָסטע איז מאָסטע, רבותים! מען זעהט ניט די וועלט...

אשוסטערל. שא, איך וועל רעדען! קיינער ווייסט ניט, ווע-
מען דער שוף קוועטשט, רבותים! נאט זעהט, ווי איך האָב מיר צו-
שטאַבען די הענד מיט דעם נאָל. זייט אייך משער, איין ליכטעל אויף
דער נאנצער שטוב. אין איין ווינקעל איך מיט די פועלים. אין דעם
אנדערען פליקט מיין ווייב פעדערען, מיר מוטשען זיך, רבותים, אויף
דעם שטיקעל ברויט, טאָקע פשוט בנפשו יביא לחמו, מיר עסען
ווערים. מען זיצט אין נעץ און קעלט, די ליכטעל ברענט פונסטער.
שפריצט, שמעלצט

אקירזערל. (איין אייג פעהאנגען מיט א שטיקעל בלאַען צוקערפאָסער)
זעהט, זעהט, רבותים, מיר האָבען שוין די ליכטעלעך איין אויג ארויס-
ארויסגענומען! עפעס ברענען זיי מיט ארויטען פלאם, אז עס שטעכט
פשוט די אויגען, ווי מיט א מעסער, און דערפאר צאָהלען מיר דאָך
אזוי טייער!

די כנופיא. נו, מילא, וואָס זשע ווילט איהר? וואָס ווילט
איהר פון אונז האָבען?

די האַליאָסטערע. (אין איין קיל, כמעט מיט אַגעוויין) האָט רחמנות
אויף אונז, אָרעמע לייט, טאָקע פריהער גאָט, דערנאָך איהר! מיר
האָבען שוין מעהר קיין כח ניט אייסצוהאַלטען. דער אַרענדאר פון די
ליכט שוט אונז אָן צרות, געבראַטענע ליד.

ספאָדיק. שא, מען קען טויב ווערען פון אייער נעשריי! זאָל
זאָמטשע איינער רעדען.

די טאקסע

דער שניידער ר. שא שטילער עולם! ר' איצע וואָלף זאָגט דאָך טאקע ווי אַ אַיד אַלמדין, שאַ, לאַזט מײַך, אײַך וועל רעדן נאָ ספּאַרקינג מען דערלעבט קוים דעם שבת, אַ ביסעל אָבדיכען און ויצען נאָ ראַספּאַשקו ביים טיש מיט די ווייב און די קינדערלעך. קוים אָבער האָב אײַך מײַך נעכטען געוועזט צום טיש און האָב אָנגעהויבען כל מקדש האָבען די ליכט אָנגעהויבען זײַך צו שמעלצען און צו שפּריצען, מײַנער האַפט אַ קוילעטש, לעגט אַנטקעגען די ליכט, פון אײַן זײַט, און פון דער אַנדערער זײַט, עס העלפט ניט. די ליכט קאַפּ, קאַפּ, קאַפּ...

דער שוסטער ל, שאַ! אײַן אָקס האָט אַלאַנגען צונג און קען שופּר ניט בלאָזען, שאַ, לאַז מײַך רײַדען, (צו ספּאַרקינג) מה אני, מה חיי, אײַך בין אַגרויסער עני. אַ נאַנצע וואָך ווי מען לעבט, לעבט מען, שבת פּערזעצט מען אַ משכן, האָטשע זײַך פּליישיג מאַכען, האָטשע פּערזוכען אַ ביסעל נעקעכץ. מיט וואָס פאַר אַ שמחה קוקען די קינדערלעך נעבעך אַרויס אויף דעם פּרייטיג צו נאַכט, עפעס אַ לעק טאָן, עפעס אַ האַפּ טאָן... נו זאָלט איהר געוועזען זעהן, ווי מײַן ווייב האָט נאָר אויפּגעהויבען נעכטען די שײַסעל צום טיש, האָט זײַך צופּלאַכטען דער קנייט פון די ליכט און אויסגעפּלאַקערט אין אײַן מינוט, אַז מיר האָבען געמוזט דאָס ביסעל לאַקשען אין דער פינסטער אויסוופּען...

די כּנופּיאַ. וואָס זשע זײַנען מיר שולדיג וואָס ווילט איהר פון אונז האַבען?

די האַליאַסטרע. מיר בעטען אײַך מחילה, רבותים. דער אַרענדאַר פון די ליכט פאַרענטפּערט זײַך אַלין, וואָס אײַן, איהר נעהמט ביי איהם 1200 קערבלעך איהר!

די כּנופּיאַ (אויפּגעפּראַכט) מיר נעהמען דאָך דאָס געלט טאקע פאַר אײַך, טאקע לטובה פאַר די אַרעמע לײַט!
אײַנער פון דער האַליאַסטרע. אויף דעם סמך מײַנען ער חוזר אין די ליכט, און לײַזט מיט עטליכע גראַשען מײַנער פאַר אײַן אָקע, דאָס מײַנען איהם איהר אין נאָך אַסע געלט!

נאָך אײַנער. און אײַנגאַנצען ווער לײַדט? מיר. טאקע מיר אַרעמע לײַט. ביי די נגידים ברענען לאַמפּען, אָדער שטערין ליכט, זײַ קעהרען

זיך גאָר נישט אָן מיט דעם אַרענדאַר. פון אונז נעבעקע לופעט ער
די הויט....

די האַליאַסטרע (אין איינקל) געוואַלד, האָט רחמנות, פערקויפט
אונז נישט צו דעם אַרענדאַר.

די כנופּיא. ס'טייטש מיר נעמען דאָך ביי איהם דאָס געלד
פון אייער טובה וועגען.

די האַליאַסטרע. די טובה קאָסט אונז זעהר טייער!.....
מיר בעטען אייך, נעהמט נישט ביי דעם אַרענדאַר דאָס געלד, זאָל
ער נישט האַבען קיין תירוץ. האָט רחמנות, טוט אונז נישט די טובה און
נעהמט ביי איהם נישט דאָס געלד!.....

ספּאָדיק. אהעזא א ביסעל פון עמי-הארצים. זיי קומען אונז
זאָגען אדעהוו! — תם אָט האָט איהר אידען, געה טו זיי טובות!.....

בעל תכלית. אשענער תכלית, כילעבען. נישט נעהמען ביי דעם
אַרענדאַר קיין געלד!.....

רי יוסף מהיבא תיתי. וואָס אַרשט עס זיי ?

שטאַנד האַפט. וואָס האָט איהר זיך דאָ געשטעלט זיי טענהן?
מיט אידען ווילט איהר אויסקומען!

דער שוסטערל (נעהמט ארויס פון אונטער דער פאָלע אַליכט) נאָט
זעהט מיט אייערע אויגען, אָט האָב איך אייך געבראַכט אויף
אַ צוקאוועשן אַליכט.

ספּאָדיק. הולטיי. וואָס האַלסטו אַ חלבינע ליכט אין די הענד?
אוועק טריפּניאק! אוועק פון מיינע אויגען!

די כנופּיא. (אויף אַ קול צו דער האַליאַסטרע) נעהמט אייך, זייט
מוחל, נעהט אייך, מען דאַרף נישט אייער דעה, לערענט אונז נישט קיין
שכל. מסתמא ווייסען מיר וואָס מיר טוען!

די האַליאַסטרע. אז אָך און וועה איז אונז (איינער בוכט
זיי הענט, דער אַנדערער שלאָנט מיט אַ קילצאק זיך אין האַרצען אז דער דריטער אין
קאָפּ, אַלע זענען אַ קרעכץ אין איין קול פון געהן ארויס).

די טאקסע

די כנופיא. נעלויבט איז נאָט, מען איז זייערער פטור
געזאָרען!

ספאָדיק. מיר איז שוין צייט צו געהן. מאָרגען דארף איך
פרייה אויפשטעהן, איך האָב אַ פאָר ברית'לעך, פון דאָרטען דארף
איך געהן אויף אַ בר-מצוה, און פאַרנאכט בין איך מיט מסדר קדושין.
די כנופיא. אונו איז שוין אויף צייט צו געהן. אַ גוטע נאכט,
ר' משה! פאַרנעסט ניט, און זאָגט איהר טאָקע, זייט מוחל, אָן מאָרגען
נאָך פרייה שינדער'ן מכה דעם מקח, מכה אחת וחמש.
בעל תכלית. פאָלנט מיר, איך בעט איהך, זאָל זיין האַטשע
אחת ושש.

די כנופיא. (צו ספאָדיק) טוט איהם שוין, ר' איצע וואָלף,
צו ליעב, מאָרגען דארף ער אָבלייז פאַר יענעם האָבען געלד...

ספאָדיק (קווינקעלט זיך) כילעבען, עס טוט מיר וועה דאָס
הארץ. אַרחמנות כילעבען, אויף די אָרעמע לייט, אויף די אָרעמע
יודען געבען; וחוץ לזה איז טאָקע ניט רעכט קיין זונות, איהר ווייסט
דאָ, איך האָב פיינט זונות.

בעל תכלית. נו, זאָל זשע זיין אחת ושבע.

ספאָדיק (קניטשט דעם שטערען, ניט אַ מאָך מיט די אַקמלען). טאָ!
די כנופיא. נו, זאָל שוין בלייבען אחת ושבע, אחת ושבע.
אַ גוטע נאכט! (אלע געהען צוזים).

דריטער אקט

דאָ ווערט פאָרגעשטעלט, ווי מען האָט עמליכע יאָהר נאָך דעם געפרובט
צווישטעלען זיך אנטקעגען די פאפעטישמעלעם פון דער מאַקסע.

ערשטע סצענע

(שינדער און קנעכטבארג אין דעם פראַיעקט)

קנעכטבארג. איך זאָג אייך, מיין ליבער ר' יוסעל, אז עס
איז נישט קיין מול, העלפט נאָר נישט קיין חכמות, אז דאָס פיצעלע
מול איז נישט, העלפט נישט אלע הסברות. אונזערער הייליגע חכמים
האָבען טאקע רעכט, וואָס זיי האָבען געזאָגט: מול מחכים—מול מעשיר,
דאָס הייסט, דאָס מול מאַכט קלוג דאס מול מאַכט רייך. מען זעהט
עס אַרויס טאקע בחוש.

שינדער. נאנט ריכטיג, ר' אהרן! נאָר אנטקעגען וואָס זאָגט

פֿידר עס?

קנעכטבארג. אימליכער וואָרים האָט עס דאָרים. איך זאָג
אייך אנטקעגען אונז ביידען. מיר קענען זיך ברוך השם פון אַ נאָג
לאַנגער צייט, אז איהר זייט נאָך געזעסען איז איינער שטערטעל.

איהר וועט מודה זיין, אז איך פערשטעק איין עסק ניט ערגער פון
 אייך. איך קען אויפטאן א מאל איין אויבער-הסכרא, פאלען אויף
 א צעהלע, מאכען א פלאן, איין אָבשניצעלע און געפינען א קנייטשעלע.
 פון דעסטוועגען געהט עס מיר, שלי'מזל, תמיד מיט דער פוטער
 ארָאָב, און אייך, ר' יוסעל, געהט עס אָהן עין הרע גאַנץ גוט.

שינדער. כילעבען, ר' אהרן, עס איז ניט אזוי די מעשה. וואָס
 איז מיר דאָ אזוי גוט? כילעבען, עס האָט מיר געמעגט בעסער זיין.

קנעכט באַרג. אי פע, זינדיגט ניט, כילעבען, ר' יוסעל! איך
 האָב דאָך ליעב דעם אמת. אהער זייט איהר אַנגעקומען א קליינ-
 שטעטעלדיג יודעל, אָהן א העלער. עס האָט אייך תמיד געפעהלט
 אויף שבת, די ערד איז פשוט אויף אייך געלעגען, גליקליך וואָלט
 איהר אייך געשעצט צו געהמען ערנעץ אכט גילדען א וואָך שכירות,
 אזוי אָרעם זייט איהר נעבעך געוועזען — וואָס איז, דאָס איז דען
 א חרפה? אָרעם איז ניט קיין שאַנד — און היינט, ברוך השם, אויסער
 אייער שאַדען, אויף מיר, אויף אלע אידישע קינדער געזאָגט געוואָרען!
 איהר האָט זיך ניש'קשה גוט אַריינגעחאָפּט אין דער טאקסע, איהר
 זייט בענעהט און בעקליידט, לעבט אין גרויס וואוילמאַג. עסט פלייש,
 דאַרע קישקעס, לערוועצעס, אייטערלעך און טרינקט זעהר אָפּט א גוט
 גלעזעלע וויין. וואָס פעהלט אייך? איהר זייט אָהן עין-הרע געזונד,
 פעט, לויטער מיט א הדרת פנים און האָט זעהר א גוטע עלטער. איהר
 האָט, צווישען אונז גערעדט. קיינמאָל אייך אזוי ניט געוואונטשען.

שינדער. מ'מען איך האָב הלילה צו גאָט קיין פרעמענויעס
 ניט, נאָר, פון דעסטוועגען, גלויבט מיר, ר'אהרן, איז פארט ניט אזוי
 די מעשה, ווי שונאים זאָגען.

קנעכט באַרג. איך בין אייך אָסור ניט קיין שונא. פאַרקעהרט,
 וואָס איך ווינטש אייך, זאָל עס טאקע אייך זיין... אָט האָט איהר
 דעם בעסטען סימן; נאָר אז עס איז געקומען צו רעד, זאָג איך אייך
 דעם אָמת, אָז זינט איהר האָט זיך אַריינגעחאָפּט אין פראַיעקט, לעבט
 איהר ווי אַשררה און האָט נאָך דערצו שענע עטליכע מויווענד אייגענס,
 וואָס האָט איהר זיך דערמיט צו שעמען? פאַרקערט, אַדרבה... די
 גאַנצע וועלט ווייסט, ווי טריי איהר דינט די פאַפעטשיטעלעס, איהר
 ברענגט זיי איין א יאָהר גרופעס גאָלד, איהר מויגט, איהר קענט זיך

אָברעכענען מיט דעם היגען עולם און האלטען זיי אונטער דעם
פראַלניק, מען קען אייערס הלילה אייך ניט אוועק געהמען, איהר
האַט זיך כלל דערמיט ניט וואָס צו שעמען, פאַרקערט, אַרדבה....
מיר אנטקעגען געהט עס ניט, האַטשע צוריים זיך! איך האָב שוין
געפרובט אויפגעבען דער שטאַרט, די פאַפעטשיטעלעס מיין איך, גאַנץ
שענע פראַיעקטען, ווי עס קען ווערען אַ קערבעל, איך האָב מיר
געוואָרפען אהין און אַהער, אומזיסט! עס געהט ניט, האַטשע טו זיך
דאָ, שינאי ציון, אַ מעשה אָן, איך זאָג אייך טאַקע נאָך אַמאָל בפירוש,
אַז עס פעהלט דאָס פיצעלע מול, דאָס פיצעלע גליק, העלפט נאָר
ניט קיין הכמות!

שיגדער (ניט אַקוק אין פענסטער און ווערט בלייב) זעהט נאָר, זעהט עפעס
געהט אַ הער אַ גאַנצער נאַראָד מענטשען, זיי זיינען עפעס שטאַרק
אין כעס און שרייען.

קנעכט פאַר ג (ניט אייך אַקוק אין פענסטער) און בראש געהט דאָרטען
לאַקשע ווייץ און פרידעל דער קליינער, זיי זיינען שוין נאָהענס,
אַט. אַט זיינען זיי!

צווייטע סצענע

ג: פרוהערדיגע, די טור פון דעם פראַיעקט אַפּענט זיך אייף מיט אימפּעט,
און דער עולם שטויסט זיך אריין.

לאַקשע ווייץ. (אייף אַ קול צום עולם) שרייט, צאן קדושים! דאָ
איז דאָס אָרט, וואָס מען שערט אייך, וואָס מען אַפעט אייך!... דאָ
איז דאָס אָרט, וואָס די בעלי טובות געוועלטיגען און גיבען אַרויס
גזרות רעות, ווי אזוי מען זאָל ביי אייך דאָס לעצטע אַרויסדראַפען!
פרידעל (צום עולם) שרייט, וויינט, פילדערט, יודען! פאַר
וואָס זייט איהר פלוצלים געבליבען שטיל? פאַר וועמען האַט איהר מורא?
אַ קול אין דעם עולם. טאַקע באמת פאַר וואָס זאָלען מיר
זיין ווי שאַף, וואָס מען שערט זיי, און זיי שווייגען? טאַקע, באמת
טאַקע, וואָס האָבען מיר מורא פאַר די בעלי טובות?

די טאקסע

א שניידער, מיר זיינען שוין קראנק פון די טובות! מיר
זעלען חלילה שטארבען פון זייערע טובות!

א שוסטער'ל, וואו איז אהינגעקומען אזוי פיל געלד? אזוי
פועל יודיש בלוט?

א קול פון דעם עולם, א גוזמא, מעהר פון זעקס הונדערט
טויזענד קערבלעך! ...

א באַנדער, זאָלען זיי אָבגעבען חשבון פאר וואָס זאָלען זיי
גיט אָבגעבען קיין חשבון?

א סטאַליער, א מלוכה אפילו גיט דאָך אויף אָב א חשבון!
סייטש, וואו זיינען די פאַרמעגע ביכער? זאָלען זיי ווייזען די ביכער!

א מולער, ספאָדיק, טוט אויס די קאפאָטע! דאָסאיז מיין קאפאָטע

א קירזשנער (ווייזט מיט דער האַנד אויף שניידערין) אָם איז דער
שינדער, דער בלוטזויגער! קוקט איהם נאָר אָן, דעם גרויסען יאָלד
מיט די וואַנצעס, ער האָט א פנים ווי אַ וואָלף!

אייער פון דעם עולם, ניי ער האָט אפנים ווי אַ קאַפּן

אַ צווייטער, ווי אַ צאַפּ!

אדרישער, גיט איהם אַ טאַפּ!

אפערטער, אנו גיט איהם אַ האַפּ!

א פינפטער, אַ דו אַלטער סקראַב!

א זעקסטער, וואו איז דער דראַב! (שינדער בעהאַלט זיך הינטער
קעכטבאָרנס פלייצע).

לאַקשעוויץ, וואָס טויג ער אײַך? שינדער איז דאָך נישט
מעהר ווי אַ הונד, ווי אַ געטרייער הונד! זאָג, שינדער, האָב איך רעכט?
זאָג, זאָג, וואָרום, ווען גיט...

קעכטבאָרג (צו שינדערין) וואָס קען מען מאַכען? זאָגט איהם
שוין ר' יוסעל, מען קען אײַך נאָך חלילה ברעכען די ביינער. זאָגט
יא, און ווערט פטור.

שינדער (מיט אַ ציטערדיגן קול) יא... אײַך טו וואָס מען הייסט מיר...

גרידער, קומט, עולם! צו זייער מריף גליק זיינען דאָ נימא
די בעלי טובות.

אקול פון דעם עולם. הלואי זאלען זיך שוויי מאַקע מעהר
ניס זיין! (דער שלם געהט ארויס)

דריטע סצענע

(שינדער און קנעכטבערג).

קנעכטבערג. וואָס זאָגט איהר, ר' יוסעל, צו דעם שייגען.
צו לאַקשעוויטשען? עס איז אַ העזע מען זאָל אזוי בעלעדיגען, אזוי
מבזה זיין! ער איז דאָך ווערט, מען זאָל איהם אַריינלעגען אין דער חית!
שינדער (מיט אַ רחמנות-פנים) אדרבה, אדרבה, וואָס זאָגט איהר?
הא, וואָס זאָגט איהר? מען זאָל אזוי בעלעדיגען!

קנעכטבערג. פון דעסוועגען פאלט ביי אַיך ניס אַראָפּ,
ר' יוסעל, ווי זאָגט עפעס שטאַנדאָפּט! געפאַי ליודי מאו אַ יא
זדראָווי. דאָס איז זעהר אַ גלייך ווערמעל. (טאכעס או ער טראכט אַביסעל)
אַט אַיצט, ר' יוסעל, קענט איהר מיר טאָן אַטובה, טאַקע אַ גרוי-
טע טובה, ווי אַיך בין אַ יוד!

שינדער, אָ, פון אַייערשוועגען, ר' אהרן, וואָס נאָר מעגליך.

קנעכטבערג. טאַקע פון אַייערשוועגען אויך אַביסעל. עס
זעט אַיך אויך אַרויסקומען אַטובה, בהן שלי!

שינדער. נו זאָגט-זשע שוין, אהרן, וואָס איז דאָרטען אזוינס?

קנעכטבערג. אַיך האָב ברוך השם אַנוטען פלאַן, אַיך בין
מיט גאָטס הילף, דאָ זיצענדיג, געפאלען אויף אַ נוטער המצאה, ווי
אזוי מען זאָל דעם שייגען קנסענען, ווי אזוי מען זאָל האָבען
אַ קערבעל און ווי אזוי דאָס זאָל נאָך הייסען אַ מצוה! איהר ווייסט
דאָך, אז אָהן אַ מצוה הייבט זיך ביי מיר קיין שום פלאַז ניס אָן.
נאָר אַביסעל אַזי דאָ געווענדט אין אַייה, ר' יוסעל!

די טאקסע

שינדער, נו זאגט זשע, ר' אהרן, אייער פלאן, איך זיין ציקאווע צו הייסען.

קנעכט בארג. מין פלאן איז, מען זאל אנהויבען מאכען, דאס הייסט שטאדט-זאל מאכען, פונקט אזעלכע לאקשען (מאקעראנעס) זיי ביי לאקשעוויצען אין דער פאבריקע. דאס פארדיענסט, פערשטעהט איהר זאל הייסען, געהט אויף דער תלמוד תורה, אויף די ארעמע קינדער נעבעך, איך זאל זיין דער מתעסק אין דער מצוה, דער שיינען וועט שוין אראבלאזען די נאָז און וועט ניט מעהר בעזפאָקאָיען די שטאדט, פערשטעהט איהר די המצאה?

שינדער, וואָס זאל איך זאָגען, עס איז אַזוי אַזוי אַ נומע המצאה. איך פערשטעה דעם שפיץ פון דער המצאה. נאָר די שאלה איז אָבער, וואו נעהמט מען די קלינגערס אויף דער המצאה?

קנעכט בארג. אָט דאָס, מין איך, ווענדט זיך אביסעל אין אײַך. איהר זאלט פערוארפען פאר מיר אַ גוט וואָרט פאר די פאָפעטשיטעלעס, זיי זאלען נאָר מרוצה ווערען, זיי זאלען מיר נאָר מאכען פאר דעם מתעסק. מיט געלד וואָלט איך שוין ניט געהאט וואָס צו זאָרגען. די שטאדט איז ברוך השם גרויס, מען קען מאכען אַ קערבעל, פפרט אויף אזא מצוה, אויף אזא שטאדט-זאָל! די שטאדט, וועט עס דאָך הייסען, געהט צונויפנעהמען געלד, טאקע פון דער שטאדטס טובה וועגען נו, פרעג איך אײַך, ווער וועט נישט געבען קיין געלד? איך וואָלט נאָך אי היינט אָנגעהויבען אַרומצוגעהן מאכען געלד, אַנעכרה, כילעבען, די צייט! אָט איצט, ר' יוסעל, קענט איהר מיר אַ טובה טאָן, איהר זייט ברוך השם מולדיגער, אַ מוצלה, שטארק אָנגעזעהן ביי דער שטאדט, ביי די פאָפעטשיטעלעס מין איך. איהר פיהרט ברוך השם אויס אלסדינג, וואָס איהר ווילט! איך בעט אײַך, טוט עס פון מיינטוועגען, פון אַ גוטען ברודערס וועגען, טוט עס נעבעך פון מין ווייב און קינדערס וועגען און טאקע איך פון אײערט וועגען, עס וועט אײך מסתמא אויך דערפון צוויסקומען, זיי איך בין אַ יוד!

שינדער, מיר וועלען זעהען, מיר וועלען זעהען! איך האָף צו נאָט, איך וועל אײך פועל! אייער כהנא לזוט מיר נאר צו רות אַ פאר שעה

מענדעלע מוכר ספרים

קנעכט אַר.ג. יישר כח, ר' יוסעל, פאַר דער הבטחה! האָט
אײך אַ נומען טאַג (ער עפענט די טיר און קעהרט זיך וויעדער צוריק) די
פאַפעטשימעלעס געהען אַהער! אײך בעט אײך. ר' יוסעל! ר' יוסעל,
אײך בעט אײך, טוט אַ טובה אַ נומען ברודער! (ער געהט געשווינד ארום).

פיערטע סצענע *

(אין אַסיפה פון דער כנופיה פאַפעטשימעלעס אין פראַנקט).

שינדער זיצט אין אוינקעל און שרייבט סטאַטעס.
בעל תכלית, עס איז אַטאַראַראַם, אַגערודער צווישען דעם
ערם. מען שרייט אײן קול: חשבון! אַ שענער תכלית, כילעבען!
ר' יוסף. מהיכא תיתי, וואָס אַרם עס זי?

ת.ס. אײך ווייס ניט, וואָס חשבון? מיר מוטשען זיך, מיר
חלאַפּאַטשען זיך געבאַך היבשע עטליכע יאָהר אַלץ לטובת הכלל,
לטובת הכלל אוי היינט נאָט אײה דעם דאַנק, דעם יישר כח. גיעב
זיי חשבון!

שטאַנדהאַפּט. ווער זיי? ווער זיינען זיי? ! לאַקשעוויץ,
פרידעל דער קליינער מיט עטליכע פערבלעך קבצנים. בעלי מלאכות!
אײך מיר מענשען!

ספּאַדיק. אָט ווער הערט זיי, די הולמאַיעס, די לעדינגעהער.
די עמי-האַרצים? אײך פרעג אײך, ווער איז די שטאַרט? מיר אָדער
די קבצנים, די בעלי מלאכות? הא, ווער איז די שטאַרט, ווער איז
די שטאַרט. פרעג אײך.

(* אמר ר' מענדעלי, אין דעם כתב יד איז בעשריכענבוי דער סצענע נאָך צוויי.
נאָר אזוי ווי זיי זיינען ערטרעוויי פערפלעקט מיט טינט, און אַהויך דעם קען מען זיך
אָהן ווי אײך בענעהן, האָב אײך זיי אַיבערנעמיהרט און אַנעהויבען גלייך פון דער
דאָזיגער סצענע. וואָס זי אַזי נאַשעטו עט עטליכע טעג ארום. גלויבט מיר יודען, אזוי
ניי אַסד גלייכער

די טאקסע

בעל תכלית. נאָך שענער. זיי שרייען ביכער! האו זיינען די פאַרמענע ביכער? אַשענער תכלית, כילעבען, נייעב זיי ביכער!

ר' יוסף, מהיבא תיתי, וואָס אַרט עם זיי זי?

ת.ס. אײַך ווייס ניט, וואָס הייסט ביכער? אַט האָט איהר דעם דאַנק. נעה מומשע זיך פאַר יודען, מו יודען טובות!

ספּאַדיק. וואָס מיר ביכער! ווער מיר ביכער! — נישטאָ קיין ביכער, פערברענט געוואָרען ביכער! פערשמעהט איהר?

די כנופּיא. מיר פערשמעהען, מיר פערשמעהען, פאַר וואָס זאָלען מיר עם ניט פערשמעהן?

שטאַנדהאַפּט. (אביסעל מיט מורא) פון דעסמוועגען וואָלס מײַן עצה געווען, מען זאָל לאַקשעוויצען פערשמאַפען דאָס מויל, זאָל ער נישט בילען,

בעל תכלית. אַשענער תכלית, כילעבען, אימליכען פערשמאַפּען? וועניג מײַלער דאַרפּען מיר נעבעך אָהן דעם פערשמאַפען? נישטקשה, אפשר אַ זיבען, אכט, ניין, צעהן אלטשמערטוינע לייטישע יוֹ דען מווען מיר נעבעך פערשמאַפען די מײַלער! סיטייטש, פון וואַנען לעבען זיי, אַז ניט פון אונז?

ת.ס. פאַר וואָס נעבעך זאָלען מיר ליידען? פאַר וואָס זאָלען מיר אימליכען פערשמאַפען? פאַר וואָס זאָלען מיר נעבעך איהם דאָס מויל פערשמאַפען?

ספּאַדיק. מכות איהם! די שטאַרט האָט פאַר איהם קיין מוראָ ניט! וואָס הערט אַזעלכען אַשטאַרט! די שטאַרט האָט ברורה השם וואו אַדינצומאָן געלד! אַודאי איז איהם אַרחמנות, כילעבען, אויף די אַרעמע לייט, דערווייל בעזפאַקאָיעט ער זיי נעבעך, דער גולן, דער רוצח!

ת.ס. וואָס האָט ער זיך צו מישען אין אונזרע געשעפטען? מיר מישען זיך אין זיינע עסקים? מיר זאָנען איהם דען אַדעה? שטאַנען אָן זיינע עסקים?

שטאַנדהאַפּט. (כלומרשט מיט שטאַרקייט) ניחאי ליוודי מאַת,

מענדעלע מוכר ספרים

איז זוראָן! (אביסעל מיט מורא) זיי ארבייטען מעשים, מען זאל די פאקסע איבערגעבען אין אנדערע הענד!

שינדער (ציוגעהענדיג ברכונה פון דעם ווינקעל) דאָס, רי יודעל, האָב איך שוין פריהער בעוואָרענט. אַ חידוש, כילעבען, וואָס איהר זאלט ניט וויסען?

שטאַנד האַפּט (פערואוואַרערט צו דער במפּיא) האָ! עס איז פאַר מיר אַ מור?

ספּאָדיק. חלילה רי וועל איז געפאלען זעהר אויף אַ גוטער עצה, היינט, מען זאל זיי שיקען זאָגען; באַשר אזוי ווי מיר האָבען שוין אָנגעגרייט פאַר דער שטאַדט אַ ים אָקסען, פאַר אַ גוטמאַ אָקסען און האָבען זעהר מרבה בהוצאה געוועזען, בכך זאל מען אונז טאַקע באַלד אומקעהרען נאָך אַ גרויסע סומע געלד מיט אַלע אונזערע אויבטקעס געבען, אַלץ ניט זאלען מיר בלייבען אויף ווייטער, ביז מיר וועלען אויסשעכטען די מחנה אָקסען. פערשטעהט, איהר?

שטאַנד האַפּט. (מיט אַשמיכעלע) איך פערשטעה איך פערשטעה זעהר גוט! נו האָט מען געשיקט זאָגען?

ספּאָדיק. אַ שאלה אַביסעל! פיאַוקין איז נאָך אין דער פריה געגאַנגען זיי זאָגען. די הולטאיעס, די בעלי מלאכות, די עמי הארצים האָבען אויך געמאַכט אַיין אַסיפה!?! האַ, האַ, האַ! די גראָבע יונגען, די פראַסטע מענטשעלעך מאַכען אויך אַסיפות!... אַז אַך און ווער טאַקע היינטיגע צייטען, צו היינטיגער וועלט, עס איז בעוונותינו הרבים געוואָרען אַ שענע וועלט... (ער זיפּצט אין קרעכט).

די כנופּיא (קרעכט אויך) ניטאָ די אַמאָלעדיגע צייטען! עס איז היינט נאָך ניט די וועלט, וואָס פאַרצייטען!...

בעל תכלית. פריהער איז טאַקע אין תכלית אַריין געוועזען גוטע צייטען, יודען זינען געוועזען פּיין, שטיל, בהכנעה'דיג און די ברכה האָט עפעס בעסער שורה געוועזען...

שינדער. פון דעסוועגען קען נאָך נאָט העלפען, עס זאלען דיך נאָך אומקעהרען פריהערדיגע יאָהרען, אַ מאָלינע צייטען...

די טאקסע

דער ניש אקק אין פענמטער) אָט וועלעו מיר שוין היסען. פּיאָווקין

נעהט.

ל.טע מצענע

די פּריהערדעץ. פּיאָווקין קומט אַרײַן מיט אַ פּאַפּיר אין דער האַנד.

די כּנופּיאָ (אונגערולדיג) נו וואָס איזו רי ראובן! וואָס האָט
איהר דאָרטען אזוי לאַנג שיהות געמאַכט?

פּיאָווקין (ווישט אַב מיט דער האַנד דאָס פּנים) אַ נחאזי אַיך... אַיך
האָב דאָרטען געהאַט אַ גוט שטיקעל אַרבייט, נישקשה! עס איז מיר
אַרויס די נשמה ביז וואַנען אַיך האָב אַרויסדערמאַפּט אָט אַ דאָסו (שר
ווישט אַיך דעם פּאַסיר אין זײַן האַנד).

שינדער (צו פּיאָווקינען) נו וואָס, אַיהר האָט געוואָנט? אַיהר
האָט זיי דאָס געוואָנט?

פּיאָווקין. אַ חידוש אפילו, אויב אַיך האָב געוואָנט! וואָס דען.
אַיך בין גלאַט גענאַנגען בעסערעווען מיט די ממזרים! עס איז מיר
אורזאי נחאָ געווען דאָס לעבען צו-צו-הערען זייערע שמעכווערטער
אויף מיר, אויף אַיך און אויף איטליכען פּון אונז.
שטאַנדהאַפּט (מיט שטאַרקייט כלומישט) נחאזי ליודי מאָז, אַ יאָ
וּדראַז.

די כּנופּיאָ. נו מילא, מילא, האָבען זיי געוואָנט... וואָס איז בעסער
געבליבען, וואָס איז דער סוף?

פּיאָווקין. דער סוף איז געבליבען, איין ברירה, איהר וואָלט ווייטער
ווייטער בלייבען בזה האופן, אז מען וואָל צו אַיך צו-זעצען אַ פּאַר נייע.
בעל תּכלית. אַ שפּענער תּכלית, כּילעבען, אַ פּאַר נייע פּאַרשווינען
נאַט אַיך אויף אונזער קאָפּ, אַ נייע פּאַר!

תּ.ס. פּאַר וואָס געבעה עלי אויף אונזער קאָפּ? פּאַר וואָס וואָלען
מיר אלץ לידען?

מענדעלע מוכר ספרים

פיאזוקין. דאָס איז זנאָך ניט, כילעבען, אזא גרויס אומגליק.
די צוויי נייע זינגען פון רי דאָזיגע פיינע-בריה'ס, וואָס מען פערשטאָפּט
זי אַ בליזן שטילערהייט די טיילער... עס איז דאָ נאָך אַ תנאי, נאָך
אַ יעזושעלע. נאָט אַיף דעם פרינגאָוואָר, און לייענמז (ער מיט דעם גרויסען
פריטאָוואַר, אויף עטליכע פּינגען הערבאווע פאפיער מיט אַ סך התימות, ספאָרקין
אין דער האַנד).

ספאָרדיק (קוקט אין פאפיער ווי אַ האַרן אין בני אדם און מאכט מיט
די אקסלען) מאָ—מע... בע, בע... נאָט לייענט איהר, זייט מוהל,
ד' משה!

בעל תכלית (פרובט דאָ לייענען) בע.. האָז וואַרט, וואַרט
אַביסעל... עס איז, דאכט זיך, אַבוקי.

ר' יוסף (קוקט אַריין פון דער זייט) יאָ, טאַקע, כילעבען, דאכט
זיך, אַבוקי!

בעל תכלית (שטופט אַריין געטוינד דעם פרינגאָוואָר ר' יוסף)
אַדרבה, כילעבען, לייענט איהר, ר' יוסף! למאי זאָלט איהר זיך נעבעך
מויטשען אַריינקוקען פון דער זייט? איהר וועט נאָך חלילה קאַליע
טאַכען די ראיא.

ר' יוסף (שטופט אויף געטוינד אַריין דעם פרינגאָוואָר תּסיען) מוהיכא
תּיתי, ר' שמעיה, לייענט איהר מוהיכא—תּיתי, איהר זייט דאָך עפעס
פאַרט עלטער, איהר האָט מיט אַ צעהן יאָהר פריהער פאַר מיר
חתונה געהאַט.

תּם (זעהר תּמיעוואטע) אַיף בין אַיף, שטאַנדהאַפּט, מכבד מיט
קריאת הפרנגאָוואָר! איהר זייט דאָך אַ געלעהרנטער.

שטאַנדהאַפּט (קוועטשט זיך אַביסעל) בערד... בערדיט...
בערדיטש... אַך ניהאי יעהאָ מאמע מאַרדויע! וואָס פאַר אַ מין האַנד
דאָס איז. וואָס איז דאָס פאַר אַ צוויי אותיות צום סוף פון דעם
דאָזיגען וואַרט? דאכט זיך ע, ווע, און דערנאָך אַטוויאַרדע זנאָק
מאַכט עס צום סוף עוו... אַך ניהאי יעהע... זעהר וועט זיך שטעלען
לייענען אזא כתב, זאָנט פשוט, ר' ראובן, זאָנט וואָס איז דאָ נאָך
פאַר אַ תנאי (ער גיט אַב פּיאָזוקינגען דעם פרינגאָוואָר).

די טאקסע

פיא ווקין. מען האָט דאָ אַרויסגעוואָרפֿען צוויי פֿון די אלטע פּאָפּעטשיטעלעס.

די כנופּיאַ. וואָס הייסט אַרויסגעוואָרפֿען? למאַי האָט איהר גענומען אזא פּרינגאַוואָר?

פיא ווקין (געלאסען). ניש'קשה. פּערלאָזט זיך אויף מיר, איך פּערשטעך אַנ'עסק.

די כנופּיאַ. הא, וועמען אַרומגעוואָרפֿען, וועמען?

פיא ווקין. ר' משה'ן און ר' שמעיה'ן.

בעל תּכלית. מיה? פּאַר מיין מיה, פּאַר מיין פּראַצע.

תּם, (מיט אַרומנות-פּנים) פּאַר וואָס גראָד מיה, נעבעך מיה?

פיא ווקין. שא, כל'עבען, ניש'קשה! ווער הערט זיי, די שקצים מיט נאָטס הילף, איך וועל זיי פּיהרען אין באַד אַרײַן, איך האָב אַ גלייכע עצה ווי אַרייַנגעאַרען זיי אין זאַק.

די כנופּיאַ. ניכער, ר' ראובן! זאָגט וואָס האָט איהר פּאַר

אַיין עצה?

פיא ווקין. נאָר אַ פּראָסטע עצה, היינט, מען זאָל זיך איצט נאָר פּאַמעליך אַראָפּגעהמען דעם ערשטען בויגען פּאַפּיער פֿון דעם אָבגע'חתמ'עמען פּרינגאַוואָר, צולעגען אַנשטאָט דעם אַנ'אַנדער בויגען און דאָרט אַרייַנשטעלען אלע אלטע געוועזענע פּאָפּעטשיטעלעס ווי פּריהער, דערצו נאָך זאָל מען בפּירוש פּריבאַווען, אז די אָבשטעמטעס ווע געהלט זיי אויס בזה הלשון: אַזוי און אַזוי ווי מען ווייסט זיכער, אז זיי, די פּאָפּעטשיטעלעס, אַזעלכע און אַזעלכע, זיינען עהרליכע לייט, בעזקאָריסטע, זאָרגען תּמיד לטובת הכלל, חלאַפּאַטשען זיך...

ספּאָדיק (פּאַלט אַרײַן אין די רעד) פּריבאַוועט סאַקע נאָך אויך מוטשען זיך אַזוי וועט זיין שטאַרקער.

בעל תּכלית. פּריבאַוועט אויך, זיי קוקען אין תּכלית אַרײַן. דאָס וועט בעסער געהמען.

פיא ווקין (זעצט פּאַרט) חלאַפּאַטשען זיך, מוטשען זיך נעבעך, קוקען אין תּכלית אַרײַן און ברענגען אַיין זעהר פּיעל דער שטאַרט

מיט זייערע תהבולות, מיט זייער נומסקייט, מיט זייער פרומקייט און עהרליכקייט.

שטאַנדהאַפּט (טלאַנט איבער די רעד) פּריבאַטע טאַקע אויף, מיט זייער בילדונג, מיט זייער אויפקלערונג: דאָס וועט אַסאָ העלפּען; איך ווייס, מיט וואָס צונעהמען...

פּיאַווקין. (הייבט אָן נאָך אַמאָל) מיט זייער נומסקייט, מיט זייער בילדונג, מיט זייער אויפקלערונג, מיט זייער פרומקייט און עהרליכקייט, לכן אַ פּאַטאַמו, וועהלט מען זי וויעדער פאַר פּיהרער און מען בעפּרייעט זי פון חשבון, מען פּערלאָזט זיך פּריהער אויף גאָט, דערנאָך טאַקע אויף זי, אי פּראָטשע, אי פּראָטשע...

די כּנופּיאַ (פּרעהליך) אָף, זעהר גוט, ר' ראובן! אָט וואָס הייסט לערנען אין אַ חדר!

ספּאַדיק. נאַנץ גלייך, וואָס איהר האָט אַריינגעשטעלט, מען בעפּרייעט זי פון חשבון, פּערשטעהט איהר?

די כּנופּיאַ. מיר פּערשטעהען, פאַר וואָס זאָלען מיר עס נישט פּערשטעהן, פאַר וואָס זאָלען מיר עס נישט פּערשטעהן?

פּיאַווקין. הערט אָבער דעם שפּיץ, אס—כן קען שוין דאָך דער פּרינאַוואָר איהר דיענען פאַר אַקוויט, און איהר האָט חלילה נישט נהנה געוועזען פון אַרים געלד, און איהר האָט שוין נישט פאַר דער האַנד לעת עתה וואָס מעהר מורא צו האָבען, איצט פּערשטעהט איהר, למאני איהר האָב ביי זי גענומען אַ פּרינאַוואָר? ניש'קשה, איהר האָב זי מיט גאָטס הילף אָבגעטאָן אויף מערקעש!

די כּנופּיאַ. אַוודאי, ר' ראובן, האָט איהר זי געפּיהרט אין באַד אַריין! אַוודאי האָט איהר זי געשטעלט אַ חופּה! איצט, זעהט איהר, וואָלט מען זיך געדאַרפט נעהמען צו לאַקשעוויצין, צו דעם פּראָצענטניק, מען זאָל איהם אַפּיק טאָן שטילערהייט, וואו מען דאַרף, זאָל ער האָבען זיך צו קראַצען, זאָל ער ווייטער וויסען ווי זיך צו טשעפען מיט אַ שטאָרט!...

שטאַנדהאַפּט (מיט איין וואונק צו פּאַווקינען) נו, וואָס הערט זיך טכח דעם, וואָס איהר האָב אַייה געזאָגט? האָט איהר איהם שוין פּערזאָרגט?

די טאקסע

פיא ווקין. וואָס קלעהרט איהר דאָ? מסתמא האָב איה איהם
שוין גוט פערטראכט. מען האָט שוין אוועקגעשריבען... ער וועט אויף
זיך האָבען אַ גוט פּעקעל! טרוקען וועט שוין דער פּראָצענטניק ניט
אַרויס, ער וועט זיך, ניש'קשה, מווען אַבשאַקלען מיט אַ שענעם גראַשען
שטאַנדהאַפּט. אַשענע ריינע כּפּרהו ער וועט שוין פּערוואַגען
דעם צעהנטען.

די כּנו פּיא. מיר שטויסען זיך אָן, וואָס איהר רעדט. מיר
פאַרשטעהען, מיר פאַרשטעהען, וואָס איהר מיינט. קען פינגער אין מויל
דאַרף מען אונז, ברוך השם, ניט אריינלעגען.

ספּאָדיק (מיט אַ דאָת-שטיס-פּניס'על) און איה, זעהט איהר,
שטויס מיר ניט אָן; אַז צוויי מענשען רעדען אַ סוד, וויל איה נאָר
ניט הערען. איה פּערשטעה אסור ניט, ביי מיין יודישקייט! וואָס ר'
יודעל און ר' ראובן שמועסען דאָ עפעס צווישען זיך..

פיא ווקין (צו דער פּוּפּיא) פונדעסטוועגען מיין עצה איז, נאָך
אַלע זאַכען זאָל מען פאַרט שלום ווערען מיט לאַקשעוויצען און מיט
פּרידלען. ווי זאָנט מען עפּיס: בעסער צעהן גוטע פּריינד אידער אַיין
שונא. אַוודאי אַנלעהרנען לאַקשעוויצען שטילערהייט, ער זאָל ניט וויסען,
פון וואַנען די קויל האָט איהם געטראָפּען, דאָס איז נייטיג, נאָר וויעדער
שלום ווערען מיט איהם, דאָס איז אויך נייטיג, איה דאַרף עס האָבען
צום עסק. איה האַלט זיך טאַקע אַלץ ביי מיינעם: אפּאַטש און שלום
אַביס, אַזש צייכענס זאָלען שטעהן און טאַקע ווייטער חבּר!
ר' יוסף, מהיבא תיתי, אַ פּאַטש און שלום.

שטאַנדהאַפּט. מיינע ווערטער! איה האב נאָך פּריהער געוואָנט,
מען זאָל איהם פּערשטאַפּען דאָס מויל, זאל ער ניט בילען! איה
קען די וועלם..

פיא ווקין. אזוי, אזוי פלייבט עס. דערווייל אַ גוטען טאַג איה
פון געהן בעוואַרענען נאָך עמליכע זאַכען (ער געהט אַוועק).

זעקסמע סצענע

די פריהערדיגע אהן פיאוקינען.

שטאנדהאפט, נו, לאַקשעוויצען נעהם איה אויף מיר, איה
זעל איהם אַנטאָן כבוד און אַיינלאַדען צו מיר—עס וועט ביי איהם
זיין אַ כבוד—און וועל איהם פאַרשטאַפּען דאָס מויל אָט מיט דעם
(ער ווייזט אויף אַ טייטערעל אין זיין האַרד).

בעל תכלית, האַפט איהם דער רוח, זאָל ער זיך דערווערנען
מיט דעם!

ר' יוכפּ, מהיבאָ תיתי, זאָל ער זיך מאַקע דערווערנען, אזוי
איז נאָר גלייכער!
ספּאָדיק, נו, און מכה די לאַקשען האַפט איהם דער וואַטע-
מאַכער! זאָל ער זיך מאַכען לאַקשען ווי פריהער.

ת.ס. אָט אזוי בעדאַרף צו זיין, ער זאָל זיך ניט מישען אין
אונזערע עסקים און מיר וועלען זיך ניט מישען אין זיינע עסקים.

בעל תכלית, ר' אהרן האָט דאָך דערווייל צונויפגעקליעבען
עפּים נאָר אַ סך געלד, ווי דערטאַפט מען זיי ביי איהם, ער זאָל ניט
מאַכען קיין לאַקשען?

ספּאָדיק, מען דאַרף בעטען ביי ר' אהרן אַ גמילות חסד
פאַרשטעהט איהר?

די כנופּיא, מיר פאַרשטעהען, מיר פאַרשטעהען, פאַר וואָס
זאָלען מיר עס ניט פאַרשטעהן?

ספּאָדיק, און פרידלעך נעהם איה אויף מיר, ער איז דאָך
אַ חסיד, וועט אויף איהם מאַקע אויסקומען דאָס ווערטעל: „דער רבני
האָט געהייסען שווייגען“ פאַרשטעהט איהר.

די כנופּיא, מיר פאַרשטעהען, מען דאַרף אונז, ברוך השם,
קיין פינגער אין מויל ניט אַריינלעגען.

בעל תכלית, נו איין עק, אַ סוף, מען דאַרף בעסער רעדען
פון תכלית-זאַכען. לאַמיר זיך נעהמען צו דער סמעטע, לאַמיר מאַכען
די מאַבעלע.

די טאקסע

שטאנדהאפט. מיר דארפען שוין היינט קליגער זיין, מען דארף וויסען, ווי אויסצורעכענען אין דער טאכעלע די הוצאות, וואָס די שטאָרט דארף אַ יאָהר האָבען, אזוי, אז פון די הכנסות, פארשטעהט איהר, זאָל ניט איבערבלייבען קיין גראָשען. די קאָנאָ פערלאַנגט נישט מעהר אַבי אַ זשבון, אַבי ווייז איהר אַ חשבון...

ר' יוסף, מהיכא תיתי, ווייזט איהר אַ חשבון, עס זאָל נאָך אונז אַפּשר אַרויסקומען?

די כנופּיא, וואָס מיינט איהר, עס וואָלט אפּשר טאָקע ניט געשאַרט, אונז זאָל קומען, מען קען ניט ווייזען דער קאָנאָ אלע זאכען, די שטאָרט אָהן עין הרע דארף זעהר פיעל האָבען, אַמאָל דארף זי אויף אַזעלכע זאכען, וואָס מען קען זי ניט אַרויסזאָגען.

שטאנדהאפט, וועניג, אַ שטייגער, וועט קאָסטען די שטאָרט לאַקשעווייז? דעם מקח פון פלייש האָט מען געמוזט אין דער מהומה אַ ביסעל אַראָבלאָזען, איהם גיעב, יענעם גיעב ווייטער, היינט דארף פּיאָווקין פּאָהרען בעוואָהרענען עטליכע שטעדטישע זאכען, דאָס וועט מסתמא אויך גענוג קאָסטען... פון וואַנען-זשע וועט עס די שטאָרט אויף אַלצדינג געהמען? — מען וואָלט איצט שוין געמעגט אַרויפציהען אַ דריי קאָפּיקעס אויף דער אָקע פלייש.

ת.ס. פאַר וואָס ניט פיער?

בעל תכלית, פאַר וואָס טאָקע ניט זעקס? עס איז איצט זעהר אַ שלעכטע צייט.

ספּאָדיק, אַודאי זענען די הצטרכות-העיר זעהר גרויס, נאָר אַרחמות, כּלעבען, אויף די אַרעמע לייט, גענוג דערווייל פינג, וואָס זאָלען מיר טאָן? זאָל אונזערס איבערגעהן. (ער קרעכצט און יפּצט).

בעל תכלית, קוקט-זשע אין תכלית אַריין און מאַכט אַ גרויסען צעטעל פון די הוצאות.

ספּאָדיק, דער עיקר איז שוחטים, פאַרשטעהט איהר? מען דארף האָבען אַ סך שוחטים....

שטאנדהאפט, היינט משניחים, טאָקע אַ סך משניחים.

ת.ס. היינט מנקרים!

מענדעלע מוכר ספרים

בער תכרית (הויט איבער) שוחטים, משגיחים, מנקרים, היינט
דיינים, חזנים, רבנים, שמשים, בטלנים, קברנים, פאָויערענעס, שתדלנים
און נאמנים....

ר' יוסף, מהיכא תיתי, זשאלעוועט ניט, מהיכא תיתי?
ספאָדיק, איה עם ניט פון קיין סירחאָ, מען דארף נאָך אהויף
דעם האָבען גאָר אטייערן שוחט!

שטאַנדהאַפּט, מען דארף אַריינשטעלען אפאָר טויענד קערפּ-
לעך אַיאהר אויף ארעמעסלענע שול. דערמיט וועט זיך די שטאַדט
אויספיינען און עם וועט אַסך העלפען, אז מען זאָל אומווערוזשען
די טאַבעלע. איה ווייס, מיט וואָס צו נעהמען....

ר' יוסף, מהיכא תיתי, אַריינשטעלען, דאָס איז נאָר דאָך
למשל ... מהיכא תיתי!

ספאָדיק, אויב אזוי.... שטעלט-זשע אַריין הונדערט קערבלעך
אַיאהר אויף דער חברה אַלמנות ויתומים, דאָס וועט אויך העלפען.
בער תכרית, מען האָט אַלץ געדאַרפט צונויפּרעכענען און אַרויס-
שטעלען די אַלע איבריגע הצמרכות.

ת.ס. אַ שאָד, כילעבען, וואָס פיאַזוקין איז ניטאָ, ער איז געניט
און טויג צו אַזעלכע זאַכען.

ספאָדיק, ווייסט איהר, זשע, וואָס? לאָמיר דאָס אָבלענען אויף
מאַרנען, די מעשה קען זיך נאָך פערלענגערן און מיר זאָלען נאָך
חלילה עובר זיין זמן מנחה!... (די כּוּפּאַ צוגעהט זיך)

זיבענטע סצענע

(שינדער זיצט אַלץ געבען זיין טישעל אין ווינקעלע. קנעכטבאַרג קומט

אַריין גאַנץ פרעהליך, דערנאָך פיאַזוקין).

קנעכטבאַרג (זעצט ויך געבען שינדער'ן) אז דאָס פּיצעלע מוז
געחט, ווערט עפּעס ליכטיג אין אַלע רמ"ח אברים! דאָס רעדע'ל.

די טאקסע

ברוך השם, האָט זיך שוין ביי מיר אָנגעהויבען צו דרעהען, הלוואַי ווייטער. איך דאַנק אײך, ר' יוסעל, פאַר דער טובה, פאַר דער מצוה, וואָס איהר האָט געטאָן.

שינדער (מיט אַשמיכעלע) ווען, ר' אהרן, הייבט איהר שוין אָן מיט מוזל צו מאַכען די לאַקשען?

קנעכט באַרג. אבי געוונד, אבי געלד, אבי איך האָב שוין לעת עתה צונויפגעמאַכט אַ ביסעל געלד, מיט לאַקשען איז שוין קיין דאַנה ניט. עס וועט נאָך צייט זיין צו מאַכען, מען דאַרף בעקומען נאָך אַ ביסעל געלד.

שינדער (אַלץ מיט אַשמיכעלע, אַזוי ווי אייער מאַכט חוק) איך מײן, ר' אהרן, אז איהר וועט מאַכען נאָר אַ גוט געשעפט, אַ קאַמאָועס, איהר וועט נאָר נישט אַרײנגלעגען אַרדבה, איהר וועט נאָך אַלץ צומאַכען פּריש געלד, די שטאַדט, אָהן עין הרע, איז גרויס! לאַקשען, מײן איך, וועט אײך אַ סך פּערקויפט ווערען, עס וועט דאָך הייסען אַ מצוה געבען צו לײזען דער תּלמוד תּורה, בפרט, ווי זאָגט איהר, זיי וועלען נאָך זיין כּשרע לאַקשען אײך, היינט מען וועט פון זיי געהמען חלה, כּלעבען, איהר וועט האַבען אַ גוט געשעפט.

קנעכט באַרג. מיט גאָטס הילף, הלוואַי דאָס מוזל, דאָס פּיצעלע מוזל, זאָל נאָר גיט געשטערט ווערען. וואָס זאָגט איהר, ר' יוסעל, ווי לאַקשעוויץ האָט אַ ביסעל אַראָבגעלאָזט די נאָז, מײנע לאַקשען שמעקען איהר נאָר ניט, די פּאַפעטשיטעלעס מוז עס שטאַרק הנאה טאָן, וואָס איך לעהרען אָן אזא שייגעץ! הא, וואָס זאָגען זיי? וואָס האַבען זיי געזאָגט?

שינדער. וואָס פּרעגט איהר דאָ, ר' אהרן? זיי קוועלען נאָר אָן פון אײך.

קנעכט באַרג. עס טוט מיר, כּלעבען, הנאה. אַ שאָד, וואָס איך האָב זיי דאָ גיט געטראָפּען. איך האָב זיי מאַקע נאָך אַ פּלאַן אויפצוגעבען. זעהר אַ גוטען פּלאַן, איך מוז מאַקע באַלד געהן (ער געט און באַזונגעט זיך און דער מיר מיט פּיאָוקיגען.)

פּיאָוקין (נאר אין איין אַטעם) אַך, געשווינד, ר' יוסעל, גיט נישט אַהער, וואָס עס איז אײך היינט עפעס אַרײנגעפּאלען. די

פאָפעטשימעלעס האָבען מײַ געשיקט, מען דאַרף גראַד אַיצט
האַבען געלד!

קנעכט פאַר ג (מיט אַ שמחה) נו, עס איז אַ גוטער סימן זעהר
גוט, ר' ראובן, וואָס איהר זייט מיר אַיצט גראַד אַנטקעגען געקומען!
אײַך האָב אײַך בסוד אויפצוגעבען עפּים אַ פּלאַן (ער פּיהרט אוועק
פּיאָוקינען אין אַ ווינקעל און שוּטקעט זיך מיט איהם).

פּיאָוקין (אײַך אַקיל) גאַנץ גוט, ר' אהרן, עס וועט געהן!
וואָס מיינט איהר, עס איז טאַקע אַ גוטער סימן, וואָס אײַך האָב אײַך
גראַד אַיצט דאָ געטראָפּען (ער נט אַ וואונק מיט אַ נכה-שטייכעלע צו שידע-ר'!)
עס וועט, אַם ירצה השם, זיין רעכט, ר' אהרן! נאָר לאָזט מײַך צורוד
מיט אײַער פּלאַן ביז מאָרגען. איהר זעהט דאָך, אַיצט בין אײַך טרוד,
אײַך דאַרף האָבען געלד.

שינדער (אײַך מיט אַ וואונק צו פּיאָוקינען) אַט האָט איהר, ר'
ראובן, אינגאַנצען דאָס געלד, וואָס אײַך האָב, עס וועט אײַך אַוואַר
קאַרן זיין, וועט איהר שוין מווען בעקומען ערגעץ אַ גמילות חסד...

פּיאָוקין (צעהלט כלמרישט איבער דאס געלד) אַך, וועניג, עס
דערנעהט ניט אַ פּופּצעהן הונדערט קערבלעך (ער ווענדעט זיך געשויד
צו קעכטפאַרן) תאמר, ר' אהרן, תאמר זייט איהר ריין אין עטליכע
קערבלעך? איהר זאָלט געבען די פּאָפעטשימעלעס אַ גמילות חסד,
נאָר אויף עטליכע שעה, ביז וואַנען עס וועט דאָ אין דער קאַסע
אַריינפאַלען (מיט אַ נכה-שטייכעלע) זיי וועלען אײַך דערפאַר בעלוינען
און מבח אײַער פּלאַן, מסתמא אועט זיין רעכט, עס איז, כּלעבען,
אַ גוטער סימן, וואָס מיר האָבען זיך גראַד בענגענענט!

קנעכט פאַר ג. אײַך האָב ביי מיר דרייצעהן הונדערט קערבלעך,
מיט אַר' קערבלעך וועניגער, ווי פּיעל איהר דאַרפּט, ווילט איהר,
קען אײַך לייהען בשמחה, אָבער נאָר אויף עטליכע שעה, וואָרום
אײַך דאַרף זיי האָבען צו די לאַקשען (ער בעקומט ארויס פון דעם פּוּטע-
קעשענע, און זיין פּלאַנעלען לייכעל, איערכין-בייטעל, געדוט פון דארטען ארויס
דאס געלד, וואס איז געווען אייגענויקעלט אין צעהן פאפירלעך און נישט עס
פּיאָוקינען) זעהט איהר, אײַך האָב אײַך אַוועקגעגעבען ביז איין גראַשען.

פּיאָוקין. (מיט אַשטייכעלע) שלאַפּט רוהיג ר' אהרן, די

פאָפעטשיטעלעס וועלען ניט פאָרנעמען די טובה (ער געזענעט דך און געהט אוועק).

קנעכטבאָרג. איך זאָג אייך, ר' יוסעל, אז דאָס פיצעלע מול האָט מיר אָנגעהויבען, אָהן עין-הרע, טאָקע צו געהן, איך טראַכט אז דורך דעם גמילות חסד וועט מיר זיין גרינגער אָבצואַרבייטען מיין נייעס פלאַן, זאָרנט ניצ' ר' יוסעל, זאָרנט, כ'לעבען, ניט, עס וועט, אים ירצה השם, זיין רעכט, איך מוז גאָך געהן אַ שמעק סאָן אין מאַרק, וואָס הערט זיך עפּים. (ער געהט ארויס שטארק פרעהליך).

אכטע מצענע *

שינדער (קרימט דך נאָך קנעכטבאָרג'ן און שטעקט איהם ארויס אַ צוג) אַוודאי, ר' אהרן, מענט איהר זיך פרייען, פיאַווקין, ניש'קשה, האָט אייך געשטעלט אַ חופּה, נו, פיאַווקין, דאָס איז אַ חומרע בעסטיע, ער אַרבייט אָב אַנ'עסק קורץ און שאַרף, ווי געשווינד, ווי חומרע האָט ער גענומען ר' אהרן'ען אויף דער העמ'שקעו דער לעקיש האָט איהם געבען דעם לעצטען גראָשען אַוועקגעגעבען און איז פרעהליך. אַוודאי, ר' אהרן, מענט איהר זיך פרעהען, (ער לאַכט) שצן איז נאָר געוועזען, ווי דער זאָנט צו מיר: זאָרנט ניט, ר' יוסעל, עס וועט, אים ירצה השם, זיין רעכט, דער שלי'מול טרייסט מיך! אַ מצוה, כ'לעבען, ער האַלט זיך זעהר פאַר אַ ווילדען חכם און מיינט אלץ יענעם אָנפייפּען, איך האָב ערשט אַרויסגעזעהן פון זיינע רייד, אז פון דעם עסק האָט ער געהאַט בדעה מיר ניט צו געבען אפילו אַ פרוטה, ער האָט מיך געוואַלט פטרין מיט שהי-פהי און געבען מיר איין אָנווייזונג אויף עולם הבא פאַר דער מצוה, אַ קען איך אָט אַ די שענע יודען, בשעת עס געהט זי שלעכט און זי דאַרפען אייער טובה, וועלען זי אייך קושען די פיס און צוואַנגען הרים וגבהות; קיים איז זי גוט געוואָרען, שטעלען זי אייך אַרויס אַ פייג... רעכט אויף אייך, מיין ליבער ר' אהרן, זייט ווייטער ניט קיין וואוילער, (ער גיט אַ קוק אין פענסטער) אוי, אוי, אָן געהט מיין ר' אהרן, ניין, ניין, ער געהט ניט, ער לויפט אָהן אַ נשמה, דאָס פנים האָט זיך איהם פערענדערט (ער לאַכט און פאַרקערט

דין) וואס איז, ר' אהרן, ר' אהרן'צוצנא? איהר האָט שוין אַ פנים
אַנגעשמעקט פון דעם שלום, וואָס עס קלאַפט אײַך אזוי דער פּופיק?
(ער נישט נאָך אמאל אַקוק אין פענסטער) האָ! דאַכט זיך, ספּאַדיק און תּם
געהען דאַרטען! יאָ טאַקע, זיי געהען אויף אַ הער, זיי זענען נאָך
ווייט, ר' אהרן האָט זיי נאָך זיכער נישט דערזעהן, אָף, דאָ וועט זיין
זעהר אַ שענע סצענע, אײַך וועל מיך בעהאַלטען אין מיין חדר'ל און
קוקען דורך אַ שפּאַרינע, ווי ר' אהרן וועט שמועסען מיט די
פּאַפעטשימעלעס (ער לויפט אַריין צו זיך אין חדר).

ניימע סצענע

קנעכטבאַרג. דערנאָך ספּאַדיק און תּם.

קנעכטבאַרג (לויפט אַריין פּערטאָפּעס) אָף, וואו איז ער? וואו
ר' יוסעל? אוי וועך, ווי עס טראַכטעט מיר דאָס האַרץ, אַנגוסטען
האַבען מיך בעשלאָגען! אַ קאַמאָועס עפּים פּרנסה! אײַך האָב מורא,
אַז עס האָט זיך אָפּגעריסען דער אַרטישק און מיין גאַנצער פּלאַן
זאָל חלילה נישט קאַליע ווערען! אָף, אַ מענש אָהן אַ מול זאָל נישט
געבאָרען ווערען! (די מיר עפענט זיך אײַך און די צוויי פּאַפעטשימעלעס געהען
אַריין).

ספּאַדיק און תּם. וואו איז ר' יוסעל?

קנעכטבאַרג (לויפט זיי אַנטקעגען ווי צימערשט) ר' יוסעל? ניטאָ
ר' יוסעל! אײַך דאַרף אויף ר' יוסעל. עס טוט מיר טאַקע הנאה, וואָס
איהר זייט דאָ. אײַך האָב מיך ערשט אין גאָס פאַר אײַך געקריגט,
שוואַים זאָגען, וואָס איז, איהר האָט זיך אײַבערגעבעמען מיט דעם
שיינען, מיט לאַקשעוויצען, זאָגען שוואַים!

תּם (נאָך תּמיעוואַטע) בע...

ספּאַדיק (רוקט אן דאָס היטעל און טאַכט אַזיערע מינע) אוי, לאַ
עליכס, ווייטער מיינע מערירען!

קנעכט בארג (שפרינט פון דער היט פאר צרות) וואָס הייסט איהר
וועט שלום ווערען מיט דעם ענות פנים, וואָס האָט אײַך אויסגעמישט
מיט דער בלאַטע, וואָס האָט אײַך גערופען, אײַך בעט אײַך מחילה,
ננכים, גראַביטעלעס, בלוטוויגער, רוצחים, גולנים, און אויף אײַך
אויסגערעדט אַסור לרבר... וואָס האָט אָנגעשטעלט, מען זאָל פֿי
אײַך פֿאָדערן חשבון און ביכער! מיט דעם שייגען, מיט דעם הולטאָי
וועט איהר, אַזעלכע גרויסע בכבודיע מענשען ווי איהר, וועט מיט
איהם שלום ווערען? עס איז כדאי אָנצולערנען אַזא הולטאָי, אַריינלעגען
איהם אין דער חית, פערשיקען איהם צו אלדי שוואַרץ יאהר, אָבמאָן
איהם אַ שפיצעל, ער זאָל ווייטער וויסען, ווי זיך צו טשעפען מיט
אַ שטאַרט!

תם (אַהן ווערטער) בען; מילאָ וואָס. עט... בע...

ספּאָדיק (דאַפּט זיך פֿאַר די קרויזעס מיט אַקרעכץ) אײַך מוז געהן
אַ היים אָבדאוונען מנחה און זיך אַביסעל צולעגען.

קנעכט בארג (אַלין שטאַרק ציקאַבט) קודם, אין מחשבותיען,
ניט מיר דאָס גמילות חסד, אײַך דאַרף זעהר גענייטיג האָבען דאָס
געלד צו די לאַקשען.

ספּאָדיק (מיט איין אָנגערוקטע היטעל) וואָס לאַקשען?

תם (תמיטוואַטע) האָ, וואָס זאָגט איהר?

קנעכט בארג (מיט אַפּאַרקלעטט דאַרין) סטייטש, ווי הייסט, וואָס
לאַקשען? וואָס זאָג אײַך? ס'טייט, לאַקשען זאָג אײַך. מײַן גמילות
חסד, זאָג אײַך, בעט אײַך! אײַך דאַרף האָבען דאָס געלד צו די תלמוד
תורה-לאַקשען. אײַך בין דאָך דער לאַקש... דער לאַקשענמאכער! —
(שינדער עפענט אַביסעל די טיר פון זיין חדר אין שטעלט אַרויס הינטער קנעכטבאַרגן
די צוג).

ספּאָדיק (מיט אַקאַלטער לעבער) דאָס געלד איז דאָך ניט
אַיערס, וואָס זשע מאַגט איהר דאָ אוי?

קנעכט בארג (פֿאַכט כלומר'שט מיט גרויע ווערים) זאָלט איהר לעבען
און געזונד זיין, וואָס זאָגט איהר? נאָט איז מיט אײַך, אײַך דאַרף
דאָך דאָס געלד צו די לאַקשען!

מענדעלע כוכר ספרים

ספאָדיק (דאָס ארויף דאָס היטעל) וואָס לאַקשענט איהר מיר?
וואָס גמילות חסד איהר מיר? אויס לאַקשען, ר' אהרן! אויס
לאַקשען

תם (בעט זיך מיט אַ רחמנות־פנים) וואָס ווילט איהר פון אונז
האַבען? מיר קענען זיך ניט קריעגען, מיר האַבען ווייבער און קינדער,
מיר ווילען ניט טראָגען קיין לעקעף אויף די פלייצעס, מיר ווילען
ניט מוגלגל ווערען צוליעב אײַך קיין קליין ארץ ישראל. מיר ווילען
זיך ניט קריעגען, וואָס ווילט איהר פון אונז האַבען?

קנעכטבאַרג (ווערט געבעדן שיער נישט צולאפנט) געוואַלד, אײַך
האַב אויך ווייב און קינדער! אײַך בין אויך, כ'לעבען, אַ שענער יוד!
פאַר וואָס קומט אלץ גאַר אײַך, גאַר אײַך?

ספאָדיק (מיט אנערײַ) תרבות! דרף ארץ!

קנעכטבאַרג (געהט ארויס פון די פלייס פאר גרויסע צרות) לאָזט
מײַך אויך בײַ דער שאַף אויסרייסען עטליכע זשמעניעס וואָל! לאָזט
מײַך אויך אַ טשאַקע טאַן, אַבלעקען אַ ביינדעל! געוואַלד, פאַר וואָס
אלץ אײַך? אלץ גאַר אײַך און אײַך!

ספאָדיק. קומט, ר' שמעיה, וואָס וועלען מיר דאָ מיט איהם
מענהין. (זיי געהען ביידע ארויס. קנעכטבאַרג בלייבט שטעהן ווי אַפגעפרידעט און
שטרעקט שטעלט איהם ארויס פון דינטען אַ ציגל.)

פיערטר אקט

דאָ ווערט פאָרגעשטעלט, ווי אזוי מען נעהמט די סאָקס
אויף דער היינטיגער צייט, ביז דעם יאהר 1870.

ערשטע מצענע:

שטאַנד האַפּט ביי זיך אין קאַבינעט, דערגאָך ספּאָדיק.

שטאַנד האַפּט (דעם פּערזאָנל און האַלט אַ בריעף אין דער האַנד)
זעהר אַ שלעכטע ידיעה! ער שרייבט, אז מען וועט באלד אַביאָוען
פּאָרגעס אויף דער הינהער-סאָקסע, איך האָב מורא, אז דאָס קעסטעלע
קען זיך נאָך הלילה אַרויסגלייטשען פון דער האַנד. עס וועלען זיך
נעפינען זעהר פּיעל בעלנים, אַ סך, נאָר אַ סך שאַרפען אויף דער
הינהער-סאָקסע די צייהן. מען דאַרף ביי צייטענס זעהן אַלצדינג
בעוואָהרענען, אָנהויבען זיך צו סטאַרען און צו טאָן אַרום דעם...
(ער פּערטראַכט זיך אין קוקט איז דעם בריעף, די טיר עפענט זיך אין ספּאָדיק
קימט אַריין)

ספּאָדיק, נומּ מאָרגען, ר' יודעל, עס איז מיר גראָד אויסגעקומען
זעהן פון אַ ברייה פאַר ביי אַינער הויז, האָב איך מיך מישב געוועזען

מענדעלע מוכר ספרים

אריינצוגעהן אייך צו פרענגען, אָפּשׂר האָט איהר מקבל געוועזען אַ
בריעף פון פיאָוקינען.

שטאַנדהאַפּט, (מיט אַ ווידער-מינע) יאָ, אָט דאָס איז טאַקע דער
בריעף, וואָס איך האָב היינט פון איהם מקבל געוועזען.

ספּאָדיק. נו, וואָס שרייבט ער? ווי געהען דאָרטען די עסקים?
האָט ער זיך שוין דאָרטען אָפּגעפּאַרטיגט?

שטאַנדהאַפּט. מיט די עסקים, שרייבט ער, איז ער שוין
כמעט פּאַרטיג. די אַלע פּראָשעניעס און דאַנאַסען אויף דער שטאַדט
פון דעם גאַנצען צעף וכדומה נאָך פון אַזעלכענע קבצנים וועלען קיין
שום ממשות ניט האָבען, מען האָט איהם דאָרטען צוגעוואָגט זיי אַלע
צו פּערשטאַפּען ערנעץ אין אַ לאַך, אַז דער אָדון הגדול זאָל זיי
אַפילו נישט אָנקוקען. קורץ און גוט, עס וועט אַלצדינג זיין רעכט, די
דאַנאַסטשיקעס וועלען נאָך האַפּען אַ פּסק, ער שרייבט אז בעט רחמים,
מען זאָל איהם אַריינשיקען נאָך געלד.

ספּאָדיק (מיט אַ קרעכץ) גאָט זאָל רחמנות האָבען אויף דער
שטאַדט, זי דאַרף געבען דאָס געלד. וואוהין מען קעהרט זיך,
אַלץ געלד, געלד און געלד, וואָס שרייבט ער עפּים נאָך

שטאַנדהאַפּט. (מיט אַ פּערהאַרעט פּנימ) ער שרייבט, אַז מען
האָט בדעה צו מאַכען טאַרגעס אויף דער טאַקסע.

ספּאָדיק (לאַזט אראַב די נאָז) טאַרגעס, אַווראי איז דאָס נישט
גוט פאַר דער שטאַדט געבען, השם יתברך זאָל שומר ומציל זיין,
זי זאָל חלילה אַריינפאַלען אין די הענד פון די בעלי-טאַקסעס, זיי
זענען דאָך פשוט רוצחים, נאָר מסתמא וועלען מיר עפּים מאַן מכח
דעם. מהיבא תיתי טאַרגעס, אַלץ בעסער ווי מען שמועסט ביי אונז
אין קלויז.

שטאַנדהאַפּט. וואָס שמועסט מען? וואָס שמועסט דער עולם?

ספּאָדיק. מען שמועסט זעהר געשמאַק פון דער גזרה, אַז
דאָס קעסטעל זאָל חס ושלום בטל ווערען. יודען עפּים זאָלען מעהר
ניט צאָהלען קיין טאַקסע.

די טאקסע

שטאנדהאפט (מטארעט זיך אשמיכעלע צו טאן) וואָס הייסט, ר' איצע וואָלף, דאָס רופט איהר אַ גורה?

ספּאָדיק (נעהט זיך פאר דעם בערדעל) יאָ, יאָ, וואָלט איהר טאקע וויסען, ר' יודעל, דאָס איז אַ גורה. דאָס קעסטעלע, כילעבען, דערהאלט נאָך דאָס ביסעל יודישקייט, פון וואַנען נעהמט מען אויף דאָס, אויף יעניג, אויף דעם, וואָס מען טאָר ניט זאָגען? טאקע פון דעם קעסטעל, מיט וואָס האָט מען די אויבערהאנד איבער די שקצים פון דער היינטיגער וועלט? מיט וואָס היט מען אָב, אז יודען זאָלען בלייבען טאקע דאָס וואָס זיי זענען? מיט וואָס? אלץ טאקע מיט דעם קעסטעל—דורך וואָס האָלט מען אין דער מורא אַ בעל מלאכה, אַ נחות דרגא, אַ פאַרף אַ קבצן, זיי זאָלען האָבען דרך ארץ, אָבשי פאַר דער שטאָדט, פאַר אונזער איינעם? דורך וואָס? טאקע אלץ ווייטער דאָס קעסטעל! הכלל, דאָס קעסטעלע האָט נאָך דער-האלטען דאָס ביסעל יודישקייט, דאָס ביסעל יודיש יחוס... חלילה אָהן אַ קעסטעל שווימען דאָך אַרויף פון אויבען אַפיקורסים, בעל מלאכות, שניידער, שוסטער, און אלע עמי הארצים, וואָס קענען אפילו ניט קיין פרק משניות, און דענכטמאָל אָך און וועה איז אונז... יאָ, יאָ, ר' יודעל, דאָס איז ביי מיר אַ גורה!

שטאנדהאפט, וואָס האָבען יודען געטאן אַ טאָל, אז זיי האָבען ניט געהאט קיין קעסטעל

ספּאָדיק, וואָס גלייכט איהר אַמאָל צו היינט? אַמאָל זענען יודען געוועזען גוט און פרום, ווער האָט אויף זיי געקוקט, ווי זיי געהען, ווי זיי שטעהען? די קליינע מענשעלעך, די עמי-הארצים האָבען ניט געטאָרט קיין קאָפּ אויפהויבען. וואָס די מנהיגי העיר האָבען געטאָן, דאָס איז געוועזען געטאָן. יודען האָבען אַמאָל נאָר איין אַנדער פנים געהאַט... היינט אָבער זענען דאָ ביי יודען זעהר פיעל ענות-פנים/ער, זעהר פיעל הול'טיאיעס, וואָס זאָגען דעות און פאָדערען ביי דיר גרויסע חשבונות, וחוצ לזה, וואָס אַ מאָג קומען אָן אויף יודען נייע גורות, אזוי געה ניט, אזוי שטעה ניט, אזוי לערען ניט, אַ מערכה, כילעבען, וואָס עס איז נאָך דאָ די קעסטעלע, דורך דעם קען מען זיך נאָך אויסדרעהען און דערהאלטען (ער ווייט אויף דעם ספאדיק) דאָס ביסעל יודישקייט, איהר פיינט, ווען ניט דאָס, וואָלט איה, אזא צובראכענער יוד, ווי איה, זיך

אָבגעגעבען אויף דער עלטער מיט דער מאַקסע? עס איז פֿאַר מיר
 אַ מירחה, טאַקע אַ מירחה גדולה, נאָר וואָס זאָל מען טאָן, וואָס זאָל
 מען מאַכען? איך זאָג איך נאָך אַמאָל בפירוש, נעהמט מיין הלילה
 ביי אונז צו דאָס קעסטעלע, נעהמט מען ביי אונז צו דעם כּח...
 (ער גיט אַ טרייסעל דאס בעדעל) אָבער ניין! מיט השם יהבראָם הילף,
 מיר וועלען עס גיט דערלאָזען יודען בלייבען יודען! מען וועט
 פֿאַהרען, מען וועט זיך סטאַרען, גאָט וועט העלפֿען, היָס קעסטעלע
 וועט בלייבען (מיט אַטטיטעטע) נישטקען עס וועט בלייבען, ווי אַזוי בין
 אַ יוד, בלייבען...

צווייטע באַמערקונגען

(שטאַנדענדיג אַליין, פֿאַרטרעטנדיג)

אז ספֿאַדיק מיט זיין גלייכען זאָגען, אז היָס קעסטעלע וועט
 בלייבען, וואָס איך זוכער, אז עס וועט בלייבען, איך קען זיין... נו זאָל ער
 האַטשען ביי מיר בלייבען (נאָך דעם אז ער טראַכט אַזייעל) יאָ, ביי מיר,
 אָבער ווי ביי מיר? אויף וועלכער אַרט ביי מיר, מען דאַרף געפינען
 עפּים אזא תּחבולה אז הייסען זאָל עס גיט ביי מיר, און זיין זאָל עס
 פֿאַרט טאַקע ביי מיר, אזוי וועט עס אין כמה אופנים בעכער זיין
 איינמאָל, וואָס טויג מיר דער טיטעל בעל-טאַקסע? איך בין טוהל
 דעם כבוד. צווייטענס וואָס טויג מיר, מען זאָל פֿאַר מיר וויינען עס
 קומט פֿאַרט אַמאָל אויס עפּים גיט לאָזקע, יענער וויינט, מוז מען
 דאַך אַמאָל, האַטשען פֿאַר לייט, רחמנות האַבען, רחמנות אָבער קאָסט
 געלד? יאָ רחמנות, אָבער ווען זשע? ווען דאָס רחמנות טראַגט נאָך
 עפּים אַיין, דאָס הייבט פֿשוט, ווען דורך דעם פֿערלאַנגט מען עפּים
 אַ געוויסע זאַץ... דריטענס, געה האָב שטענדיג צו טאָן מיט ליאָדע
 בעלי-מלאכות, מיט גאַלדשמידלעך, מיט מולערעס און מיט נאָך
 קבוצנים, פֿערטענס... די הצטרכות זענען זעהר גרויס, מען איז שוין
 געוועהנט געוואָרען צו שפּיעלען די ראָלע, געבען כלומר-שט אויף
 דאָס, אויף יענע און די געשעפטען געהען היינט עפּים גיט אזוי
 שטאַרק גוט... (ער קראַכט אַביסעל די פּאָטיליצע) יאָ, איך האָב שוין

א פלאג, איך וועל אָנפֿייען איטליכען, אַפילו דעם גרויסען פֿייער־
 ספּאָדיקן, מכות איהם! אַביסעל וועט פֿאַר איהם אויף גענוג זיין.
 ביינער איז ער קראַנק צו גרויען? נישקשה, דער צערפֿראַכענער יוד
 האָט זעהר שאַרפע צייהן... יסורים איהם! ער האָט, ברוך השם, אָהן
 דעם גוטע געשעפטען, ער איז אַ נבאי פון אַ סך חברות, ביי איהם
 געפינט זיך שלישית=געלד, עולמות=געלד, ארץ ישראל=געלד, נאָך און
 נאָך געלד. ער איז אַ גאַנצער כלי קודש... איך וועל מיין שינדערין
 אָבלאָזען פון דער קייט, ער קען שטילערהייד גוט פֿיסען; אָנקוקענדיג
 איהם, איז ער געדאַכט אַנאָבגעבאַרעט יודעל, בלייב, גרוי ווי אַ טויב,
 פרום און שמיל, נאָט די נשמה שולדיג. נאָך אָבער דרף ארץ! טרעט
 אָב פֿאַר שינדערין דעם וועג, היט אייך די ביינער, ער איז אַ משחיתו
 אָט דער שינדער וועט עס לפנים זיין גלופסקער בעל=טאקסע... הייסען
 מוז עס לכתחלה, מען פֿאַהרט נעהמען דאָס קעסטעלע פֿאַר דער
 שמאָרט, נאָך בשעת טאָרג וועט עס שינדער אויסדינגען פֿאַר זיך.
 דאָס הייסט פֿאַר מיר. ספּאָדיק מיט אַ טייל פון דער כנופּיא וועלען
 נאָך נעהמען געוויסע שכירות, אָדער אַ קליין פֿראַצענט. הויך זיי אָבער
 וועט נייטיג זיין צו צולאַנטשען נאָך עטליכע פּייגעל, סאַמע די רעכטע
 עזות־ניקעס. אַיבריגענס זענען זיי ניט קיין סך. (ער צעהלט אייך די פינגער)
 איינס, צוויי, דריי, האַז נאָך אַמאָל; ניט איינס, ניט צוויי, ניט דריי.
 דאַכט זיך, טאַקע מעהר ניטאָ. און אפשר, האַז נאָך איינער. נו איז
 ניט פּיער... אַ שען פּעקעל, כּילעבען! דער גלאַזונער פון זיי איז
 נתן שיפּרה'ס; ווער קען נאָך אזוי לערנען בלך מיט איינעם, ווי ער?
 ער איז אַנאויסגערויכערט ליולקעלע, מען מוז זיך נאָך טאַקע היינט
 מיט איהם זעהן; (ער גיט אַקוק אין פענסטער) אָך, דער רוח האָט איהם
 אַיצט אָנגעטראָגען! וואָס טויג מיר דער וועקער? וואָס דולט ער מיר
 תמיד אַ קאַפּ מיט זיין בילדונג, מיט זיינע פּלענער? ער איז אַנעהרליכער
 נאַר, אַ כּשריע בהמה. ער זוכט אַלץ דעם אמת, סטאַרעט זיך, מײַך
 צו צוציהען צו זיך, איך זאָל אַנטײל נעהמען אין זיינע פּלענער. דער
 נאַר מיינט, אז מײַך אינטערעסירעו זיינע פּוסטע זאַכען. אָך, ווי
 שטעפעט מען זיך אָב פון איהם?

דריטע כצענז

(שטאנדהאפט, וועקער דערנאך שידער אין נתן שיפרה'ס).

וועקער. איהר זינט עפנים ווי גרוהיג, הערר שטאנדהאפט
אפשר שטער איך אייך?

שטאנדהאפט (אומער דער נאך) בע... איך האב נאך צייט,
עמליכע מינוט.

וועקער. קיין סך וועל איך אייך ניט שטרען, איך וויל אייך
נאך בעטען, מיר צו בעשטימען א צייט, ווען איהר וועט זיין רוהיג.
איך וויל מיט אייך איבערשמועסען מכח דער חברה און מכח נאך
זאכען, וואָס איהר האָט בדעה צו טאָן.

שטאנדהאפט. למאי הערר וועקער, שרייבט איהר מיר צו
איער מיד, אייערע גוטע איינריכטינגען? איך פערדיען אסור ניט
איער לויב, וואָס איהר לויבט מיר אומערום און אין די צייטונגען.

וועקער. די ווערטער זענען פון אייער זינט זעהר שטען. נאך
וואָס מאכט עס אויס, איך אָדער איהר? דער עיקר איז, מען זאל
מיר, מען זאל העלפען, ווי ווייט מען קען. לידער שטעהט איצט
איבער חברה שלעכט. און אין דער שטאָרט הערשט היינט אַ ביטערע
קליינד.

שטאנדהאפט (לעט די פאָטירייע) וואָס קען מען טאָן? קענען
מיר פֿאַרזאָרגען אַ וועלט?

וועקער. פון דעסמוועגען טאָר מען עס ניט לאָזען אזוי. בי
מיר אין קאָפּ דרעהט זיך שוין עפנים אַ שטיקעל פלאַן. איך וועל עס
אויפֿשרייבען און אייך ווייזען. אפשר וועט עס אייך געפֿעלען.

שטאנדהאפט, גלויבט מיר, מיין ליבער פריינד. די היגע
וידען זענען ניט ווערט, מען זאל זיך מוזט זי אָבגעבען. איך קען זי.
בעסער פון אייך. גלויבט מיר, עס איז פיעל גלייכער נאך נישט צו
טאָן אז זיך ניט מישען.

די טאקסע

וועקער. עס איז אייך גרינג צו זאָגען, די אַרעמע אָבער ליידען.
זיי הונגערען און דארען, זיי ווייסען ניט דעם טעם פון פלייש.

שטאַנדהאַפּט. אָט וועט פאַלד זיין טאַרגעס אויף דער
הינגער טאקסע, נו וועלען מיר זעהן, אויב די נייע בעלי-טאקסעס
וועלען בעסער זיין. איך זאָג אייך אויסדריקליך, עס וועט נאָך צעהן
מאָל ערגער זיין, געדענקט מייע ווערטער, הלואי זאָל איך ליגען זאָגען.

וועקער. אייך פערשטעה אסור ניט, פאַר וואָס יודען מוזען
האַבען אַ טאקסע אויף פלייש, אַז דורך דעם זאָלען זיי אַזוי פיעל
ליידען און ליגען אין דער ערד? די טאקסע זויגט אויס ווי אַפּיאָוקע
יודיש בלוט, זי מאכט זיי קראַנק, זי לאָזט זיי ניט זיין שטאַרק און
צעזונד, די רעגירונג פערלירט דורך דעם אויף זעהר פיעל, עפּים
אַ קלייניגקייט צוויי מיליאָן מענשען אין לאַנד זענען אומזיסט-אומנישט
פערקויפט צו די בעלי-טאקסעס, עסען ניט דאָס נייטיגסטע שפּייג,
זענען שלאָף און האַבען אַ פנים ווי די מתים!... ווי קענען אַזעלכע
דערשלאָגענע, אַזעלכע שלאָפע מענשען האַבען אין זינען די וועלט?
ווי קען מען פון זיי פערלאַנגען, זיי זאָלען האַבען אַ געפיהל פאַר
ערנסטע זאכען? אייך רייד שוין ניט, אַז די רעגירונג זאָל מיט
אַ מאָל געבען יודען גלייכע רעכטען, אַלע פרייהייטען, נאָר וועניגסטענס
זאָל זי אונז אויסלייזען פון דעם יודישען גלות, וואָס ער איז זעהר
אַשווערער. די האַפּער האַבען אַ מאָל בעוויזען, ווי שווער דער
יודישער גלות איז. ווי פאַלד אַז יודען מוזען געבען, הויך דעם צינז
וואָס זיי צאָהלען דער קאַזנאַ, נאָך אַמאָל צינז טאקע זייערע יודען
אַליין, און נאָך שרעקליך אַ גרויסען צינז, היינט פאַר וואָס זידעלמ
מען זיי אין אַלע צייטונגען, אַז יודען טיילען זיך אָב ווי אַ בעזונדערע
מדינה אין דער מדינה?

שטאַנדהאַפּט. פּוסטע רעד, מיין ליבער פריינד! איהר
רעדט ווי אַ מענש, וואָס איז ניט קיין געניטער און האָט ניט קיין
ידיעה אין שטאַדט-זאכען. די טאקסע מוזען יודען האַבען, אָהן איהר,
זאָג אייך אייך, וועט נאָך ערגער זיין. אין פיעל גראַדען ערגער זיין,
אויסוויזען עס אייך, איז ניט אַיצט די צייט.

וועקער. אַיך וויל מיר אויך ניט אַריינלאָזען אין ווייטע

אכוחים, ווייל איך ווייס, אז עס איז דברים בטלים, די טאקסע וועט בלייבען, וועניגסטענס וואָלט דעכט געוועזען, אז אויף ווייטער זאָל מען זי אָפּיסעל עהרליכער פיהרען, אז דער עולם זאָל קענען עסען פלייש פאר אַ וועלוועלערען מקח. בפרט ווי עס הערט זיך, וועט מען שוין מעהר קיין ציגונען ניט דארפען צאָהלען פון דער קעסטעל. (ער גיט אַבליק אויף שטאַנדהסטען פון דער זייט מיט שפּאַט) כילעבען, אז איהר, הערר שטאַנדהאָפּט, אזא רייכער, אזא געבילדעטער און א דורש טוב ווי איהר, זאָלט געהמען די טאקסע, איהר וואָלט טאקע אי כשר פּערדינט, אי אַ גרויסע טובה געטאָן דער שטאַדט. איהר זייסט דאָך, וואָס פאר אַראָלע פלייש שפיעלט אין דער געזונדהייט. אלע קרענק, אלע מכות און פורעניות געהמט זיך דאָס רוב ביי די היגע יודען פון דעם, וואָס זיי עסען ניט קיין פלייש; געהט הערט, זייט מוחל, וואָס דאָקטוירים זאָגען. ערשט געכמען האָט מיה אַיין דאָקטאָר געפיהרט צו אַ קראַנקען, וואָס די ביינער פון די הענד און די פיס פוילען ביי איהם, מחמת ער האָט אין זיין לעבען געגעסען זעהר וועניג פלייש. ער זאָגט, אז אזעלכע קראַנקע מאַכען זיך ביי איהם זעהר אָפּט און ער איז אפילו בערייט צו שרייבען און צו זאָגען עס בקול רם פאר דער גאַנצער וועלט, כילעבען, עס וואָלט דעכט געוועזען, איהר זאָלט געהמען די טאקסע.

שטאַנדהאָפּט (ווי איינער וואָס איז שטאַרק אויפגעבראַכט) איך די טאקסע! איך די היגע טאקסע! מען זאָל זי מיר אפילו שענקען. איך וועל פּערזאָגען דעם צעהנטען ניט צו האַנדלען מיט די היגע יודען, גענוג טאקסע, גענוג, איך וויל זי שוין מעהר ניט קענען! (די מיר עפענט זיך אויף און שטיער מיט גון שיפּרהים קומען אַרײַן).

שינדער און נתן, מיר שטערען אַיך אפשר, ר' יודעל, זעלען מיר אזעקגעהן.

שטאַנדהאָפּט (לויפט זיי אַנטקענען) תלילה! פאַרקעהרט, ווי געוואונשען, איך דאַרף אַיך טאקע האָבען

וועקער (טוט אַקוק אויף שטאַנדהאָפּטין מיט זיינע געסט). נו, אַיצט האָב איך ביי אַיך ניט מעהר, וואָס צו טאָן. מיר וועלען זיך נאָך זעהן אַיין אַנדערס מאָל. עס וועט נאָך צייט זיין.... לעת עתה בעט אַיך אַיך, אז איהר זאָלט מוחל זיין איבערצוקוקען די רעכענונג.

די טאקסע

וואָס איך האָב אייך געכטען פאַרנאָכט געשיקט, דאָרטען שטעהט
דין אַרויסגעשריבען, וויפּיעל עס קומט אייך פון מיר און וויפּיעל
מיר קומט פון אייך, איך האָב ליב צו לעבען מיט חשבון. איך האָף,
אַז איהר וועט מיר אָבשיקען דעם נשאָר, וואָס מיר קומט אַרויס פון
אייך על פי חשבון. אַדיע! (ער געהט אַרויס).

שטאַנד האַפּט. געלויבט איז נאָט. פטור געוואָרען די זלודניעו
(צו נח שפּרהים) ער קומט און דולט מיר תמיד און אַ קאָפּ מיט פּוסטע
זאכען, מיט לויטער נאַרישקייטען, ביי זיין אַוועקגעהן פיהל איך מיר
תמיד פריי, ווי מען טוהט אויס איין ענגען שמוועל, איך ווייס ניט,
וואָס האָט זיך דער נאַר אַזוי פּערליבט אין מיר און האָרעוועט מיר מיט
עפּטערע ווייטען?

נתן. איהר וואָגט, וועקער איז אַ נאַר, חע, חע חעו האָט אויף
מיר ניט קיין פאַראַיבעל, מיר דאַכט זיך, אַז איהר האָט אַ גרויסען טעות.
וועקער איז, נאָך מיינ מינונג, אַ קלוגע בעסטיע. איהר בעמערקט נאָר
ניט, ווי ער געהטט אייך דורך און דורך מיט אַ פאַר פּרענענדיגע אויגען,
בשעת ער רעדט מיט אייך, איך בין אויף איהם אַ מבין. איך קען
מיינע לייט. חע, חע חעו

שטאַנד האַפּט. און מיר דאַכט זיך, ער איז אַ גרויסער נאַר,
ער דולט מיר תמיד מיט לויטער נאַרישקייטען, ער איז ניט קיין געניי-
טער און דערצו איז ער נאָך היציג, צינדט זיך גיך אָן ווי אַ שוועבעלע,
איברייגענס וואָס געהט עס מיר אָן? קומט, זייט מוחל, אין צווייטען
הדר אַריין. איך האָב מיט אייך צו רעדען פון אַ סך נייטיגערע זאַכען.
(די מיר עפּענט זיך וויעדער אויף, און אין שטיב געהט אַריין פּריהער אַ יוד מיט
אַ בלייך פנים, באלד נאָך איהם רי אַהרן קנעכטבאַרן.)

פיערמע סצענע

(די פּרוהערדיגע, איין אַרעמער יוד און קנעכטבאַרן)

שטאַנד האַפּט (ווערעט חך מיט אַ פּערהערעט פנים צו דעם יודען)
וואָס ווילט איהר, מיינ ליעבער יוד?

ר. ער יוד (שטארק מיט הכנעה, מיט אייטערדי קיל) איך האָב אײך געוואָלט בעמען אַ מוכה... האָב איך אײך געוואָלט בעמען... עם איז מיר איצט שלעכט די צייט...

שטאַנדהאַפּט (לאזט דעם יודען ווייטער ניט רעדען) א! איך מיט מײַך ניט היינט, איך מיט מײַך ניט!

ר. ער יוד. איך בין געוועזען אַ היגער בעל הבית; פון אַ קורצער צייט בין איך אַראָב פון מיין מעמד און לייך שטילערהייך רחמון מיט מיין ווייב און קינדער...

שטאַנדהאַפּט. נו וואָס זשע ווילט איהר פון מיר האָבען? בין איך דען איינער אין דער שטאָדט?

קנעכט באַרג (מיטט ויך אריין פון דער זייט, און וויל זיך צושטייכלען צו שטאַנדהאַפּטן) טאַקע באמת, ר' יוד, וואָס ווילט איהר האָבען? וואָס קען אײך ר' יודעל טאָן? פאַר וואָס באמת אַלץ צו ר' יודלען, אַלץ געבען צו זײ?

דער יוד. איך וואָלט בעסער געוואונשען דעם טויט איידער צו געהן בעמען. איך שעם מײַך, איך בין דאָס נאָך ניט געוועהנט געוואָרען, איך קען שוין אָבער מעהר ניט צו-זעהען דעם רחמנות פון מיינע קינדער, ווי זיי ליידען הונגער און טויט, די כחות געהען זיי געבען אויס, זיי זענען דאָר ווי שפענדלעך און האָבען שוין אויף זיך ניט קיין לויט פלייש, אָך מען זאָל מיר העלפען מיט עטליכע קערבלעך. וואָלט איך געטאָן כל אַמיטעל מפרנס צו זיין מיין ווייב מיט די קינדער. קיין שום שטראָף איז ניט אזוי גרויס, קיין שום זעהטאָג איז ניט אזוי שרעקליך, ווי צוזעהען מיט אייגענע אויגען די יסורים פון קינדער, וואָס געהען אויס פאַר הונגער. איטליכער קוק זייערער ניט אַ ברויה דאָס האַרץ ווי פייער, איטליכער זיפּן, איטליכער קרעכץ רייסט אויס די נשמה! געוואלד האט רחמנות איך צעט אײך, האָט רחמנות!

שטאַנדהאַפּט. איך האָב ניט קיין צייט. געהט צו וועקערן. ער וועט אײך שוין דאָרטען עקספּעדירען

די טאקסע

דער יוד. איך בין דאָך געקומען צו אייך, אזוי ווי איהר
זייט ארייבער, דער ראש אין דער שטאָדט און...

שטאַנדהאַפּט (מיט כעס) איך מיש מיך שוין מעהר ניט ו
וואָס ווילט איהר פון מיר האָבען? איך האָב שוין דאָך אייך געוואָגט,
וואוהין צו געהן, מעהר האָב איך קיין צייט ניט מיט אייך צו מענה'ען.

קנעכטבאַרג (פון דער זייט) וואָס אַ יוד איז? ר' יודעל האָט
דאָך אייך שוין מאָל געוואָגט. וואָס זשע דורעט איהר זיי געבעך
דעם קאַפּ? זיי טראָגען געבעך אויף דעם קאַפּ אַ סך אנדערע זאַכען.
נאָט וואָל זיי נאָר געבען כוח....

נתן, אַ יוד העלפט ניט איין מאָל וואָגען. דעריבער האָב איך
מיר געמאַכט, אַז אַ יוד מעג רעדען פאַר מיר אפילו אַ טאָג מיט אַנאַכט.
וואָל איך מיר זיצען און שווייגען. ער רעדט זיך אָן ביז וואָגען עס
ווערט איהם טרוקען אין האַלז און געהט דערנאָך אליין אוועק. חע,
חע, חע! איך קען מיינע לייט.

שינדער, דעריבער, ר' נתן, זייט איהר דאָך אין דער שטאָדט
אַ בורר. אַבורר דאַרף קענען אַ סך הערען און שווייגען (צו דעם יודען)
נאָ געהט, זייט מוחל, ר' יודעל האָט איצט ניט קיין צייט.

דער יוד. אַך רבונז של עולם! (ער קרעכצעט פון דעם גאַצען
הארצען און געהט ארויס).

שטאַנדהאַפּט (ווענדעט זיך צו קנעכטבאַרג) נו, וואָס וועט
איהר עפּים וואָגען, מיין ליעבער ר' אַהרן?

קנעכטבאַרג. איך האָב מיט אייך צו שמועסען מכת
איין ענין

שטאַנדהאַפּט. איהר זעהט דאָך, מיין ליבער ר' אַהרן, איך
בין איצט טרוד, איך בין איצט בעשעפּטיגט מיט מענשען.

קנעכטבאַרג. איך קען בעשטעהן אויסוואַרטען. ניש'קשה
כ'לעבען! געהט רעדט אייך מיט זיי, איך וועל מיר דאָ אויסוואַרטען
לעבט הונדערט מיט צוואַנציג יאָהר!

(שטאַנדהאַפּט, שטערט און נתן שיפּרהים געהט אריז אין צווייטען חדר.)

פינפטע סצענע

(קענטבארט זיצט אויף א שפיץ פון א ביינקעל און רעדט צו זיך אליין).

אָה, השם יתברך זאל וועלען האַטשע היינטיגעס מאָל אויף מיר רחמנות האָבען אין דאָס פינצעלע מול זאל מיר געהן! מײן פלאַן איז זעהר אַ גוטער, עס איז אין איהם דאָ זעהר אַ טיעף קנייטשעל, זעהר אַ שטען שפיצעל, ער זאל נאָר אויסגעפיהרט ווערען, וואָלט איה מיט אַ מאָל אויפגעריכט געוואָרען, איה וואָלט מײַך אַרומגעצאהלט מײנע חובות און חתונה געמאַכט מײן עלטערע בתולה, זי איז שוין אַ בוגרות, אין די יאָהרען, זי ווערט וואָס אַ טאָג בײַזער, טרויעריגער, זי הוסט, זי גענעצט און שטערט מײַך בײַ דער נאַכט פון דעם שלאָף. -- אוי, קײן תחית המתים זאל ספּאַדיק ניט אויפשטעהן! ער האָט מײַך דענסטמאָל פשוט דער'הרג'עט, אויס לאַקשען! האָט ער געוואָנט (ער קריסט זיך נאָך ספּאַדיק) אויס לאַקשען! אַוודאי איז איהם גרינג צו זאָגען, אז ער האָט זיך שוין אָנגעוואַפּט מיט יודיש געלט ווי אַ פּיאַוקע! אוי, ער זאל זײן אין מײן שטאַנד, נישקשה, וואָלט ער נישט געוואָנט מיט אזאָ קאַלטער לעבער: אויס לאַקשען! (ער טוישט אַ קרעכץ פון דעם נאַצען האַרצען) גוט אויף דער וועלט איז טאַקע נאָר די פּאַפּעטיטעליעס, זיי זענען, כּלעבען, ניט קײן גרויסע חכמים, ניט קײן שטאַרק געלערנטע, ניט צו פיעל אַיבערגעשפיצט און דאָס מול שפיעלט זײן זיי טוען אָן צרות אין דער שטאַנד, טרעטען אַיטליכען מיט די פּיס, און אַיטליכער פון דעסמוועגען טראָגט זיי אויף דעם קאַפּ, מען ציטערט פאַר זייער דוף, מען לעקט זיי, מען גיט זיי אָפּ כבוד אין פּאָד און להבדיל אין שוהל. זיי פאַרען זיך אויף דער אויבערשטער באַנק, זיי זענען מיט ששי און מיט סנדקאות. קורץ זיי זענען דאָס אויבערשטע פון שטויסעל. עס געהט זיי פון אלע זייטען, און מיר געהט עס שלים-שלימ'מול. השם יתברך זאל היינט וועלען אויף מיר רחמנות האָבען, האַטשע בזכות מײן אַלטער בתולה, ער זאל אָנגעהמען איהר הוסטען, איהר גענעצען און זאל געבען שטאַנדהאַפטען אין האַרצען אַ גוטע לוינע, אז ער זאל זיך לאַזען רעדען און ניט זײן משוגע. (ער קרעכצעט) איה האָב מורא, אז היינט אַזי איהם אָנגעקומען דער שנען, עפּיס קוקט ער מיט אַפּאַר אוינען.

צ'לעט אלץ די פאטיליצע און רופט אימליכען מ'ן ליבער, דאָס איז
 ביי איהם אַ שלעכטער סימן. לעת עתה האָב איך גוט געטאָן, וואָס
 איך האָב איהם געלאָזט שמועסען מיט אנדערע און בין מיר דאָ
 געבליבען זיצען, אפשר וועט ביי איהם אין דער זייט דער שונען
 איבערגעהן. (ער שטעלט זיך אויף אין ציהעט אויס די גלידער) אָך לאַנג וויליג
 כ'לעבען, צו זיצען דאָ אליין, וואָס קען דאָס זיין, וואָס האָבען
 זיך דאָרטען פערשפּאַרט? וואָס מען סוד'עט זיך דאָרטען אזוי לאַנג?
 עס איז עפּים ניט גלאַט. אין דער שטוב, וואָס מען סוד'עט זיך מיט
 די נתן שיפרה'ס, מוז שוין דאָרטען עפּים זיין, אז ר' נתן איז פרעהליך,
 איז אַסימן, אז מענשען וועלען, היינט אָדער מאָרגען וויינען. ר' נתן
 איז ווי אַ וואָריס, וואָס האָט אַ שליטה איבער נבילות און פּנרים,
 קוים איז איינער געפאלען און געבליבען טויט אָהן אַ גראַשען, דענס-
 מאַל דרעהט זיך אַרום איהם מ'ן ר' נתן, ער שינדט איהם אָב
 דאָס פעל און לעבט מיט כל אַתענוגים, ער עסט גוט, און טרינקט
 גוט, ער שלאָפט גוט, און מאַכט זיך פון יענעמס פעל אַ גוטע
 קאָלדורע... ר' נתן איז מיר היינט עפּים פרעהליך, עס וועט שוין
 מסתמא זיך טרעפען עפּים איין אומגליק אין דער שטאָרט. ווי אזוי
 ווערט מען געוואָהר, וואָס זיי שמועסען דאָרטען? איך בין זעהר
 ציקאָווע צו וויסען. (ער שטרעקט זיך אויס און פּרוּבט צו-געהן נאָך שטיל אויף
 די שפּין פינגער געהענטער צו דער טיר, שטעלט זיך דערנאָך אַינדער און שטרעקט
 אים דעם קאָפּ. האַלט אײן דעם אָטעם, הערט זיך צו אַביסעל און שפּרינגט
 באַלד צוריק אויף די שפּין פינגער) איך האָב מורא, כ'לעבען! איך האָב
 מורא, מען זאָל הלילה נישט דערהערען, אָדער מען זאָל נישט
 פּלוצים עפענען די טיר.—וואָס טהוט מען אָבער, איך וויל דאָך פּאַרט
 הערען, האַפען עפּים אַ וואָרט? איך קען מ'ך ניט אַינהאַלטען, עס
 געלויבט זיך מיר זעהר צו וויסען, (ער ביינט זיך און הייקערט זיך אײן
 אין צעהנען, שאַרט זיך צו, ווי אַקעצעלע אויף די נעגעל, צו דער טיר, לענט-
 איין אײער און הערט זיך צו עטליכע מינוט, דערנאָך רוקט ער זיך צוריק און
 ציהט זיך ביים ציריקנען אלץ וואָס ווייטער מעהר אויס, ביז ער קומט צו אײסגעוואַקסען
 צו זיין ביינעל) אָבער איצט האָב איך שוין געהערט, איך האָב געחאַפט
 עטליכע ווערטער. גענוג פאַר מיר, דאָס איבריגע קען איך מ'ך שוין
 אליין אַנשטויסען. די עטליכע ווערטער קומען מיר שטאַרק צו נײן.
 ביי מיר אין קאָפּ מאַכט זיך שוין גאָר אַ נײער פּלאַן, מען דאַרף
 איהם נאָך היינט אָבאַרבייטען (נאָך דעם אז ער טראַכט אַביסעל). נו, איך

וועל זאָגען דעם אַרענדאַר, הער אויס! וועל איך איהם זאָגען, היינט מעג מען דאָך אַרײַנפֿיהרען בראַנפֿען, ווי באלד מען האָט דערפֿאַר אָבגעצאָהלט אַקציו. אויך וויל מען ביי דיר אויסדינגען די אַרענדע. ווייסט דו וואָס, סערדצע? צוואַנציג פראַצענט פֿון דער אַרענדע, זאָל הייסען, געהט אויך דער שטאָדט; עס איז, דאָכט זיך, אַ גרויסע טובה פֿאַר דער שטאָדט. דערפֿאַר, בחור, וועל איך זעהן מאַכען אַ חרם, מען זאָל קיין בראַנפֿען ניט אַרײַנפֿיהרען. האַפּסט דו אײַנעם מיט אַ ביסעל, טוה איהם אָן צרות, געבראַמענע לײד, ניס די וואַסער אין די בראַנפֿען און שמעל גרויסע מקחים! אַ יאָ, גוט? ניב זשע מיר די מעשה, דאָס הייסט, צוואַנציג פראַצענט אויך דער שטאָדט. שאַ, שאַ, גאָך אַ פֿלאַן! טאַקע דו, בחור, דיך אַרענדאַר פֿון די ליכט מיין איה, גיב אויך די קאַץ!... (ער פערטראַכט זיך אַביסעל) האַ? דאָכט זיך, ווי געהען, איה וועל מיר מאַכען גאר תּם. (ער זעצט זיך אַנדער אויף דעם ביינקעל און דרעמלט בלוט-ישט)

וועקומע טצענע

(קנעכטבאָרג, שטאַנדאָפּט, שינדער און נתן שײַנרױם)

שׂט אַנד האַפּט (אַרײַנגעהענדיג אין חדר אַ ביסעל לוסטיג) נו, ר' וואָס וועט איהר זאָגען, האַ, וואָס שווייגט איהר? (ער געהט צו אַ ביסעל גע- הענטער) ע, ער שלאַפּט! ר' אהרן, שמעהט אויף צו הציות(ער שטערנט אַידיס מיט אַ פינגער).

קנעכטבאָרג (שמעהט גיך אויף דעם ביינקעל, ניט מיינט, ניט לעבעדיג, אין רייכט די אויגען) האַ, וואָס איז? (ער רעדט בלוט-ישט ווי פערטלאַפען אינטער דער טאָ) וואָס ווילט האַבען פֿון פּאַפּעטשיטעלעס?... עהרליכע לייט פּאַפּשיטעל... וואָס ווילט האַבען פֿון שטאַנדאָפּט?... אַנדאָפּט עהרליך, וויל זיך ניט מישען שטאַנדאָפּט!... (ער טשאַכעט זיך באלד אויס) אַך, זייט מיר מוחל, ר' שטאַנדאָפּט. איה בײַן אַלץ געזעסען, געזעסען דאָ אויף דעם אָרט און פֿאַר גרויס מירונקייט האַב איה געהאַפּט אַ דרעמעל, אַך, זייט מיר מוחל, איה האַב אַ פֿנים געשמאַק געשלאַפּען?

די טאקסע

נתן (מיט אשמיכעלע) עם מוז אייך אפנים, אָהן עין-הרע. נאנץ
גוט זיין, ר' אהרן, אז איהר שלאָפּט ביי מאָג? הע, הע, הע! (צו
שינדערין) עסען זאָל ער אזוי, ווי ער האָט געשלאָפּען; ר' אהרן איז
א ממזר. הע, הע, הע! איך קאָן מיינע ליי

שטאַנדהאַפּט (צו נתן שיפרה'ס און צו שינדערין) זיצט, זייט מוחל,
מיר וועלען פאַלד וויעדער איבערשמועסען מכה דעם עסק.

קנעכטבאַרג (דערוויל צו זיך אליין) ער איז איצט, געלויבט
השם יתברך, אויפגעלעגט, און אז עם איז יאָ איין עת רצון,
וועל איך איהם שוין דאָ אויפגעבען טאַקע אלע פלאַנען מיט אַמאָל.
תאָמער וועט מיר היינט דאָס מול געהן.

שטאַנדהאַפּט. נו, ר' אהרן!

קנעכטבאַרג. איך האָב מיט אייך צו שמועסען מכה כמה
וכמה ענינים. וואָס קענען זיין אַ טובה פאַר דער שטאָר?

שטאַנדהאַפּט. אויב איהר האָט כמה וכמה ענינים, קומט-
זשע צו מיר אין איין אַנדער צייט, איצט בין איך פערנומען, איהר
זייט דאָך אויף טיעד און שלעפּעריג.

קנעכטבאַרג. איך בעט אייך, ר' יודעל, רחמים איך בעט
אייך, שענקט מיר אַ שעה צייט, אז איך בין שוין דאָ, איך בעט אייך,
טהוט מיר די טובה!

שטאַנדהאַפּט (גלעט די פאטעלניצע) מיין ליעבער ר' אהרן,
געהט אייך היינט געזונטערהייד!

קנעכטבאַרג. נאָר אויף איין האַלבער שעה. טהוט מיר
די טובה!

שטאַנדהאַפּט. אָה, וואָס אַ יוד איז? איך בעט אייך, מיין
ליבער ר' אהרן, לאָזט מיר איצט צו רוה און געהט אייך!

קנעכטבאַרג. האָט ניט קיין פאַראַיבעל, איך געה. האָט אייך
אַ גוטען מאָג. (ער לאָזט זיך געהן צו דער טיר און וואַרטשעט) איך האָב
מיר אליין אַנגעפּיפּט דערמיט, וואָס איך האָב געזאָגט כמה וכמה

ענינים. עס איז שוין איצט מיט איהם נישט צו רעדען, ער איז שוין משוגע. אוי, נישטאָ קיין מול! (ער געהט ארויס).

שטאַנדהאַפּט. (זעצט זיך איבער געבען טיש און טראקטירט די געסט מיט טעל דאוואנער ציטארען) אזוי, אזוי, דענק איה, וועט עס מוזען מאַקע זיין.... אי וואָס? מען וועט אמאָל דערויף שרייען, עס.... איה בין שוין צו אזעלכע זאכען געוועהנט געוואָרען. ניחאי ליודי מאָז, איז ודראָוו.

נתן. ווער הערט יודען, אז זיי שרייען? יודען הע הע! קען איה, זיי זענען נאָר ווי די קאמאָרען, זיי געהמען זיך צונויף ושוזשען, ושוזשען דאָכט זיך, נאָך שרעקליך, פּרוב נאָר אַסאָך טאָן מיט דער האַנד, צופליהען זיי אין אלע זייטען.

שינדער. וואָס אמת, איז אמת. ניט אומויסט זייט איהר אַווילדער בורר! און אַנטער אָבמאָכער, טאַקע ווייל איהר קענט יודען.

נתן (שטייכעלט) חע, חע, חע; יודען זענען, דאָכט זיך, קלוג, עס זענען אָבער נאָך ניטאָ אזעלכע נאַראַנים אין קיין אומה ולשוין, וואָס מען טהוט זיי אָב איז פּערפּאַלען. פּרובט שטעלט זיך אַשטייגער אין גלופסק מיט אַשטריק אויף דער גאַס, לאָזט קיינעם ניט דורף, ביז מען זאָל בעצאָהלען, וועט איטליכער געבען געלד, אפילו אַ וואָרט נישט איבערצורעדען. איינער אפשר וועט זיך שטעלען אָפּדינגען אַ קאָפּ פיקע. יודען, דאָכט זיך, זענען רחמנים, זייער רחמנות, אומשטיינים געזאָגט, איז ניט ווערטה קיין שמעק מאַכעקע. בשעת אַשרפה, אַשטייגער, וועט איהר זעהן אַסאָך יודען לויפען זיך צונויף אָהן אַנשמה. ניט איינער פון זיי וועט אויסשטרעקען די האַנד צו דערלאַנגען אַ ביי סעל וואָסער; געכמען ערשט האָט אַ יוד גערייניגט די ריננע אַרום אַדאָף. ער האָט זיך אַגליטש געטאָן און איז געבליבען הענגען אין דער לופט, אָנגעהאַלטען מיט ביידע הענד אָן דער ריננע. אַהאַלבע שטאָרט אפשר איז זיך צונויפגעלאָפּען, איטליכער האָט געקרעכצעט, געשריען און ניט איינער האָט געבראַכט אַ לייטער! חע, חע, חע! איה קען מיינע לייט.

שטאַנדהאַפּט. לאמיר דאָס איצט אוועקלעגען אַ דער זייט און שמועסען בעסער פון עסק.

שינדער. פארקעהרט, דאָס וואָס ר' נתן האָט ביו איצט גע-
רעדט, ניצט טאקע צום עסק, זיי רעדען ווי אנגינטער, ווי אחכם.
פון זייערע רעד קענט איהר ארויסזעהן, ווי גוט איה האָב געראטען,
אז מען זאל דערווייל נאָך אָהן מורא ארויפציהען אויף דעם מקח
פון פלייש. יענעס מאכט, כילעבען, גיט אזוי שטארק אויס, אז ער
גיט אויף דער אַקע נאָך אפאָר קאָפיקעס און פאר אונז מאכט עס
טאקע אויס גאָר אַ גרויסע סומע. עפעס אַקאטאָועס אזא גרויסע
שטאַרט יודען, זאָלען זיך פרוכפערען! די הצטרבות זענען זעהר גרויס.

נתן, און אז מען וועט געהמען די טאקסע אויף ווייטער בזה
האופן, ווי מיר האָבען ערשט געשמועסט, וועט מען מעגען ארויפציי-
הען נאָך אַקאָפיקע אויף דער אַקע. וואָס איז אַקאָפיקע? אי וואָס,
מען וועט שוין גיט דארפען מעהר צאָהלען פאָדאט פון דעם קעסטעל?
נו מילא, וואָס מאכט עס אויס? יודען דארפען אָהן דעם אויף אַ סך
האָבען... און וואָס איז, אומשטייניג געזאָגט, אַקאָפיקע?

שינדער. איה טראכט שוין דאָס אליין אויף, וואָס איז אַקאָ-
פיקע? אפילו צוויי?

שט אַנדראַפּט. אַקאָפיקע איז טאקע גאָרנישט. פון דעסט-
זענען וועלען זיך געפינען. אזעלכע, וואָס וועלען שרייען. איהר אלץ
וואָס ווייניגער און זיי טאקע אלץ שרייען. פאַר יודען ווילט איהר יוצא
זיין? משה רבנו האָט מיט זיי גיט געקענט אויסקומען.

נתן (מיט אַ שטייכעלע) ווען אַ שעפעלע שפאַרט זיך אַ ביסעל אַין,
מעקעט. דרינגעט מיט די פיסלעך, דארף מען עס נאָר געבען אַ שטיי-
צעל, הע, הע, הע! וועט עס זיך געהן גאנץ שטיל. אויב עס שרייט
וועדער, נאָך און נאָך אַ שטיצעל ביו די כחות וועלען איהם אויסגען
און עס וועט אַנידערפאלען, אויסגעצויגען מיט דעם פיפּעק אַרויף.
הע, הע, הע!

שינדער. עס פלע שטענדיג זיך, אז מען קען גיט מיט גוטען,
בזו מען מיט בייזען... בשעת מען וועט דארפען מאכען ספראוועטשנע
צענעס אויף דעם פלייש, וועלען מיר, ווי פריהער טאקע, אויסקלייבען
פון דער סטאדע אַ פאָר קערבלעך, הונגעריגע פאַרשויען, וועלען זיי
מסתמא שטעלען גוטע צענעס. פאַר אַקלייניגקייט, כילעבען טאקע

נאָר פאַר אַ שמעניע היי. וואָס דאַרף דען אַ קעלבעל מעהר האָבען? -
 קעלבעלעך זיינען דאָ ברוך השם זעהר גענוג, איהר וועט זיי געפינען
 דווקא אין די הויכע טויערען, זיי מעקען נאָך דער ברוסט און ווילען
 געבען עסען... און ווייטער, ווי זאָגט איהר, ר' נתן, איהר זייט דאָך
 אַ שטאַרם-בורר, וועט איהר בעטען דעם צד, וואָס איהר האַלט מיט
 איהם, ער זאָל מיט אַיך אויך האַלטען און זיצען ביי די ספראַוואַטשנע
 צענעם...

נתן. פון קינדווייז אָן האָב איך ליעב עקאָנאָמיע, דאָס איז
 זעהר אַ גרויסע זאָך. מען וועט דאַרפֿען זעהן אַינצוברענגען פון דער
 זייט אויך אַ גראַשען. איך מיין, עס וועט ניט שאַדען, כ'לעבען, מען זאָל
 פון דרויב, פון קעפּ און פון פיס וכדומה אויך געהמען אַקציע, ווער
 זייט דען, וואָס על פי זאַקאָן טאָר מען דערפון ניט געהמען? און
 פאַר וואָס טאַקע אויך ניט פון שטאַל? לפחות אַ קערבעל פון דעם
 פוד. אַ קאַמאָועס עפּיס, וויפיעל פוד שטאַל? ווערט אַ יאָהר אין גלופּסק
 אַריינגעפיהרט! אַט געהמט אַפּסח, וויפיעל הונדערט פוד, מיינט איהר,
 וועט אַריינגעפיהרט ווערען האָ? דאָס קען מאַכען וועדער אַ גרויסע
 סומע, און קיין האָהן אַפילו זאָל ניט קרעהען! מען וועט הייסען ביי דער
 ראַנאַטקע צאָהלען, האַטש מען דאַרף אַייגענטליך ניט וועט מען צאָהלען.

שינדער. זעהט איהר, וואָס גלייך איז גלייך, איך האַלט אויך
 זעהר פון עקאָנאָמיע. איך וויל אַיך נאָך בעסערס עפעס זאָגען, מען
 דאַרף געהמען טאַקע אַקוראַט דאַפּעלט, ווי די פּאַלאָזשענע, שחיטה
 געלד פון גסות ודקות און פון עופות. דער וואָס עסט עופות, איז
 ניט קראַנק צו צאָהלען עטליכע קאָפּיקעס מעהר! און איהר קענט
 אַיך משער זיין, וויפיעל געלד דאָס קען אַ יאָהר אַריינטראַגען? האָ?
 מיין ליבער ר' נתן! וואָס זאָגט איהר.

נתן. וואָס זאָל איך זאָגען? איהר זאָלט דערלעבען משיח
 וואו געפינט מען נאָך ערנעץ אזא ר' יוסעל? אז עס איז שוין יאָ
 געקומען צו רעד, וועל איך אַיך אויפגעבען נאָך אַפּלאַן, ווי אזוי
 עס קען ווערען אַ קערבעל. מען דאַרף זעהן, אז די פּעדערען פון
 אלע עופות זאָלען עפעס אויך אַיינטראַגען, איטליכער, וואָס קוילעט
 טיין און, מוז ביי דעם שוחט אין שטוב אָבפליקען די פּעדערען, גיט...

די טאקסע

מאָרען זיך איבערצולאָזען זיך אַ פלעדער־אַוויש, באַם ניט, זאָל דער שוחט מאַכען תנועות און זאָל ניט שעכטען דאָס עוף. — ווייטער, דער עולם עסט די גרויסע גאלאַנסקע היהנער, זיי ווענען מעהר פון די פראַסטע אפשר מיט אַפּאַר פונט, און שחיטה געלד צאָהלט מען פאַר זיי אַקוראַט ווי פאַר די פראַסטע, בכּן איז דאָך אונז אַפּאַרדיוו, דאַרף מען זוכען אַ מיטעל, מען זאָל די היהנער ניט עסען.

שטאַנד האַפּט. יא, עס געהמט מיר אין קאַפּ! וואָס פאַר אַ מיטעל אָבער טהוט מען דערצו? (מיט אַ שטייכעלע) זעהט איהר, דער-צו האָט מען שווי געדאַרפט האָבען די אהרן, ער איז אַ בריה אויף אַזעלכע זאַכען.

נתן. מיר וועלען זיי קענען בעגעהן אָהן איהם. זעהט איהר, דאָ מוז מען שוין אַביסעל בענדיגען יודישקייט, מען מוז ווערען גאָטס סטראַפּטשעס, אָבדיטען יודען פון אַ מכשול, פון אַ חשש טרפות. אין עקאָנאָמיע דאַרף פּרומקייט אויך עפּים אַיינטראַגען, ניט זיין קיין לענער-סחורה. גאָט ניצט אויך, אַז ער ניצט... חע, חע, חע! פאַרשטעהט איהר? מען וועט דאַרפען אָנזאָגען די דיינים, אַז זיי זאָלען אַסרין די דאָזיגע פּראַקליזאַטע היהנער.

שטאַנד האַפּט. אומזיסט זאָלען אונז די באַנקוועטשערס קאָס-טען געלד, פאַר וואָס געהמען זיי ביי אונז געלד, אונזער בלוט? אונזער גויט גאָר האַלט דאָך אין שטאַרט אַזאַ מחנה לעדינגעהערן!

שינדער. זייט, כילעבען, ניט אין כעס אויף די דיינים נעבעך זיי ווענען גאַנץ עהרליכע יודען, זיי פּאַלגען, וואָס מען הייסט זיי... מסתמא וועלען זיי דאָס אויך טאָן. טאָן, ווי איהר בין אַ יוד, טאָן! זעהט איהר, אָט מיט די הולטאַיעס, מיט די יודישע סאָלדאַטען וואָלט זעהר רעכט געוועזען צו לעהרנען בלוק. פאַר וואָס זאָלען אַזעלכע הולטאַיעס עסען פלייש אָהן טאַקסע? און אויב אפילו עס איז דאָ אַזאַ זאַקאָן, נו מאלע וואָס שטעהט? מאלע וואָס מען הייסט? מיר דאַרפען אונזער שכל האָבען.

נתן. גאָך מיין מיינונג וואָלט אפשר ניט געשאַדט. אַז בעת מיר וועלען אַם ירצה השם אַיינפיהרען אונזער עקאָנאָמיע, זאָלען מיר צו זיך צולאַטשען מענדעל דעם געלען, ער האָט אַלע פּאַסטעמקעס

פון א שייגען, ביי אונז וועט ער ערשט ווערען נאָר איין אַנטיק. ער וועט סלוישען, אָנפאלען און וועט מיט דער צייט שטאַרק צו ניץ קומען.

שינדער, למאי נתן פרעכמאַן, ער איז אויף זעהר געראַטען קען שטאַרק ניצען דער שטאַרט. די שטאַרט וואָלט פון איהם געקענט האָבען טובות. פאַר וואָס זאָל די שטאַרט ניט מחזיק זיין אזא נוצליכען מענשען? ערשט היינט איז ער ביי מיר געוועזען און האָט שטאַרק מתרעם געוועזען אויף דער שטאַרט.

שטאַנד האַפּט. וואָס מיינט איהר? מען האָט איהם אפּשר געדראַפּט טאַקע מחזיק זיין, ער האָט אַגעמבע, א פּיסק אויף שרויפּען און קען אַמאָל זעהר צו ניץ קומען...

נתן. סכתמא וועט מען איהם שוין אויף אין זינען האָבען, ער איז דאָך מיין פרעכמאַן... מיר קענען שוין, דאַכט זיך, געהן, עס איז איצט ביי מיר פונקט די צייט פון מיטאַג.

שטאַנד האַפּט. וואָרט נאָך אַביסעל, ר' נתן, איך וועל געהן אײַך געבען עטליכע האָלענדער הערינגלעך פון די, וואָס געפּעלען אײַך, איהר זייט דאָך אַמבין אויף עסען. (ער געהט).

נתן (שילעהייד צו שידערין) איך מיין, מען זאָל שטאַנדהאַפּטען אָפּגעבען אין דער אַרענדע צו פרעכמאַנען. שטאַנדהאַפּט, אומ'שטייניס געזאָגט, מוז דאָך אַ בלויו תמיד זיין ביי עמיצען אויף דער אַרענדע. זאָל איהם זשע לכל הפחות פון היינט אָן האַלטען מיין פרעכמאַן. עס וועט אין כמה אופנים זיין נוט, מיר דאַרפען ניט פּערגעסען, מיט וואָס פאַר אַמין מענשעלע מיר האָבען צו טאָן. שטאַנדהאַפּט איז קלוג, מיר דאַרפען אָבער קליינער זיין. חע, חע, חע

שטאַנד האַפּט (קומט אריין) נאָט אײַך, ר' נתן, עטליכע הערינג אין דעם פּאַפּיער, זיי וועלען אײַך מאַכען אַ גוטען אַפּעטיט.

נתן. אַ שענעם דאַנק אײַך. איך האָב ברוך השם תמיד אַ גוטען אַפּעטיט (ער געהט די הערינג געווענט דאָ און געהט מיט שידערין).

פֿינפֿטער אַקט

דאָ ווערט פֿאַרנעשטעלט אלע זאַכען. וואָס קומען פֿאַר
צו די נייע מינו בעלי-טאַקסעס. "ו

ערשטע סצענע:

ביי דעם שוּחט אין שטוב, אין דער פֿריה. ווייבער, מיידלעך ויצעו און
פֿליקען אָב עופות איבער נרויסע בושען. אויף דער ערד ליענען היהער
כאַטשקעס, גענו, אינדיקעס און שרייען מיט אלערליי קולות. עס איז
אָנערט, א נעשטופעריי, א נעשטעלמערר

אייזיק זא איקע קומט אָן.

דער שוּחט (האלט אהלה אין דער דאָר) פֿליקט! לָגומ נים
איבער קיין איין פֿעדער!

(* אמר ר' מענדעלי: אין דעם אַקט קומען פֿאַר אזוי פיעל זאַכען אין שרעק.
לובק מעשיות, אז אויך האָב געמוזט א סך איבערהופֿערן. ראשית, האָב איך ניט געהאט
אזוי פיעל געלד דאָס אלצדונג מיט א מאָל אָבצירוקען, צווייטענס האָב איך טאַקע גוט
געוואָלט ארויסגעבען א דיק בוכעל, מחמת אַ יוד האָט פֿינט צו צאָהלען פֿאַר אַ בוכעל
א סך געלד. ער האָט איין מקה אי פֿאַר אַ דינס, אי פֿאַר אַ גראָבס. איך בין מבטיח דעם
עולם, אז ווי באלד איך וועל אָבלויזען פֿאַר דער דאָווינער מעשה, וועל איך איה"ש אָב-
דרוקען אין אַ בענדער בוכעל די אלע סצענעס, וואָס איך האָב איבערגעוויפֿערט.

חויב ער. מיר פליקען, עם זענען שוין פול די ביטען, נאט זעהט, זעהט!

איין יוד ענע. נאט אייך מיין האָהן, ער איז אָבגעפליקט נלאט ווי בערעל פאָרכס קאפ!

צווייטע יוד ענע. נאט אייך מיין הוהן, אָהן אסימן פערערן דריטע יוד ענע. נאט זעהט ביי מירן מינע איז נלאט ווי די מאמע האָט זי געהאט!

פיערטע יוד ענע. נאט קוילעט מיין קאטשקע, אייך האָב זיי שוין אָבגעפליקט!..

פינפטע יוד ענע נאט אייך דעם הינטער-חלק פון מיין אינדיקן דער שוחט (טרייט אייך אמידע) דראַפּקע, וואָס האָסט די איבערגעלאָזט אַ פלעדערוויש! חאָפּט זי, די גנב'טע, די הולטייקע, אייך וועל דיר אויסרייסען די צעפ, דראַפּקע, גנב'טע, גנב'טע!

דאָס מיידעל. פאַר וואָס פליקט שיינדעל אייך ניט אָב די עופות? פאַר וואָס איז שיינדעל ביי אייך אזא מיוחס?

איין קעכנע. שיינדעל איז אַ שען מיידעל!

צווייטע קעכנע. שאַז מען טאָר ניט אויסזאָגען פון דעם חרר!

אייזיק זאָאיקע (שטופט זיך דורך צווישען דעם עולם צום שוחט מיט אַ גרייסען גלאַצאָנסקען האָהן אין דער האַנד) קוי — קוי — קוילעט מיר דעם האָהן!

דער שוחט (קוקט אָן דעם האָהן) מיין ליעבער יוד, דעם האָהן וועל אייך אייך ניט שעכטען.

אייזיק, פאַ—פאַ—פאַרוואָס דעם וואָהן ניט שעכטען?

דער שוחט אַ שענער יוד, כילעבען עד וויל עסען אַ גאלאָנע מקען האָהן, אַ טריפה האָהן!... אַ שהנער יוד, כילעבען

ווייבער, טרפינאָק, טרפינאָקו ער וויל עסען אַ טרופה האָדע

די טאקסע

דער גאנצאננסקער האָהן (קרעט) קוקוריקו קוקוריקו
אייזיק. פאר וואָס איז אַ גאָ—גאָ—גאָ—גאָ לאַנסקער האָהו מריפה
ער קרעהט דען ניט ווי אלע אנדערע?

דער שוחט. דאָס, זייט מוחל, געהט פרעגט דעם דיין
אייזיק און דער דאָ—דאָ—דיין האָט מייך געשיקט צו אַיף.
דער שוחט (מיט מסר) ווי שעמט זיך ניט אַ יוד צו
צעמען, מען זאָל איהם שעכטען אַ טרפהיז האָהן? אַזא איז אלטער
יוד מיט אַ באַרד!

ווייבער. דערנאָך זאָלען שטאַרבען אונזערער קליינע קינדער
פאַר זיינע חטאים, צו ליעב זיין טרפה קישקע!

אייזיק. פאַ=פאַ=פאַר וואָס עסט מען אַזעלכע היהנער אומערומט
און פאַר וואָס האָט מען זיי געגעסען פּ=פּ=פּריהער טאַקע אויך דאָ?

דער שוחט (מיט כעס) בראַש פרעגט ער שאלות, די גאַנצע שטאַרט
מאַכט ניט קיין שאלות. אַז מען זאָגט, מען טאָר ניט, טאָר מען ניט,
מכחמאָ טאָר מען ניט, וואָס פרעגט איהר דאָ שאלות? אַ חרפה, אַ בושה,
כילעבען, שעמט אַיף אין אַיער ווייטען האַלז

אייזיק (געלעצען) אַז אַיף פאַ—פאַ—פאַרשטייט ניט, האָב אַיף
מייך פיינט צו שעמען און פּ—פּ—פרעג.

דער שוחט (מיט יראת שמים) אַזוי? אַ שענער יוד, כילעבען,
ער פרעגט!..... אָט, כילעבען, לאָזט מייך צורה און געהט אַיף, געהט
אַיף האָב אָסור ניט קיין צייט מיט אַיף דאָ צו כענהין. (ער ווערט
זיך צו די ווייבער) פליקט, ווייבער, פליקט!

(די ווייבער לאָזען אַרויס אַ געלעכטער, אַידיק טטהט אַ ביסעל אין קיקט
אַן דעם שחט, די ווייבער די ביטע מיט פּעדערען און געט אַוועק מיט דעם
היט אין דער הינד).

צווייטע סצענע

לאין בות-המדרש, אין דער פריה, נאך דעם דאווענען. דער דיין ויצט אויבענאן אין טלית און אויף דעם שטענדער פאר איהם איז אָפּען ס גרויסע נמרא. אייזיק וואיקע שטעהט אנטקענען דעם דיין. עטליכע יודען דרעהען זיך ארום און דערקאנטשען זיך דעם דאווענען).

אייזיק. איך האָב מיך ניט געפּוילט! איך האָב פּאַרזעגט מיין שבת־דיגע קאַ=קאַ=קאַ=פּאַטקע און איך בין אַביסעל געפּאַהרען, צו=פּום קיין לעמבערג און האָב געבראַכט פּון די „מפרשי הים“ כאַ=כאַ=כתוב וחתום. אז די גאַ=גאַ=גאַלאנאנסקע היהנער מעג מען עסען. זיי אליין עסען אויך די היהנער

דער דיין. עס איז אָבער דאָ אַדעה, אז מען טאָר די היהנער ניט עסען.

אייזיק. ס'סטייטש! עסען אפניב די גאַ=אונים, די מפרשי הים און די גאַנצע וועלט יודען טרפות? נאָר דאָס שוין אָהן אז=זייט. זאָגט מיר, איך בעט אײך, פאַר וואָס האָט אײהר פּ=פּריה הער ניט געהאַלטען פּון דעם? דאָס איז ערשטענס, און צווייטענס. ווייזט מיר די דעה! אָט זענען דאָ יו—יו—דען, וועלען זיי אויך זעהען.

די יודען. טאַקע באַמת, רבי, דער יוד איז דאָך גערעכט; ווייזט איהם די דער

דער דיין. זאָל ער קומען צו מיר אַהיים.

אייזיק. דאָס אייגענע האָב איך שוין פון איהם געהערט אַמאָל פּ=פּ=פּופציג, נאָך אײדער איך בין געגאַנגען קיין לעמבערג, ער וויל מיך אָ=אָ=אַבנארען.

דער דיין (מיט אנשריי) תרבות! דרך ארץ.

די יודען. מסתמא, ר' יוד, אז דער דיין זאָגט, האָט ער אַדעה. אייזיק, עס פאַרשטעהט זיך, ער האָט אַדעה, דעם פּ=פּ=פּראָ=יעקט'ס דעה! אָט ווי צוויי ביי יודען ווערט פּ=פּ=פּלוצ אַ מנהג! . . .

דער דײן. אפיקורוס! הערט נאָר, וואָס דער אפיקורוס זאָגט:

זײַ זיק, אָבער אבי ניט קיין צ—צ—צבויעק, איך האָב ליעב
דעם אמת אין ש—ש—שווינדעל ניט מיט דער תורה... אדרבה
זאָ—זאָגט נאָר, איך וויל אײך עפעס פרעגען; אויב די גא—גא—גאל—
גאַנסקע הינער זענען טרפה, דארפען דאָך זייערע אײער אויף זיין
טרפה, אזוי ווי די אײער פון אלע עופות טמאים, היינט פאַר וואָס
זשע קיפען יודען אויף דעם מאַרק אײער סתם און קוקען נאָרנישט
דערויף פון ווע—וועלכע מיני היהנער זיי זענען? הא, וואָ—וואָ—וואָס
זאָגט אײַהר דערצו? (ער באַברעט דיך אין געהט ארום פון דער קעשענע
עפּים איינשוויקעלט אין א טיכעל) אָט זענען היהנערשע אײער? אדרבה דער—
קענט, וועלכע אײער זענען דאָ גא—גא—גאלגאַנסקע? — אָט הע—
רען יו—יו—יודען, איך געה פון דאָנעט ניט אזעק ביז איך וועל
זיי—זיי—וויסען אײן עק א סוף!

דער דײן (רייבט די וואַצעס פאַר גרייאַטע) געהט שוין, געהט!
אײהר וועט פון מיר היינט האָבען אַ קלאָרע תשובה. קומט צו מיר
פאַר מנחה, בנאמנות, היינט וועט אײהר האָבען אַ תשובה.
אײַ זיק, נו, אז אײד שווערט אין שוהל נעבען אַרון קדש,
מ—מ—מוז מען גלויבען... איך וועל מײך נישט פ—פ—פוילען און
קימען צו אײך פאַר מנחה. (ער געהט אוועק).

דער דײן (קײט אַקרעכט צו זיך אײן) היינט, רבונו של עולם,
וואָס טהוט מען? וואָס טהוט מען? ווי אזוי איז מען דאָ יוצא פאַר
ביידע צדדים? קיין פשרה, ווי איך זעה, וועט דאָ ניט העלפען. ער
וויל ניט קיין געלד.... אָך רבונו של עולם! וואָס טהוט מען?
ער מאַכט צו די גמרא, לעגט צווייף דעם טלית אין געהט אַרום.

דריטע סצענע

פאַנדהאפט מיט זיין כנופּיא, דער דײן, מענדעל דער געלער ביי נין שפּוה'ס
אין היין.

פיאַווקין, הערט נייעס! אײזיק זאיקע געהט אַרום אין דער
שטאָדט מיט אַ קאָנטראַקט פון דער טאָקסע, און קלערט אויף דעם עולם

מענדעלע מוכר ספרים

ווי אזוי מען בערייסט זיי פראָטיוו דעם זאָקאָן?
שטאַנדהאַפּט, נישט אויסצוהאַלטען פון די לעדינגעהער, פון
די קבצנים, פון די עזות-פנימער.

פּרעכט אָן. וואָס הערט איהר, שטאַנדהאַפּט, די עזות-פנימער-
ער? (ער טאַכט אַקלאַק) זעהט איהר, מיין איין קולאַק איז גענוג פאַר אונז
זאָאיקע! אַ מאָל האָב איך איינעם געגעבען אַ סטויסאַק, האָט ער זיך
פאַרל בעוואַשען מיט בלוט און איז טאַקע אין עמליכע טעג אַרום
געשטאַרבען אין באַילניצע. איך זאָג אַיך, אין אונז יודישע שטאַדט
זיי אונזערע, העלפט נאָר אַקלאַק... אויך מיר אַ זאָף זאָאיקע! אונז
דער יודעל, נאָר הייט און ביין!.

נתן שיפרה'ס. וואָס וויל דער זאָאיקע? אַלץ טאַקע מיט די
היהנער? — אַי, יודען, יודען, וואָס מען שטעהט פון אַיך אויס!
זינט יודען זענען אַרויס פון מצרים, האָבען זיי אַלץ צו טאָן איבער
דעם פלייש. מען הערט נישט מעהר שרייען נאָר פלייש און פלייש!
קאַרג פאַר זיי עסקים מיט פלייש אויף דער וועלט, האָבען זיי זיך
נאָך אָנגעגרייט אַ שור הכר אויף יענער וועלט. חע, חע, חע!

שינדער. גאָט אַליין, כילעבען, וועט מיט זיי דאָרטען נישט
אויסקומען. אימליכער וועט וועלען דעם חלק, וואָס מען גיט דעם
אַנדערען. אַרעמע לייט וועלען פערלאנגען גאָלע פלייש אָהן ביינער.
הכלל, מען וועט זיך בלאָזען, מען וועט שרייען, אַקוראַט ווי דער
ערב רב! (די טיר עפענט זיך אויף און דער דיין קמט אַריין).

דער דיין. גוט, רבותי, וואָס איהר אַלע זייט דאָ! וואָס
טהוט מען מיט דעם זאָאיקע? ער לאָזט דאָך מיר נישט אַטעמען, אַלץ
מכה די גאַלאַנסקע היהנער, פאַר וואָס האָט מען זיי דאָ געאַסר'ט?
איך האָב איהם אַלץ מדחה געוועזען און געצויגען ביי עס איז נאָר
מעגליך געוועזען.

שטאַנדהאַפּט. נו יישר כח! ציהט איהם טאַקע נאָך ווייטער
אַב, דאָס איז שוין אַייער זאָה, איהר וועט שוין וויסען, ווי אזוי

דער דיין. גאָט איז יודע דעם אמת. איך האָב געמאַן, וואָס
עס איז נאָר מעגליך געוועזען, איך האָב זיך געמוטשעט מרפה טאַכען

די טאקסע

העוף הוה בק"ן טעמים און האָב מיה אין איין שאַלט תשובה אזוי צולאָזט מיט פּלפּול, ביז עס אויסגעקומען, אז אנגלנאָסקער האָהן איז נאָר אַ מיין אָדלער!... נאָר דער זאאיקע אָבער האָט זיך ניט געפּוילט און האָט געבראַכט פּון די „מפרשי הים“ כתוב וחתום, אז די היהנער מעג מען עסען, זיי אַליין עסען זיי אויף. אַנטקעגען אַזעלכע גאונים, פּערשטעהט איהר דאָך אַליין, העלפען ניט מעהר אַלע תנועות. איצט זאָגט מיר, רבותי, וואָס זאָל איך געבען טאָן? איך האָב געשוואָרען, בהן שלי, אז היינט פאַר מנחה זאָל איך געבען זאאיקען אַ קלאָרע תשובה. זייט זיך טאַקע באלד מיטש און ניט עפּים איין עצה.

נתן (נאָכדעם אז ער האָט אַביסעל געטראַכט) עס איז דאָ אַ גוטע עצה! אין ברירה, זאָל מען זיך שעכטען די היהנער, נאָר באופן זה, אז איהר, רבני, זאָלט מזהיר זיין די שוחטים, פּערשטעהט איהר, צו זיי זאָלען אימליכען, וואָס קוילעט אַזעלכע היהנער, זאָגען בזה הלשון: „מיר שעכטען אייך דאָס עוף, וואָס זאָלען מיר טאָן? נאָר די עברה געהמען מיר ניט איבער אונז.“ אויב דער וואָס קוילעט איז אַ בעל שמחה, זאָלען די שוחטים דערפּון מעלדען עטליכע געוויסע אונזערע מענשעלעך, וועלען זיי אויף דער שמחה ניט וועלען עסען. ר' איצט וואָלף וועט אויף נאָר נישט וועלען פּערזוכען אויף דער שמחה, היינט פּערשטעהט איהר, וואס דערפּון קען זיין? חע, חע, חע איך קען מיינע יודען.

די כּנּוּפּיאַ. מיר פּערשטעהען עס זעהר גוט. אויף אזא עצה קען טאַקע נאָר פּאַלען אַ בורר!

דער דיין. געלויבט איז השם יתברך! איצט מעג איך מיר שוין אַ פנים געהן! אַ גוטען טאָג! (ער געהט אַרויס).

שטאַנד האַפּט. ר' נתן, מיט דעם זאאיקע האָט מען גע-
דאַרפט לעהרנען בלוק

פּרעכט אַן. ער איז געוואָרען צו אַ ירויחסר שוות פנים. ווער
איז ער אַזוינס?

תן. בע... מסתמא וועט מען איהם אויף פּערטראַכטען. וואָס
הערט די שטאַדט אזא זאאיקע? חע, חע, חע! פּערלאָזט זיך נאָר

אויף מיר. איך האָב איהם שוין אין זינען. — מען דארף איצט בעסער שמועסען מכה די וויבאָרעם און מכה דער דומע, זי זאָל זיך חלילה נישט אַרויסגלייטשען פון אינווערע הענד. מען דארף טראַכטען בייציימענס אַריינצוזעצען דאָרטען אַ גלאַסנע פון אינווערע מענשען... וואָס זיצט איהר עפעס אַזוי מרה=שחורה'דיג, ר' איצע וואָלף? וואָס שווינט איהר?

ספּאָרדיק. (מיט אַקרעכץ) עס איז היינט נישט מיינע זיעבען יאָהר! עס איז בעזונתינו הרבים אין היינטיגען דור נתרבה געוואָרען אַזוי פיעל הולטאיעס, אַזוי פיעל עזות=פנימ'ער, אַז מען מוז אַמאָל זיצען און שוויגען. ס'טייטש, האָט מען דאָס אַמאָל געהערט אָדער געזעהן? אַלץ וואָס די שטאָרט האָט געמאָן איז געוועזען געמאָן... און היינט, אָף וועה איז מיר! די האָר שטעלען זיך פשוט — קאפּויר. עס איז היינט טאַקע גאָר משיח=צייט!

פּרעכמאָן. טאַקע שוין זעהר פיעל עזות=פנימ'ער איז דער שטאָרט. נישט די אַמאָליגע יאָהרען!

פּיאָווקין (צו זיך אליין אָן דער זייט) מיר דאַכט זיך, אַז האַל=מען היינט שטאַנדהאָפטען אויף דער אַרענדע איז אַסאָך בעסער, ווי צו זיין אַמשרת אין איין אַכסניא...

שינדער. אַרחמנות, כילעבען, אויף דער שטאָרט! דערווייל ליידיט געבען די שטאָרט, מען בעזפאָקאיעט זי מיט דאַנאָסען! באמת טאַקע האָט מען געדאַרפט טראַכטען מכה דער דומע. ספּאָרדיק. מיין עצה וואָלט געוועזען, מען זאָל דאָרטען אַריינ=זעצען פּיאָווקינען פאַר אַ גלאַסנע. פּערשטעהט איהר?

די כנופּיא. מיר פּערשטעהען, מיר פּערשטעהען, פאַר וואָס זאָלען מיר נישט פּערשטעהן?

פּיאָווקין (מיט עניוּת) וועניג שרייען אויף מיר די הולטאיעס, וואָס איך בין אַפּאָווערענע? ווער זשע וועט מיר געבען וועהלען נאָך פאַר גלאַסנע?

שטאַנדהאָפט און ספּאָרדיק (ביידע אינאיינעם) עמ, נאַריש=קייט! ווער וועט דען צולאָזען די הולטאיעס צו אַ וויבאָר? ווער זע=

צען די עמי הארצים, די בעלי מלאכות, די דראבעס, די קבצנים? איהר מיינט אין אמת, אז עס איז הפקר די וועלט? מיר האָבען די דעה!... מיר וועלען מאַכען אַ הונדערט אינזיראַטעלעס פאַ פּרינאַ-וואָרו פון אונזערע לייט. שרייבט אָן, ר' ראובן, איצט טאַקע דעם פּרינאַוואָר, געהט דערנאָך אַרײַן אין קהל-שטיבעל, און חתימות וועט איהר בעקומען פאַרטיגע... מעהר קיין דאַנות זאָלט איהר ניט האָבען! אָט אזוי וועט עס זײַן געשווינד און גוט.

פּרעכמאַן. איהר האָט געהערט? דער גובערנאַטאָר דאַרף די טעג אהער קומען. מען דאַרף גייטיג בעוואָהרענען, אז די עוות-פּנימ'ער זאָלען איהם הלילה ניט געבען קיין פּראָשעניעס, דער גוי-בערנאַטאָר, זאָגט מען, איז זעהר אַסמאָאָנער, קוקט אַלצדינג מיט זיינע אויגען. מען דאַרף פּערהיטען, די עוות-פּנימ'ער זאָלען צו איהם ניט האָבען קיין דריסות הרג.

פיאָווקין. דאָס איז שוין אונזער עסק, מיר האָבען שוין דער-צו תמיד תחבולות... פּערזאָרנט בעסער זאיקען. איך זאָג אײַך, ער איז אַ פּייער, ער דאָקאָפּאיעט זיך גאַנץ ווייט. ער געהט אָפּט צו שלמה וועקער.

נתן (ניט אַקעכץ) אָך דער שלמה וועקער, דער וועקער! ער איז מיר ווי אַיין ביין אין האַלדו. ווען ער דערזעהט מײַך פּאַהרענ-דיג אויף מיין דראָנשקע מיט די פּערד, וואָס אײַך האָב מיר געקויפט בשעת אײַך בין אַרײַנגעטראָמען אין דער טאַקסע, ניט ער אויף מיר אַקוק עפּים מיט אזוי אַ פּאַר אויגען, מיט אזוי אַ שמעכעדיגען שמיי-כעלע, אז עס ווערט מיר קאַלט אין בויד! האָט מיר ניט קיין פּאַר-איבעל, פּאַני שטאַנדהאַפּט, איהר האָט פּריהער ניט פּערשטאַנען וועקער'ן. מיר האָבען איהם צו פּערדאַנקען אַ סך פון אונזערע צרות. איה האב מורא, ער זאָל אונז הלילה אַמאָל ניט אָנרײַבען אַמאָרדע!

שינדער. ווער? ער אַמאָרדע? עס, כילעבען! ער איז דאָך אַ דייטשעל? דאַרף מען איהם אַ ביסעל פּערשמוצען בײַ דעם עולם, אָז ער איז אַיין אַפּיקורוס און אַבזאָגען זיי אויף איהם עפּים אַ סליחה. דעם מען איהם שוין פּיינט האָבען, ווי אַ שפּין, אײַך קען יודען.... שטאַנדהאַפּט (מיט כעכ) דער וועקער שטעהט מיר אויף

שוין אין דער נגרת! צוואנציג טויענד רובל זאל מיר קאסטען מוז
איך איהם פערשיקען. ער טויג מיר כלל דאָ ניט אין דער שטאָדט!...

פ ר ע כ מ א נ . ערגערט זיך ניט אזוי, שטאנדהאפט! וואָס הערט
איהר אזוי איין וועקער? וואָס הערט איהר, די שטאָדט, אזוי איין
עוּת־פּנים?... (מענדעל דער געלער קומט אריין)

מ ע נ ד ע ל ד ע ר ג ע ל ע ר (שיל צו נתן שפרה'ס) איך האָב איהם
געבראכט. עס וועט געהן

ג ת ן . געה זאָג איהם, ער זאל אַביסעל אויסוואַרטען, ביז איך
זועל מיר דאָ אָפּפארטיגען. (מענדעל געהט ארויס).

ד י כ נ ו פ י א . מיר קענען שוין געהן. האָט נאָר, ר' נתן, אין
זינען זאאיקען.

ג ת ן . זאָרנט ניט, דאָס איז שוין מיי עסק. פערלאָזט זיך נאָר
אויף מיר! (די כנופּיא ציגעהט זיך).

פיערמע טצענע

(נתן שפרה'ס, דערנאָך מענדעל דער געלער און אברהם'ל גרמפאן.)

ג ת ן (צו זיך אליין) וואָס פאר אַ מרום דער שטאנדהאפט איז! ק...
דערהעהט ער דאָס וואָרט פראַשעניע, אָדער גובערנאטאָר, ציטערט
איהם שוין דאָס הייטעל, עס ווערט איהם בלוי אונטער די זעברעט
צוואנציג טויענד רובעל, זאָגט ער, זאל איהם קאסטען, אבי פערשיקען
וועקערין. עט, איך מיי, אפילו מעהר וועט אויך ניט העלפען! וועקער
איז בעקאנט פאר איין עהרליכען מאַן, די וועלט קען איהם אַ סך
מעהר ווי שטאנדהאפטען. ער האָט אַ גוטען שם. איך אליין, כילעבען,
שעץ וועקערין און האָב תמיד ליעב געהאט מיט איהם זיך אונטער-
האלטען איבער וועלטזאכען. איך אכטע איהם אפילו היינט אויך אין
הארציען. נאָר אַף, וואָס פרנסה איז זינט איך האָב מיר איבערגעגעבען
דער טאקסע, מוז איך איהם בעטראכטען פאר אַ שונא, וואָרום ער
איז דאָך געבען טאקע אַ מבין אויף די אלע זאכען און זוכט דעם

אמת.... האָב איך דען אליין טאָקע ניט געהאלטען אַמאָל מיט איהם? האָב איך דען אליין ניט אויסגערעדט אָסור לדבר אויף שטאַנדהאַפּטען מיט דער גאַנצער כּנופיאָ, אז זיי זענען איין אומגליק פאַר דער שטאַדט, פאַר אַ וועלט יודען? אָך וואָס פּרנסה איזו (מענדעלע דער גענער און אַברהאַם'ל גינפאַן קומען אַרײַן).

אַברהאַם'על. מײן גאַנצע האָפּענונג איז פּריהער אויף נאָט, דערנאָך אויף אײך, ר' נתן. עס איז מיר היינט שלעכט די צייט, און די שטעלע וואָלט פאַר מיר געוועזן גוט.

נתן. עס וועט אײך נאָר ניט העלפען, ר' אַברהאַם'על, שטאַדט וועט אײך אַנדערש ניט מאַכען פאַר טאַרגאָוואָי דעפּוטאַט, ביז איהר וועט טאָקע באַלד פאַר זאַרעז קומען אַהער געבען דאָס בלאַנקעוועקסעל! אַברהאַם'על. אז איך האָב איין מאָל געזאָגט, איך וועל געבען, אַעל איך מסתּמא געבען.

מענדעל. אָבער איך האָב אַ חוש הריחו! איך האָב אָנגעשמעקט, אז דער בחור האָט אויף איהם אַ וועקסעל. צום גליק דאַרף זיך גראַד ביי ר' אַברהאַם'לען פּערוואַלגעהען אויף זאָיאַקען ניט קיין אויסגעפילטער וועקסעל, אפּשר נאָך פּון חמעלניצקעס צייטעז!

נתן. נו, צוגאַרטעלט אײך, מײן ליעבער ר' אַברהאַם'על, און אַרויס מיט דעם וועקסעל! מאַכט ניט קיין שיהות.)

אַברהאַם'על (האַלט די האַנד אין דער בוזעסקעשענע און קווענקעלט זיך אַביסעל) ווייס איך? כּלעבען, עס איז מיר אַביסעל פּריקרע! דער זאָיאַקע האָט מיר אײגענטליך אָבגעצאָהלט אינגאַנצען, נאָר ווייל עס איז אַמאָל צווישען אינו געוועזן אַ סכּסוף איבער עטליכע קערבלעך פּראָצענט, איז דערווייל ביי מיר געבליבען זיין ניט אויסגעפילטער וועקסעל.

נתן. מען צווינגט אײך חלילה ניט, קיין בת ישראל נויט מען ניט, נאָר איך זאָג אײך, אז די שטאַדט וועט אײך אַנדערש ניט מאַכען פאַר קיין דעפּוטאַט.

מענדעל. איך בין אײך מקנא, ר' אַברהאַם'על, די מצוה וואָס איהר וועט האָבען, עפּים אַ קאַמאָועס אַ טובה צו מאַן אַ שטאַדט עפּים אַ שפּאַס אַנצולעהרנען אַ שייגעץ! גרויסע מצוה, כּלעבען... יהי חלמי עמה!

מנדעלע מוכער ספרים

אברהמ'על (קווענקעלט דף ארין) ווייס איך? ... עפּים פּריקּרען!

מענדעל (רעדט אלץ אברהמ'על ווייטער צו) היינט מאַקע חוץ דער גרויסער מצוה, וועט איהר נאָך זיין דעפּוטאַט! איהר וועט האָבען אַ גוטע פרנסה און די הענד. עס שמעהט געשריבען: יש קונה עולמו בשעה אחת, און איהר, ר' אברהמ'על, זייט קונה ביידע וועלטען; די העלט, איהר וועט דאָך האָבען פרויט, מיט דעם פולען מויל, און פאַקע אויף יענע וועלט, עפּים אַ שפּילכעל אַזא מצוה! ...

נתן. וואָס דאַרפסט דו איהם אַזוי צו-ריידען? עס איז נאָר ניט אַזא וואַזשנע זאַף. עס וועט זיך געפינען אין אנדערער.

אברהמ'על. האָ? נו, נו, איך גיעב דעם וועקסעל, איך גיעבן

מענדעל. אָט אַזוי רעדט! וואָס מאַכט איהר דאָ חזק אַ שגענער משא-ומתן וואָלט פאַר מיר געוועזן, ווען אימליכער זאָל מאַכען אַזוי פיעל חזק פון וואַנען זשע וואָלט איך געלעבט. ...

נתן. גענוג שוין צו פלוידערן, מענדעל! דו האָסט זיך שוין צודערט, האָ? (צו אברהמ'על) נו גיכער, ווי האַלט איך דאָ מיט אייך?

אברהמ'על (האפט ארויס פון דער קעשענע דאס וועקסעל אין גוט עס אַ וואַרף אויף דעם טיש סאַמע פאַר נתן'ס טאָ) נאַט! אָט האָט איהר וואָס איהר ווילט!

נתן (נעהט און בעטראכט דאס וועקסער מיט אשמיכעלע) דערפאַר, חע, חע, חע! וועט איהר אַם ירצה השם האָבען דאָס, וואָס איהר ווילט!

אברהמ'על. אָבער זיכער?

נתן. געהט אַהיים צום ווייב, הייסט מאַכען קרעפּלעך און זייט רוהיג!

מענדעל. איך פאַרדראַווע אייך שוין אַפּילו. (ער שטעלט אויף זיך פינגער געבען שטערען און פערבייט זיך).

אברהמ'על. אַוּף פּערלאַז מיר פּריהער אויף נאָט, דערנאָך אויף אייך, ר' נתן! (ער גיט אַ קוק מיט אַ רובּנות-פנים אויף נתן שיפּרה'ס און שטוט אַרױס).

די טאקסע

נתן, נו, מענדעל, היינט נא דיר דאָס וועקסעל. פיל עם אויף קיין קערבלעך, טאקע אויף דיין נאמען אזוי גיב עם אזוי. דו וועסט שוין דאָ מסתמא ניט דערלעגען

מענדעל, מיין באַבעס ירושה דערלעג איך קיין מאָל ניט. איך פרעג אייך נאָר: וואָס וועט עם דער שטאָדט העלפען? זאאיקע האָט דאָך אַ הויז, וועט מען אין שלעכטען פאל איוויסקעווען די קיין קערבלעך פון דעם הויז. זאאיקע וועט זיין פריי און וועט טאקע אלץ בעזפאָקאָיען די שטאָדט!

נתן. (מיט אַ שטייכעלע) זאאיקע וועט שוין, כילעבען, ויצען. הע, הע, הע! דער טאָטער אפילו וועט אויך ניט העלפען! דאָס איז שוין מיין עסק. געה נאָר, געה, מו דיין זאָך!

מענדעל, איך וועל זיך מיר געשעפטיווען איבער אַלעקסד. איך וועל דאָרטען איינעם געבען אַלעקער, וועט די זאך גיכער צו געהן. אַלעקער פועליט תמיד... (ווי פערבונט זיך צוויי פינגער געבן שטערען, ווי אַ סאָלדאט, און געהט אַרויס.)

נתן. (קוקט טאך מענדעלען) אזא יאָהר זאָל איך האָבען, וואָס פאַר אַ שיינען דו ביזט! (ער ניט אַ שטייכעלע) נו, האָבען מיר שוין מיט נאָטס הילף רי אַייזיק זאאיקע אויך פערזאָרגט איצט דאָרף מען עסען מיטאג! (ער געהט אַריין און צווייטען הדר).

פינפטע סצענע

אַ קליין שטיבעלעך, די על די. זעלמה וועקער ויצט פארטאָן צושיי בערט און פערזאָרגט געבן אַ מיטעל, וואָס איך איהם געפינען זיך ספרים, אַ מינוטער, פענעס און פאפיער. אין אַ ווינקעל שטעהען ווענטלעך, פון דאָרטען ועהט זיך אַרויס אַ בעט, וואָס דאָרטען שלאָפען זיין היי מיט דו קינדער. - טויבע לאה און איין אַרומע יודענע.

וועקער. דער חשבון איז פארטיג. אַ גאנצע נאכט האָב איך קיין אויג נישט צוגעמאַכט! לויט די סוועדעניעס, לויט זיי אפילו זאָנען. פאלט אין גלופסק אַריין צדקה-געלט פון פערשידענע חברות

עפעס נאָר אַ סך טויזענדער אַ יאָהר ! פון חברה אלמנות ויתומים אַליין
 9000 (נאָך אַנדערע 5000) קערבלעך אַ יאָהר. היינט וואו איז נאָך
 חברות? היינט עולמות-גערלד! אַ קלייניגקייט עפעס איז ביז אַהער
 אַריינגעפאלען! און וויפיעל וועלען נאָך אַריינפאלען? וואו זענען אַזוי
 פיעל גערלד? ווער ווייסט, וואו זיי קומען אַהין און צו וואָס זיי ווען
 רען פערברויכט? וואו השבון, ווען השבון? אַך, וואָס האָט מען דאָ
 ניט געקאָנט מאַכען מיט אַזוי פיעל גערלד! וויפיעל אָרעמע, וויפיעל
 אומגליקליכע וואָלט מען געקאָנט מיט דעם העלפען! וואָס זאָג איהן?
 עם וואָלט דען נאָר געוועזען אַזוי פיעל אָרעמע, אַזוי פיעל אומגליק-
 ליכע געבעך? עם וואָלט דען געדאַרפט זיין אַזוי פיעל ליידענדע,
 אַזוי פיעל קראַנקליכע, אַזוי פיעל הונגעריגע, פערוואַגעלטע, פערפינג-
 סטערטע, פערוויסטע, געבעך (ער שטעהט איהן און געהט איבער דער שטוב,
 פערלעגט די הענד) אַך, דאָס האַרץ בלוטעט קוקענדיקן גאָט ווייסט
 ווי אַזוי עס מאַכט זיך אין מיר איבער דאָס בלוט, ווי אַזוי עס
 שפּרינגט מיר די גאַל צו-צו-זעהן אַזוי איין עלענד, אַזעלכע פינגלעך-
 דע פּאַריאָדקעס מיט אַזעלכע ביטערע צרות! גאָט ווייסט, אַז ניט איין
 מאָל זענען מיינע אויגען פייכט פון טרערען, איך ווין שטילערהייט
 (ער ווייסט זיך די אויגען), אָבער וואָס זאָל מען טאָן? דער אידישער
 גלות איז שטאַרק, נאָך שטאַרקער פון אייזען, וואָס קען איין מענטש
 טאָן? — איך האָב געפרובט מאַכן אַ פּלאַן ווי אַזוי צו העלפען
 נויטפערדערפטיגע, איך האָב זיך געקלייאַנעט פאַר די היגע שטאַרט-
 פיהרער, איך האָב זיך אונטערגעלעגט שטאַנדהאַפטען, למאני זאָל איך
 לייקענען, איך האָב איהם געשמייכעלט, געלויבט: ער איז אַ גוטער,
 אַ געבילדעטער, אַ גרויסער בעל-צדקה. איך האָב איהם צוגעשריבען
 מיין מיה און איהם מוחל געוועזען דעם כבוד... מיין כונה איז גע-
 וועזען זעהן אַ גוטע, טאָטער וועל איך איהם דורך דעם טאַקע בע-
 וועגען צום גוטען, וועט דאָך באמת אַרויסקומען אַ גרויסע טובת
 מחמת ער איז רייך און האָט אין דער שטאַרט אַ גרויסער דעה. ניט
 איינמאָל האָב איך איהם געאַפּפּערט מיין צייט, ניט איינמאָל האָב
 איך אַוועקגעוואָרפען אין דער היים אַלצדינג און ביז געגאַנגען צו
 שטאַנדהאַפטען אַנטאָן איהם כבוד און מולא זיין ויין רצון. אָבער
 אַך, אַלץ אומזיסטו שטאַנדהאַפט איז פון דער יונגענד אָן פערפיהרט.
 שאַדע, ער האָט גילדעדיגע פעהיגקייטען, טייערע מעלות, נאָר שלעכט-
 מע מענטשען האָבען איהם פּערפיהרט... (ער עפענט אַ לאַדען און גיט אַ קוק

די טאקע

אין פענסטער) א, עם איז שוין מאָג, אין דרויסען קאפעט אַקאַלט
אַסענדיג רעגענדעל און אין שטוב איז נאָך ביי מיר ניטאָ קיין שיי-
טעל האָלץ... (די טיר עפנט זיך אויף און אין שטוב לויפט אריין טויבע
לאה, זאיקעס ווייב).

טויבע לאה (מיט אגעוויין) מען האָט איינגעזעצט אייזיקען!
זי האָבען איינגעזעצט מיין אייזיקען! זיי האָבען אויף איהם אויסגע-
פילט אַ וועקסעל! זיי וועלען איהם דארטען דערשטיקען... נואלד, ציי-
זיק, מיין אייזיק!

וועקער (וער געריהרט) נואלד, וואָס שווינגסט דו נאָט!?

טויבע לאה, אייזיק האָט מיר אָנגעזאָגט, אַיך זאָל נעשווינד
גען צו אַיך, אַיך זאָל אַיך דערצעהלען, נואלד, האָט רחמנות, זיי
וועלען איהם דאָרטען דערשטיקען! האָט רחמנות אויף מייע קינדער, זיי
וועלען ניט האָבען וואָס צו עסען, נואלד ראַטעוועט.

וועקער (שטארק צוטישט) נאָט אַיך צעהן גראָשען און קויפט
אַ שטריק!

טויבע לאה, וואָס זאָגט איהר? פאַני וועקער, וואָס רעדט
איהר?

וועקער, קויפט אַ שטריק! זאָג אַיך, עם קומט אונז אַיצט
אויס טאַקע זיך נאָר אַ מעשה אָנצוטאָן! בעסער דעם טויט איידער
צו זעהן אַזעלכע צרות, איידער צו ליידען פון דעם שווערען יודישען
גלות!....

טויבע לאה (וויינט אויף א קול ווי איבער א טויטען) אַז אַיך און
אעה און ווינד איז מיר, פינסטער איז מיין וועלט, ניטאָ אייזיק!....

וועקער (מיט גרויס רחמנות) וויינט ניט, טויבע לאה! גלויבט מיר, וואָס
עם וועט נאָר מעגליך זיין, וועל אַיך מאָן, נישקשה, וויינט ניט!
געהט, זאָגט אַיער מאָן, אַיך וועל מאָן אַלצדינג, וואָס אַיך וועל נאָר
קענען.

טויבע לאה, אַיך פערלאָן מיר נאָר אויף אַיך; נאָט זאָל

איין ארעמע אידענע קינט אריין)
 איין ארעמע אידענע פאר אייער גומסקייט (די געהט ארויס מיט אנעוויין זאן

די יודענע. אף, דערבארעמט אייך, האָט רחמנות! איין
 קינד איז ערשט ביי מיר געשטאַרבען פון צרות, היינטיגע נאכט איז
 איינגעפאלען מיין מאן, מען האָט איהם קיום דערראטעוועט, ער ליגט
 איצט ווי א טויטער, אין שטוב איז ניטאָ, איהר זאָלט זאָגען, אפילו
 א ברעקעל פרויט, דאָס גאנצע עסען אינווערס איז עטליכע קארטאָפּעל
 פריה און אויף דער נאכט. אָ, רבנו של עולם, מיר זאָלען אזוי ניט
 זייסען קרענק, ווי מיר ווייסען ניט דעם טעם פון פלייש, מיר דאַר־
 בען, מיר געהען שטילערהייד אויס ווי ליכט, די כוחות וועלען אונז
 אזוי אויסגן הן פאר הונגער, פאר נעץ און פאר קעלט! אָ, האָט
 רחמנות, לאָזט מײַך ניט פאלען! איין מאָל האָט איהר שוין מיין מאן
 געהאַלפּען, האָט נאָך אַמאָל רחמנות אויף איהם און אויף מיר מיט
 מיינע נאקעטע הונגעריגע קינדערלעך, מיר זאָלען חלילה ניט אויס־
 געהן! (די וויינט אייך א קינד).

וועקער (מיט א צופראכענעם הארין) וואָס אַמאָל איז געווען איין
 שוין היינט ניטא! די קליינע חברה, וואָס איך האָב אַמאָל מיט שווע־
 דער מיה געבראַכט צו שטיצען נויטבעדערפטיגע, איז שוין מעהר
 ניטא! גאָט ווייס, ווי אזוי איך וואָלט אייך געוואָלט העלפּען. נאָר
 אָף, וואָס אַמאָל איז געוועזען, איז שוין היינט ניטא, אויס, מעהר
 ניטאָ!

די יודענע (ברעכט די הער) היינט וואוהין זאָל איך עלימול־
 דיגע געהן? צו וועמען זאָל איך מײַך קעהרען און ווענדען?

וועקער. געהט צו די נגידים! געהט צו די בעלי טובות!
 די יודענע. אָ, שיקט מײַך בעסער אין דער ערד אריין! בעסער
 זיך אין וואסער אריינצוזארפּען איידער געהן צו די בעלי טובות! מען
 קען דען אַ פנים צו־טרעטען צו זי? אז מען געהט זיך שוין גוט
 אָב די פיס און מען איז זוכה זיי צו דערטאָפּען אויף אַ מינוט.
 קוקען זיי אָן קרום, לאָזען ניט אויסרעדען קיין וואָרט און שרייען
 מיט כעס: וואָס ווילט איהר פון אונז האָבען? געהט אייך! וואָס
 ווילט איהר פון אונז האָבען?—אוי אויף מיין מעמד זאָלען זיי איבער־
 קומען! אוי, ווי קומט מען אזוי אַ היים? די קינדער זענען הונגעריג.

אין שמוב איז נאם און קאלט, קיין שייטעל האלץ איז ניטאָ, פון דער שטעליע קאפעט, דער מאן ליעגט שלאָף. ער פלעגט נעבעך דארען, קוזארען, הונגערען שטילערהייד (די ווינט ווייטער) ער פלעגט נעבעך דארען, און מאכען א פרעהליך פנים, מען זאל דאָס ניט ארויסזעהן! ... קיין לעפעל געקעכץ, קיין שטיקעל פלייש איז שוין אלאנגע צייט אין זיין מויל ניט געקומען. א שבת א יום טוב, אז מען האָט שוין אמאָל געקאָכט דאָס פיצעל לונגען-לעבער, פלעגט ער עס די קינדער אוועק געבען, דעם לעצטען, דעם בעסטען ביסען די קינדער אוועקגעבען? ... ער איז נעבעך געבליבען אָהן כוחות, ער איז גע- בעך שלאָף פאַר הונגער, פאַר צרות! אוי, וואָס טהוט מען? ווי קומט מען לעדיג אַ היים? עס קומט מיר נאָך זיך אין וואַסער אַרײַצו- וואַרפען? (די וויל געהן).

וועקער. (שטארק גערהרט) וואַרט, זייט מוחל, וואַרט! (ער זוכט אין קעשענע אין געפונט ניט, ער זוכט אין טישקעסטעל, געפינט אויך נארנישט, ער געהט צו צום ווייבם בעט, געהט ארויס פון איהר קעשענע אין קעהרט זיך צוריק) גאָט אַיף! וועט איהר קויפען פאַר אַייער מאַן אַ הוהן. אָט דאָס האָט איהר אויף אַ הוהן. און דאָס אויף שחיטה געלד.

די יודענע, שחיטה-געלד איז היינט דאָפעלט טייערער. ... גאָט זאל אַיף געבען געזונד און לעבעזי איהר זאָלט ניט דארפען צו קיין מענשענעם נאָב! (די געהט אוועק).

וועקער. (זעהר אויפגעבראכט, חרטי איבער די יודענעס ווערטער) „זיי שרייען מיט כעס, וואָס ווילט איהר פון אונז האַבען?“ נאַראַנים! דאָס איז דאָך אַייערע שאַף! אַייערע שעפעלעך, וואָס איהר שערט זיי, זענען צו אַיף געקומען, אַייערע שעפעלעך, וואָס טראַגען אַיף אזוי פיעל אַיין! זייט זשע ניט קיין נאַראַנים, פערמאָרעט ניט אַייער סטאָדע! וואַרפט זיי אמאָל אונטער אַ ביסעל היי, טאָקע פון אַייער מוכה וועגען, כדי עס זאל דערנאָך זיין וואָס צו שערען! (ער נישט א טוט מיט דעם פיס אין דער פאדלאגע) ניין! די גאל ווערט צועצט, מען קען זיך שוין ניט מעהר אַינהאַלטען! פערפלוכט זאל זיין דער וואָס זעהט אַזעלכע עולות און שווייגט! פערפלוכט זאל זיין דער וואָס איז אַ טרום, וואָס האָט מורא צו זאָגען דעם אמת! פערפלוכט זאל זיין דער וואָס פערשטאַפט די אויערען נישט צו הערען די ילות און דאָס.

קרעכצען פון די אוינגליקליכע, פון בעלידינגטע און נויטבעדערפטיגע, פערפלובט, פערשאַלמען אלע, וואָס פערקויפען זייערע סאַוועסט, זייער געוויסען, אלע וואָס זענען אימשמאַנד צו העלפען מיט אַוואָרט, מיט דער פען און שטעהען פון ווייטען, תאָמער וועט זי חלילה עפּיפּ דאָס מינדעסטע שאַדען? וואָס זאָל איך מיר בעהאַלטען? איך האָב אַ האַרץ, איך האָב געפּיהל, איך קען זיך נישט מעהר אַיינהאַלטען. איך קען נישט שווייגען! איך מוז געהן אַרויסזאָגען דעם אמת גאַנץ פריי, זאָל האַטשע די וועלט וויסען!

זעקסטע סצענע

שלמה וועקער טרעט זיך אן אויף אַרויסצוגעהן אין טאג. בתוך קומט אַרויס פון אונטער די ווענטלעך.)

בתיה. וואָס טראַכסטו דו זיך, שלמה? דו, וואָס היינטגען גאַנץ וויעדער נישט געשלאָפּען?

וועקער (מיט אַ פּערביטערט האַרץ) אין דער שטאָדט זענען דאָ ווער פיל גנבים. עס איז געפּעהרליך צו שלאָפען! פּערשטעהסטו דו מיר, בתיה?

בתיה (מיט האַרץ) דאָס פּערשטעהן קאָסט מיר גענוג רוב־געלט פון וואַנען געהמען זיך אינווערע צרות, ווען נישט פון דעם, וואָס דיר ליגט אלץ אין זינען די שטאָדט! געוואַלד, שלמה, וואָס געהערט זיך מיט דיר אָן פּרעמדע זאַכען? האָב בעסער דיר אין זינען!

וועקער. אָט דאָס איז דאָך מאַקע די גאַנצע צרה ביי אונז זעען יודען, וואָס אימליכער האָט נאָר זיך אין זינען. די גאַנצע וועלט מען אונטערגעהן, אַבי ער זאָל בלייבען.

בתיה (מיט אוינגעדיג קול) דערווייל קויפסטו דו דיר נאָר שונאים, דערווייל כּומשעסטו דו זיך, ווערסטו פּערשוואַרצט און מען לאָזט דיר ערנעץ נישט אויפקומען. אוי, קוק זיך נאָר אָן, וואָס פאַר אַ פנים דו האָסט! דו ביזט געוואָרען

די טאקסע

זעקער (גערהרט) וויין, כילעבען, נישט, מיין הארץ, נאָט איז מיט דעם גערעכטען. ניט תמיד וועלען מיר זיין אין גלות ביי די פאלשע מענשען.

בתי ה. בעמראכט זיך נאָר. זיי זענען רייך, זיי האָבען מיטעל און כל התחבולות, זיי האָבען פאר זיך מלאכי מליצים, זיי האָבען אַ דריסל הרגל אומעטום, וואוהין מען דארף... און דו ביזט איינער, דו ביזט אָרעם!

וועקער. איך בין ניט איינער, איך בין ניט אָרעם. איך געה מיט דעם אמת און האָב נאָט אין האַרצען, די רעגירונג, כילעבען, זוכט דעם אמת, וויל דעם אמת, האָט ליעב דעם אמת, קוק ניטט אויף גלופסק...

בתי ה. געוואלד, מיר זענען אזוי אָרעם, מיר קומען נעבעך אָב און לעבען ניט ווי אונז וואָלט אָנגעשטאַנען. האָב רחמנות אויף דיר, אויף דיין ווייב און קינדער, קוק נאָר אָן, שלמה, דייע קינדער!

וועקער. (דייבט אן אויפצושוידערן און קוקט מיט לעבעכען אויף די קינדער. וואס שלאפען ארומגעשטען אויף דעם געלענער) שלאָפט, פיינעלעך! שלאָפט, מיינע טייערע קינדערלעך! איך בין שולדיג, וואָס איהר שלאָפט נעבעך אלע אינאיינעם, אין איין איינער ספאלניע! וואָס

איהר האָט ניט קיין ווינאָדע, וואָס איהר מוזט שמענדיג זיצען מיט די גרויסע אינאיינעם און האַפען אַזעץ, אַקלאַפּ, ווען איהר ניט אַמאָל זיי אַלאַך ווי קינדער! איך בין שולדיג, פאַר וואָס אייער יוֹג גענד איז ניט ווי דער מאַן, שען, לויטער, פרעהליך, מיט בלומען און רויזען! פאַר וואָס אייער יונגענד נעבעך איז ווי דער אָסיען, מיט טרעהרען, מיט שטורעם, מיט חמאַרעס און מיט כל הצרות! ווען איך זאָל ניט האָבען קיין האַרץ, קיין געפיהל, וואָלט איהר אַסאָך בעסער געקענט לעבען ווי איצט, ווען איך זאָל קענען צוֹעהן עולות, זיך ניט מישען און שווייגען, וואָלט איהר געלעבט אַסאָך פרייער ווי היינט! זייט מיר מוחל, מיינע קינדערלעך! שלעכט, זעהר שלעכט צו האָבען אַ טאַמען מיט האַרץ, מיט געפיהל, מיט אַזאַ האַראַקטער!

בתי ה. (ווייט זיך די אויגען) נו, האָב זשע רחמנות שלמה! ווער מיט זיי שלום, וועט אונז זיין גוט. ...

עק ער (זעהר פערטראכט), הא, וואָס ווילסט דו?

בתייה. האָב רחמנות אויף דיר, אויף מיר און אויף אונז אלע.
ווער מיט זיי שלום, וועט אונז זיין גוט!.....

ו. עק ער. (ניט זיך אדאפ) הא, האָב רחמנות אויף מיר, אויף דיר,
ווען טויענדער מענשען ליידען!...! ניין, ניין, טויענד מאל ניין!
וואָס איז, דו קומסט אָפּ? נו, לייד אויף! מענסט אויף, כילעבען,
אַ ביסעל ליידען! נער נעהט דעם שטעקען און נעהט געשווינד ארויס).

דיבעטע סצענע

בתייה הילפעט און רויסט אויף אין שטוב. טויבע לאה קומט אריין.

בתייה. אָט איז ער שוין אוועקגעגאנגען, און נאָט ווייסט, ווען
ער וועט קומען נעהמען עפּים אין מויל! ער עסט ניט, ער נעהט
נעבעך איין קוקענדיג אויף אונז, עס טהוט מיר כילעבען, באַנק וואָס
אייך עס איהם אָפּ דאָס האַרץ. אייך ווייס, אז אייך דערמאָהן איהם
פון אונזערע ליידען, צאָפט זיך איהם אָב דאָס בלוט. נאָר פאַר צרות
אָבער האַפט מען זיך אַמאָל נישט ווילענדיג, אַרויס אַ וואָרט..... וואָס
איז ער נעבעך שולדיג? ווען ער זאָל ניט האַבען אזא נוטע נאטור,
וואָלט איהם נעבעך אַסך בעסער געוועזען.... (טויבע לאה קומט אריין).

טויבע לאה (אויף אַווינענדיג קייל) ניטאָ אייער מאַן?

בתייה (ווישט זיך אים די אויגען) ניין וואָס ווינט איהר אזוי
טויבע לאה?

טויבע לאה. פֿינסטער איז מיין וועלט! זיי האַבען איינגעזעצט
מיין מאַן, זיי האַבען אויף איהם אויסגעפילט אַוועקסעל! הלואי
וואָלט מיך מיין אייזיק געפּאָלגט. אייך האָב איהם לאנג געבעטען, ער
זאָל זיך נישט מישען, עס זאָל איהם נאָר נישט, אָנגעהן וואָס זיי טהוען,
זיי זענען שטאַרק, אַנטקעגען זיי קען מען נישט בעשטעהן.....

בתייה (זעהר איבערגעשראָקען) הלואי וואָלט מיה מיינער געפּאָלגט

די טאקסע

איך טענה דאָס אייגענע אויף מיט איהם, וואָס טויג דיר זיי האָבען
פאַר שונאים. מען טאָר היינטיגע צייטען ניט זאָגען דעם אמת....

טויבע לאה. מיינער איז נאָך ערגער! זיי ווילען זיך מיט
איהם מירען, זיי ווילען שלום ווערען און איהם געבען געלד. אבי
ער זאָל שווייגען, און ער בשום אופן ניט. בעסער, זאָגט ער, זאָל
אייך שטאַרבען, בעסער זאָל איך געשוואַלען ווערען ווי אַ באַרג און
פערפוילט ווערען און אַסטראַג אידער איך זאָל פערקויפּען מיין נשמה,
מיין געוויסען, מיט אַ שטאַרט מענשען! וואָס איז זאָגט ער, דו וועסט
ניט האָבען מיט וואָס אַ טאָג איבערצוקומען? פערקויף דאָס הויז, וועט
מען דאך אָנגעבען די ק"ן קערבלעך אויף דעם פאַלשען וועקסעל,
און מיט דעם איבעריגען קען מען לעת עתה ווי עס איז לעבען.

בתיא. אז איהר האָט אַ הויז, פאַר וואָס זשע זיצט אייער מאָג?

טויבע לאה. אז זיי ווילען איהם אָבער מוטשען! ווער וועט
זי דען וועהרען? אז אלע זענען מיט זיי... מען וויל דאָך פאַר איהם
ניט אָננעהמען קיין ערבות, איך טענה מיט איהם, איך חלש
פאַר איהם: גולן, נעהם געלד און זיך אָפּ! געוואַלד, גולן, שווייג און
נעהם געלד! און ער אלץ דאָס זייניגע: בעסער זאָל איך שטאַרבען.
בעסער זאָל איך ווערען די כפרה... געה זאָג זיי: אייזיק געריסט אייך
פון אַסטראַג! אייזיק דאַנקט אייך פאַר אייער ברויט און זאלץ! אייזיק
וויל זיך ניט פערקויפּען אייזיק וויל שטאַרבען מיט דעם אמת! אייזיק
וויל זיין די כפרה פאַר די אומגליקליכע געבעך און קומען אויף יענער
וועלט ריין! אייזיק וועט דאָרטען זוכען אַ סוד, אַ ספּראַווע, אויב עס
זעט איהם ניט געראַטען עס צו געפינען אויף דער וועלט!... איך
האָב געוואַלט בעמען אייער מאָג, תאָמר וואָלט ער ביי מיין משוגעניגעם
געפועלטי, אז ער זאָל געהמען געלד און אָבזיצען!

בתיא (לאכט מיט טרעהרען) געפונען, כילעבען, אַ נומען בעלזין!!!...

טויבע לאה. נו, וואָס איז, אייער מאָג, כילעבען, וועט האָבען
אַ מצוה. איך בעט אייך, בתיא סערדצע, העלפט מיר אויף בעמען
אייער מאָג, ער איז דאָך אַזאַ נומער, אַ דימענדיגער מענשען ער
זעט אייך כילעבען פאַלגען!

מענדעלע מוכר ספרים

בתיא ומיט טרערען אין די איינען) אָף, אז מיין מאן זאל מיר
פאלגען!...

טויבע לאה. נישק'שה, ער וועט אייך פאלגען איצט מוז
איך געהן א היים אָנגרייטען עפּים מיטאָג, איך וועל קומען שפעטער.
(זי געהט אוועק).

בתיא (צו די אליון) איך מוז אויך עפּים אָנגרייטען מיטאָג,
א רחמנות געבען אויך די קינדערלעך! איך האָב נאָך ביי מיר א פאָר
גילדען (זי לעגט אריין די האַנד אין קעשענע) הא, וואו איז דאָס געלד?
איידער איך האָב מיר געכטען געלעגט, האָב איך עס דאָך אַריינגעלעגט
דאָ! (זי זוכט אין דער קעשענע) די קעשענע איז גאַנץ נישטאָ קיין
פיצעל לעכעל, וואו זשע איז דאָס געלד! (זי זוכט אין שטוב) אָף,
פּרופּאלען, נישטאָ! דאכט זיך, אז איך האָב עס געכטען זיכער
אַעיינגעלעגט אין קעשענע! אוי, וואָס טוט מען איצט? מיט וואָס
קאָכט מען מיטאָג? אין קלייטעל קומט שוין זעהר פיעל. וואָס זאל
איך טאָן? מען מוז ווייטער געהן באַרגען, ווייטער שוואַרצען דאָס
פנים. א רחמנות אויך די קינדער, אויף איהם אויך געבען! ער האָט
א גאַנצע נאכט קיין אויג נישט צוגעמאַכט און איז אַוועקגעגאַנגען גאָר
ניכטער (זי בעוואַשט זיך מיט טרערען, ברעכט די " און געט אַרויס).

אכטע סצענע

(אויף דער נאָס. פּיאָוקין געהט מיט א פּאַפּיער אין דער האַנד. עטליכע
רעדלעך בעלי-בתים און בעלי-מלאכות שטעהען און רעדען שטילערהייד.
שלמה וועקער, אַנשולם, פּרעכטאָן, מענדעל דער געלער, פּיקהאַלץ
און אַייזיק זאַיאַקע).

אין בער מלאכה פיאָוקין טראָגט שוין דאָרט היידער
א פּאַפּיער! עס וועט שוין אויגו מסתמא קיין גוטס דערפון נישט
אַרויסקומען!...

דער צווייטער. שא, שטילער! רעד ניט אַזוי הויך, מען וועט
דערהערען

די טאקסע

דער דריטער. ניש'קשה, אָהן סכנות, ער איז שוין ווייט.
דער רוח האָט איהם אַוועקגעטרָאָגען, איהר מענט רעדען, ער וועט
ניט הערען. זאָגט נאָר, איה בעט אַייה, איהר ווייסט ניט. וואָס דאָס
איז אַ פאַר פאַפיער?

דער פיערטער (קוקט דך פריהער אום און אלע זייטען) דאָס
איז אַ פריגאָוואָר, גאָר אַ מין ניי-מאָדנער פריגאָוואָר.

אַלע בעלי מלאכות. וואָס שטעהט דאָרטען? וואָס שטעהט
דאָרטען אין דעם פריגאָוואָר?

אַ נאָלדשמיד'ל (קוקט דך אום זעהר פארזיכטיג) דאָרט שטעהט
אָודאי גוטע זאַכען! דאָרט שטעהט, אַז די פיינע בריות מעגען זיך
טאָן אין דער שטאָרט, וואָס זיי ווילען, זיי מעגען מאַכען נאַלאָגען.
מעגען תמיד אַרויסנעהמען פון פריקאָו קהלישע געלד און צונויפנעהמען
אין שטאָרט פריש געלד, ווי פיעל זייער האַרץ געלומט. קורץ, זיי
מעגען אַלצדינג טאָן און זיך בעל הבית'עווען גאָר פריי פון חשבון.
בשעת וויבאַרעם האָבען זיי, גאָר זיי, דאָס רעכט אויסצוּרוועהלען
משלענעס. הויך דעם מעגען זיי דערווייטערן פון זייערע אויגען די
אַלע מענשען, וואָס וועלען זיי ניט טויגען. פשוט איז פשוט, זיי
וועלען די דאָזיגע מענשען משלח זיין פון גלופסק און וועלען זיך
פראַסט זיין שררות, זיי וועלען זיך לעבען, ווי גאָט אין פראַנקרײַך!...

אַלע בעלי מלאכות. אָה און וועה איז אונז! דאָס איז דאָך
אַ ביטערע נזרה! דאָ וועט מען דאָך אונז גאָר אויף דאָס נייע
לופען די הויט! גאָט זאָל זיך דערבאַרעמען!...

אויין בעל מלאכה. איה ווייס, כ'לעבען, ניט, צו וואָס האָבען
זיי היינט געמאַכט דעם דאָזיגען פריגאָוואָר? אַ פנים, פריהער האָבען
זיי נישט געטאָן דאָס אייגענע? אַ פנים פריהער האָט עמיצער דען זיי
געוועהרט, זיי זאָלען אונז ניט צופען, רייסען? ווער, אַ שטייגער, וועהרט
זיי איצט צו פייניגען אַיזיק זאַאיקע? היינט האָבען זיי איהם אַינגעזעצט,
מאָרגען וועלען זיי אונז איינזעצען, ווער וועט זיי דען ניט לאָזען?

אַ צווייטער. שאַ אָט געהט וועקער, מען דאַרף איהם פּרענען
וואָס זאָגט ער אויף דער נזרה... עפּים איז ער שטאַרק אויפגעבראַכט

דאָס גאַנצע רעדעל (דאָס דף צו וועקער'ן אין קוקט דף אים
מיט מורא אין אלע פיער זייטען) האָט איהר געהערט, פאני וועקער?
שוין וועדער א פרינגאָוואָר!

וועקער (זעהר אויפגעבראכט) וואָס האָט איהר מורא? שאָף! ביי
זאנען, אָה, וועט איהר זיך לאָזען פערפיהרען, מען זאָל מיט אַיף
פאָן, וואָס מען וויל? זעהט, די רעגירונג איז גוט, איז באַרעמהאַרציג,
זי האָט בעפרייעט עמליכע און צוואַנציג מיליאָן פויערען, זי ווינשט
איטליכען גליק, אויף אונז יודען ווינשט זי גליק, זי זוכט אַליץ מיטעל
צו פערבעסערן אונזער צושטאַנד, זי וויל יודען נעבעך זאָלען עסען,
זאָלען געזונד זיין, זאָלען א פנים האָבען ווי מענשען, איהר אָבער,
דערשלאָגענע, פערוואַגעלטע, פערוויסעטע יודען, לאָזט זיך פערפיהרען,
מען זאָל אויף אַיף רייטען, מען זאָל אַיף צופען, רייסען!

צווייטער בעל מל אכה. שא, שא, שטילער אביסעל! אָט
געהען צו אַסך מענשען מען וועט נאָה חלילה דערהערען (די מענשען
געהען צו).

וועקער (דייף אויף אַ קיל) ווער איז דען שולדיג, וואָס איהר
האָט אזא פנים, וואָס איהר לייט, וואָס איהר קרענקט, וואָס אויף
אייך ליעגט די ערד, וואָס אויף אייך איז אויסגענאָסען די תוכחה?
ווער איז דען שולדיג? ווען ניט איהר טאַקע אַליין! — אומגליקליכע
מענשען! מען מוז יאָמען, וויינען קוקענדיג אויף אַיך!

דער עולם. שא, עולם! זאָל מען הערען, וואָס רעדט ער
דאָרטען אוינס!

וועקער. (אַליץ וואָס ווייטער מעהר אויפגעבראָכט) זייט איהר בלינד?
זעהט איהר ניט, וויפיעל טויענדער מענשען געהען אַרום אָהן קעפ, ווי די
בלודנע שאָף, און האָבען ניט מיט וואָס אַ מאָג איבערצוקומען? זעהט
איהר ניט, וואָס פאַר אַ פנימליכער נעבעך זיי האָבען, גלייך ווי די טויטע,
ווי פינסטער, ווי וויס, ווי דערשלאָגען נעבעך? זעהט איהר ניט, וואָס
אַ מאָג מעהר קומען צו אביונים, געפאלענע, אומגליקליכע, הונגעריגע
און קראַנקע? יא, וואו אַיז נאָך ערגעץ וואו דאָ אזוי פיעל קראַנקע?
— זייט איהר טויב? הערט איהר ניט קולות פון דעם בית עולם,
די קולות פון טויענדער אַרעמע פאַמיליעס, מענער, ווייבער און קינדער.

וואס זענען אריבערשאפן גען, געפאלען ווי די פליגען, ערשט אין דער
 האלערע פאר הונגער און פאר קעלט? הערט איהר ניט די קולות פון די אומ-
 גליקליכע, וואס האבען געבען ניט געוואוסט דעם טעם פון פלייש, האבען
 אין זייער לעבען שטילערהייד געהונגערט, געדארט, געקרענקט, געליטען,
 ביז די ביטערע שלאפקייט האט מיט זי איין עק געמאכט?.... זייט איהר
 בלינד? זייט איהר טויב? האט איהר ניט געזעהן, ניט געהערט די
 שרעקליכע סצענעס און גרויסע צרות, וואס זענען פערנאנגען ערשט
 בשעת די האלערע, אין דעם חלק פון שטאדט, וואס דארט וואוינען
 די זלייט? ווי איין וואלף צווישען שאף האט זיך אהינצו אריינגע-
 געהיט. די הונגעריגע האלעריע! זי האט געריסען, געפרעסען, געגעסען,
 גאר אהן רחמנות, נאך איידער מען האט אוספיעט זיך ארומצוקוקען.
 שפייז האט זי דארטען געפונען זעהר פיעל, מעהר ווי אומעמוס. דען
 וואו נאך ערגעץ שטיקען זיך צונויף אזוי פיעל מענשען אין איין ארט
 ווי די מוראשקעס געבען, וואו נאך ערגעץ, אזוי ווי דא, וואלגענען
 זיך אין איינגע לעכער, אין געץ און אין קעלט, הונגעריגע, נאקעמע
 מענשען? ווי א הונגעריגער וואלף האט זיך די ביזע שלאפקייט דארט
 צווישען די אומגליקליכע אריינגעחאפט און האט געווארען יונג און
 אלט, טאמעס און מאמעס מיט זייער קינדער, קינדבעמערניס און
 כלות. מענשען זענען געפאלען ווי שטרוי וואן בית אשר אין שם מתו
 אין איין שטיבעל האט גענוס'ט א פאטער פון קינדער, באלד טאקע
 געבען איהם איז געפאלען זיין ווייב, האט אויסגעבראכען די גאל און
 געבליבען ליגען קאלט ווי א יוד, דארטען אין איין ווינקעל האט גע-
 הארחהלט א בריליאנטענע קינד, אנטקעגען אין דער אנדער זייט האט
 זיך געראנגעלט מיט דעם טויט א געטרייע מוטער, ביידע האבען צום
 סוף א חראפע געגעבען און אנטשלאפען געווארען אויף אייביג! מען
 גוסס'עט, מען הארחהלט, מען פאלט און מען פאכט מיט דער נשמה,
 מען שטארבט און די האלערע געהט פון שטוב צו שטוב, קוילעט,
 שעכט הונגעריגע, ליידענדע, ארעמע געבען, וויל גאר ניט אויפהערען,
 וויל גאר ניט אָבלאָזען!

א קול פון דעם עולם, אוי, מיין טאטע! אוי, מיין מאמע!
 נאך א קול, אוי, מיין קינד! אוי, מיין מאן! זי האבען
 געבען שטילערהייד געליטען, הונגער, געליטען קעלט, תמיד געליטען
 א סך קולות. עם האט שוין ניט געהאלפען קיין רחמנות שם

מענדעלע מוכר ספרים

האָט שוין ניט געהאָלפֿען קיין טובות, בשעת דער חלף איז געלענען אויף דעם האַלדו און די האָלערע האָט אָנגעהאָפֿט ביי דעם נאַרגעל... אַוועקט מיט דעם רחמנות! האָט געוואָרטשעט די האָלערע, מען האָט מיר פֿריהער אַליין געוויזען אַהערצו אַ וועג! אַוועקט מיט די טובות! מען האָט מיר פֿריהער אַליין דאָ אָנגעגרייט אַזוי פֿיעל שפּייו, מען האָט מיר אַהער געבראַכט. דאָ איז מיין אָרט! אַוועקט, אַוועקט, לאָזט מיר געהן! לאָזט מיר געהן!

וועקער. ניט נאָר אַ קוק אויף דעם בית עולם! פֿרואווט נאָר איבערצעהלען די נייע קברים, זיי זענען ווי די שטערען אין הימעל! דאָס האַרץ ברעכט, צופאַלט אויף שטיקער, מען קען זיך ניט אַינהאַלטען, מען מוז יאָמערן און קלאָגען אויף אַיך, אומגליקליכע פֿרידער! (אין דעם עלם הערט זיך אַנשווייזן) יאָ, יאָ! קלאָגט אויף דעם חורבן, אויף אַייער חורבן! איך זאָל קענען, וואָלט איך זיי גערופֿען, די הייליגע אַבות, אונזער מוטער רחל און ירמיהו הנביא, זיי זאָלען טרויערן אויף זייערע פֿערוואָגעלטע קינדערלעך. זיי זאָלען פֿאַר אַיך נאָם בעטען, ער זאָל אַיך אויסלייזען פֿון דעם יודישען גלות, ער זאָל עפענען אַייערע אויגען, איהר זאָלט זעהן, און עפענען אַייערע אויערען איהר זאָלט הערען, און עפענען אַייערע מיילער, איהר זאָלט רעדען און זיך בעפֿרייען פֿון אַייערע פֿאַלשע שטאַדט-בעלי-טובות.

אַ קול. שאַ אַביסעל שטילער! זייער מענדעל דער געלער געהט.

נאָך אַ קול. שאַ זייער פֿרעכמאז איז אויף ניט ווייט, ער אַזעט דערהערען!

עט ליכע קולות. ניש'קשה, ניש'קשה, רעדט ווייטער! רעדט, רעדט, זאָלען זיי טאַקע הערען!

וועקער. איך פֿרעג אַיך: איהר האָט אַזוי פֿיעל חברות, אַזוי פֿיעל צדקה-און עולמות-געלד, וואו, תאָמר ווייטט איהר, קומען זיי אַהין? האָבען דען ביי אַיך גבאים אָרענטליכע פֿיכער? אָדער קומט מען זיך ביי אַיך אַמאָל צונויף טראַכטען, ווי אַזוי צו פֿערבעסערן די שטאַדט, ווי צו העלפֿען נויטבעדערפֿטיגע. אָדער נאָר זוכען מיטעל צו פֿערמינערן די צאָהל פֿון די אָרעמעלייט? וואָס טויג דען אַזעלכע צדקות, וואָס מען גיט כלומר'שט יענעם אויף דעם קראַנקען בעט, בשעת

ער איז שוין גומה למות? זאל מען איהם בעסער ניט בערייסען בשעת ער איז געוונד, זאל מען איהם דענסטמאל לאָוען זשיפען, אטעמען, ניט אויסדרעהען דאָס וואסער, וועט ער דאָך ניט קראַנק ווערען! שוין צייט צו וויסען דעם ריכטיגען, דעם אמת'ען זין פון צדקה, שוין צייט צו וויסען, אז דערמיט, וואָס מען וואַרפט אונטער פאַר אַ מענשען, פון צייט צו צייט, אַ פיסען ברויט, מאַכט מען איהם טאַקע פאַר אַ הונד, פאַר אַ בטלן, פאַר אַ לאַ יוצלח, מען ערנידעריגט איהם. מען שאַדעט זיך און מען שאַדעט אויך דעם גאַנצען לאַנד. שוין צייט צו וויסען, אז צדקה, וואָס ווערט ניט פּערווענדעט מיט שכל, שאַדעט פונקט אזוי פיעל ווי אכזריות. שוין צייט צו פּערשטעהן, אז האַרץ אַליין אָהן שכל האָט ניט קיין שום ווערטה, מען קען אַמאָל שטאַרבען בנשיקה אזוי ווי פון אַ פאַטש. וואָס טויג אַיך בעלי טובות, וואָס זאָגען אַיך אויס דעם מאַרף פון די ביינער, וואָס פּערפיהרען אַיך אין דער בלאַטע, אין די הרי חשך אַרײַן? ביז וואָגען וועט איהר איבער אַיך האָבען בעהעלפּערס מיט לאַנגע פאַרעווע קעשענעס, וואָס לקח'ענען אַראָב פון אַייער מיטאָג, פון וואַרעמעס? ... ווער איז דען שולדיג, וואָס ביי אַיך זענען דאָ אַזעלכע שטאַדט-מענשען, אַזעלכע פיהרער, אַזעלכע פאַפּעט'שיטעלעס? אַיך מײַן, בילעבען, ניט זיי זענען שולדיג! שולדיג זענען די אומשטענדען, וואָס האָבען פריהער געבראַכט דערצו, עס זאל ביי אַיך זיין אַ טאַקסע וכדומה: אַזעלכע פאַריאָדקעס, שולדיג זענען די אומשטענדען, וואָס האָבען אַיך פּערשלאָגען דעם קאַפּ, וואָס האָבען אַיך געמאַכט צום נאַרען, צוגענומען דעם מוט, וואָס האָבען אַיך פּערבלענדט און פּערשלאַפּערט. די אומשטענדען האָבען זיך, מיט נאָטס הילף, היינט געענדערט, שטעהט=זשע אויף, יודען, שטעהט אויף פון דעם לאַנגען שלאַף! גענוג צו זיין פּערפיהרט, פּערבלענדעט, גענוג זיין נאַראַניס! ... זייט מענשען מיט שכל, מיט מוט, ווי נאָט און די טייערע רעגירונג האָט גע- באַטען. דאלאַי דאָס קעסטעלען דאלאַי די אַנגערופענע בעלי טובות! דאלאַי זייערע פּינסטערע, ביטערע פאַריאָדקעס! גענוג צו שלאַפּען, גענוג חלומות, פאַלגט די רעגירונג און שטעהט אויף, יודען, שטעהט אויף! ...

פּרעכמאַנס קול פון דעם עולם. הערט יודען דאָס עזרת הערט, וואָס דער אפיקורס זאָגט, וואָס ער וויל! (ער מאַכט אַ קולאַק).

מענדער דעם געלעגנס קול. ניש'קשה, איך האָב געזעהען.
דאָ זענען אלע שקצים!
איין בעל מלאכה, אוי, איך האָב מורא, כ'לעבען, מען זאָל מיך ניט
דערזעהן

א צווייטער. מען קען אונז אָנמאָן פאקאסטען!
א דריטער. מען קען אונז אריינשמעלען סאָלדאטען... דער
סבאָרשיק קען אונז וויעדער מאָנען צור רייסטער...

א פיערטער. ברודער, לאָמיר מאַכען אַ פליטה!
איין סוחר. איך קען נאָך חלילה אָנווערען דעם קרעדיט!
צווייטער סוחר. איך דארף מאָרנען געהמען בי
שטאנדהאפטען אַנאָנווייזונג!

דריטער סוחר. מען קען מיר אָבמאָן אַ שפיזעל!
פערטער סוחר. מען קען אויף מיר אויספילען וועקסלען
א בעל הבית ייִר ייִר מיר חלילה שאַדען צום שידוך מיט
מיין בתולה!

נאָך אַינער. מען קען מיך מאַכען פאר אַ דאָנאָסטשיק!
א דריטער. קומט אַוועק גיכער! (דער ערשט צוגעהט דע,
זעקער בלייבט שטען איינער אליין מיט צונויפגעלעגטע הענט).
פּרעכמאַן. עולם. הערט עולם, וואָס ער וויל מאַכען! (מיט
אָרע מענטשן געהען צו).

ולות פון דעם עולם. ווער מאַכען, ווער וויל מאַכען
פּרעכמאַן. ער וויל מאַכען גימנאַזיעס!
מענדעל. שקאַלעס!

עמליבע קולות. (פון דער זייט) ער וויל מבטד זיין די
חלמוד תורה!

א קול פון איין זייט. ער וויל אָב'שמדיען יודישע קינדער!
א קול פון דער אנדער זייט. ער איז אַ ווילדער
פּמיקרוס!

פרעכטאן. (צווישן דעם עולם) שרייט, יודען, שרייט!
א נעזונטער סוחר מיט אפופיק. ווער בעט אייך, וועקער,
איהר זאָלט זיך מישען? איהר זייט דאָך ניין קיין הינער?
נאָך א סוחר. נישקשה, שטאַנדהאַפט איז אונזערער, אונזערער!
א ליאדער פאַבריקאַנטעל. וועקער! ספּאַדיק, כילעבען,
הערט אייך ווי דעם קאָטער!
עטליכע קולות. עס זאָל טאַקע לעבען אוי נעונד זיין די
איצע וואָלף ספּאַדיק!
נאָך עטליכע קולות. עס איז דאָך א העזה צו רעדען
אויף אַזעלכע נוטע און פרומע מענשען, אויף אַזעלכע בעלי צדקות,
וואָס זאָרגען זיך לטובת הכלל און זענען זיך נעבעך מקריב המיד
פאַר יודען! ... וואו איז דער אַפיקורוס? (וועקער שטעהט שטיל אין מיטען
דעם רעדעל, און קוקט אן דעם ערם מיט אפאר פייערדיגע אויגען).
א קול (פון דער זייט) אָה, שלמה! וואו ביזט דו שלמה?...
קולות אין דעם עולם. מאַכט איהם אַוועג! איין אַפיציער
נעהט, איין אַפיציער מיט פאַלעטען!
דאָס פריהערדיגע קול. אַד, וואָס הער אייך, וואָס זעה
אייך שלמה?
עטליכע קולות. הערט נאָר, הערט, דער אַפיציער רעדט
אידיש!
וועקער (קוקט זיך צו און טהוט אַנערזיי) אָה, גדליה! ... מין
מיערער גדליה! (ביידע פריינד קושען זיך און וויינען).
פיקהאַלץ. געשווינד, שלמה! אַוועק פון דאַנען! אַוועק, אַוועק
פון די אירען, פון די פרומע, פון די עהרליכע יודען!
וועקער (קוקט שארף אן פיקדאלצען, פון אויבען ביז אראב, טרעט אַב
פון איהם עטליכע טריט און ווייזט איהם אויף זיינע פאַלעטען) גדליה, וואָס
איז... אָה, וואָס איז אַמ א דאָס?! — דו זאָגסט, אייך זאָל אַוועק פון
די יודען! ...
פיקהאַלץ (נערמט אן וועקער'ן ביי דער האַנד) נישקשה, שלמה.

איך בין א יוד! איך שטאַלציר מיט דעם נאָמען יוד און האָב ליעב דעם כלל אידען, א סך בעסער, כילעבען, ווי דיינע היגע אלע בעלי טובות. איך האָב זעהר גוט געוואוסט, אז כל זמן יודען וועלען ביי זיך האָבען בעלי טובות, וועט אונזער איינער נישט קענען אויפהייבען דעם קאָפּ, עס וועט נאָר אומזיסט זיין די מיה צו פער- בעסערן זייער צושטאַנד. די בעלי טובות וועלען אַלצדינג גובר זיין און שטעלען אויף דאָס זייעריגע... געדענקסט דו, שלמה, איך האָב דיר געזאָגט, בשעת איך בין געוואָרען אויס רב: איך וויל ניט ווירקען ביי יודען, האָב איך געזאָגט, וויל איך ניט ווירקען. און באַלד בין איך פון טונעיאַדעווקע גלייך אַוועקגעפאַהרען אין דער אינווערויטעט. איך בין איצט דאָקטאָר אין וואַיענעם האָספיטאַל, איך גיך איצט פאַר מיר, פאַר מינע קראַנקע מענשען נעבעך, און פאַר מיין טייער פאָטערלאַנד, מען האָט מיר ליעב, האַטשע איך בין א יוד. הלווא, שלמה, וואָלסט דו דענסטמאָל געפאָלגט מינע ווערטער און דיר ניט אַריינגענומען אין קאָפּ צו ווירקען ביי יודען, וואָלסט דו נעבעך היינט אַזוי פיעל נישט געלימען, נישט געוועזען אַזוי אַרעם. נישקשה, איך בין שוין געוועזען ביי דיר איז דער היים און האָב אַלצדינג געוועהן! (ער ווישט זיך די אויגען).

וועקער. אַף, גדליה, גדליה! למאי האָסט דו מיר דענסטמאָל געעפענט די אויגען, גדליה!

פיקהאַלץ (אויפגעבראַכט) נעהם, שלמה, דיין פעקעל אויף די פלייצעס, א שטעקען אין דער האַנד און געה אַוועק געשווינד, וואוהין די אויגען טראָגען! ביי יודען, זאָג איך דיר נאָך אַמאָל, ביי יודען וועסט דו נאָר נישט מאַכען. פאַר די דאָזיגע, וואָס דו געהמסט זיך אָן, די אליין פאָקע וועלען דיר זיין שונאים! יודען שלעפען אויף זיך אליין אַרויף דעם דלות, דעם גלות!... און אז זאָאיקע, ווי איך האָב געהערט, האָט זיך באַמת מקריב געוועזען, רופט זיך דען איינער אָן איין וואָרט, פאַר וואָס מוטשעט מען איהם? וואָרט, עס וועט נאָך אַנקומען, מען זאָל דעם עהרליכען זאָאיקען פערשיקען!... קום, שלמה! קום, מען דאַרף טראַכטען, אז דו זאָלסט נאָך בייציטענס אַנטלויפען פון גלופסק!... (זיי געהען, אייזיק זאָאיקע קומט פלוצים אן מיט סאלדאַמען).

אייזיק (שרייט פון דערווייטענס נאָך וועקערין) פאַ-פאַ-פאַני וועקער! א. ווע-וועקער, פאַ-פאַ-פאַני וועקער!

סײַם בליכע, אויסגעצויגענע פנימער אזוי ווי די מתים, וואָס אין
 דיר בעגעגענט מען זעהר פיעל אביונים, אויסגעדראַטע, אינגעוויקעטע,
 קרענקליכע, אומגליקליכע מענשען, דערפאַר וואָס ביי זיי זענען נובאַ
 קיין גוטע פאַריאַרקעס און זענען געבען פערפיהרט, פערבלאָנדזשעט,
 פערמאַראַטשעט און איטליכער בלאָנדזשעט זיך אַרום ווי אין בלורנע
 שפעלע! זיי מיר געזונד, דו אומגליקליכע שטאַדט! וואָס אין דיר
 זענען דאָ אַסך חברות, אַסך פוסקעס, אַסך גבאים, אַסך מיוחסים,
 אַסך בעלי טובות, און אַסך יודען קבצנים... זיי געזונד אויך דו,
 חלק שטאַדט, וואָס דאַרטען זיצען די אָרעמע לייט אין קליינע
 גידריגע חרבות, אין לעכער, אין קעלערס, ביי דעם האַלו אין בלאָטע.
 זיי געזונד, דו וויכטער חלק שטאַדט, וואָס דאַרטען פלעג איך עפּטער
 געהן צו זעהן, ווי אזוי מענשען קומען דאָס אַביסעל אָפּ, ערנער
 גאָך אפשר ווי אין גהינם! צו זעהן די ביטערע לאַגע פון דעם
 אָרעמאַן, ווי אזוי געבען ער זיצט, ווי אזוי ער שלאָפט, וואָס ער
 עסט, ווי אזוי זיין ווייב ליגט אין קינפעט, ווי אזוי זיינע קינדער
 האַלבערען זיך, ווי אזוי זיי געהען אָנגעכאַן און ווי אזוי זיי ווערען
 אויפגעצויגען... זיי געזונד נאָך אַמאָל, דו גרויסע יודישע שטאַדט,
 וואָס אין דיר לירען אַלע עהרליכע לייט, וואָס אין דיין טורמע זיצט
 דער עהרליכער זאַיקע און אין דינע גאַסען פּאָהרען אַרום אויף
 דראַזשקעס שינדער, שיפרה׳ס, מענדעל, פּרעכמאַן, מיט זייער גאַנצער
 האַפּטע! וואָס אין דיר האָב איך געליטען שנאה, קנאה, רדיפות און
 דחקות, וואָס אין דיר האָב איך בעגראָבען מיינע יונגע יאָהרען מיט
 אַלע מיינע גוטע האַפענונגען, וואָס אין דיר האָב איך אויבערגעלאָזען
 אַלצדינג און פיהר אַרויס אַהאַרץ פול מיט וואונדען און אויף דאָס
 קליינע זעקעלע! (ער הויפט אויף דאָס זעקעלע און דער הויף) אין דעם
 זעקעלע ליגט די בלאָטע, וואָס איך האָב אָפּגעשאַבען פון דער פּאָד-
 לאַגע, אין מיין קליין שטיבעלע, די בלאָטע איז געוואָרען פון די סיי-
 לעך טרעהרען, וואָס לירענדיגע, געפּאַלענע, הונגעריגע, גערודפּטע,
 בעריסענע פלעגען פּערגיסען, און וויינען ביי מיר אין שטיבעל! דאָ
 ליגען די טרערען פון אַייזיק זאַיקעס ווייב, די טרערען פון זיין מיי-
 דעל, די טרערען פון אַפּאַמיליע, וואָס מען האָט פּערשקט זייער
 טאַטען און די טרערען פון נאָך אַנדערע פּערוויסמע און פּערוואַגעל-
 כע!... (ער קויט דאָס זעקעלע, און זעצט זיך אויף פּאַהרען, פּלוצים זעהט
 מען אין פּלאַס מיינע אַיבער דער שטאָרט, אַ שרעקליכער פּח דעם וואַלקען, פּונקטן

אין טאגס האלעוועשקעם פליהען, דער הימעל איז רויט, די גלעקער קלינגען, ווען
 קער שטעלט זיך אויף דעם וואגען, די איינען פייערען איהם, דאס טאנצע פנים איז
 שרעקליך, פאר עגמט נפש הייבט ער אויף די האנד אויף דער שטאדט אין זאגט מיט
 א ציטערדיגען אין וויינענדיגען קול).

אך, גלופסקו א צאָרען פון נאָט איז אויף דיר אויסגעגאָסען.
 ער שטראָפּט דיר מיט זיינע פייער שרעקליכע שטראָפּען. ער שטראָפּט
 דיר ברעב, מיט הונגער, בדבר ומנפה, מיט האַלערע, פּאש, מיט
 פייער, מיט שרפות, ובחיות רעות, מיט שטאָדט בעלי טובות!... נאָט
 האָט דיר געשטראָפּט, נאָט זאָל אויף דיר רחמנות האָבען! נאָט זאָל
 געבען אין האַרצען פון דער גוטער און פרומער, און באַרעמהאַרציגער
 רעגירונג, אז זי זאָל אויף דיר אַבליק טאָן מיט חסד און מיט
 רחמנות! זי זאָל סליעדעווען, נאָכפאַרשען און דערווייטערן פון דיר
 די אומגערעכטיגקייט, זי זאָל דיר געבען מוט און דיר געהמען אונטער
 איהר שוין! זי זאָל מאַכען אין דיר גוטע אָרדנונגען, עס זאָל מעהר
 ניט געהערט ווערען אין דיר דאָס געוויין, דאָס קרעכצען פון אָרעמע
 לייט, פון געמושטעמע און גערודפּטע מענשען... איטליכער אין דיר
 זאָל זיין צופריעדען און זאָלסט דיענען צום ביישפּיעל אַלע, אַלע אַנדערע
 יודישע שטעט, לעת-עתה געבען, איז דיר ניט גוט, זעהר ניט גוט!...
 (ער טוט א שטיק די פערלעך אין פארוט א וועק ווייטער).